

hisamatsu

die fülle des nichts

[η πληρότητα του μηδενός]

vom wesen des zen

[για την ουσία του ζεν]

[Αυτί]

"Unmittelbare Überlieferung von Herz zu Herz" kennzeichnet das Wesen des Zen-Buddhismus, und es bedarf dabei keiner schriftlichen Erläuterung.

Aber nach der Konfrontation Ostasiens mit dem Geist des Abendlandes im 18. und 19. Jahrhundert war eine neue Ortung der eigenen Position und Tradition notwendig geworden. Der Verfasser des hier vorgelegten Textes, Hōseki Shinichi Hisamatsu, Emeritus für Buddhismus und Religionsphilosophie an der Universität Kyōto, hat mit dem Studium buddhistischer und westlicher Philosophie und Religionswissenschaft das in der eigenen Tradition verwurzelte und fremdes abendländischen Geistesgut in sich aufgenommen, miteinander verglichen, aneinander gemessen. In tiefer Enttäuschung über die graue Theorie der Geisteswissenschaft ist er schließlich durch die fremde und die eigene Welt hindurch den Weg gegangen zum Großen Erwachen Satori.

Mit der wissenschaftlichen Definition des zen-buddhistischen Nichts hat er den Ausgangspunkt dieser Lehre neu festgelegt und ist zum Lehrer der Zen-Meister in Japan und zum Reformator der Zen-Lehre geworden. Der vorliegende Traktat ist das Kernstück seiner Schriften.

"Άμεση παράδοση από καρδιά σε καρδιά" χαρακτηρίζει την ουσία του ζεν-βουδισμού, κι εδώ δεν χρειάζονται γραπτές διευκρινίσεις.

Όμως αφότου η Ανατολική Ασία βρέθηκε αντιμέτωπη με το πνεύμα της Δύσης τον 18ο και τον 19ο αιώνα, έγινε αναγκάσιος ένας νέος εντοπισμός της θέσης και της παράδοσής της. Ο συγγραφέας του κειμένου που παρουσιάζεται εδώ, ο Hōseki Shinichi Hisamatsu, ομότιμος καθηγητής του βουδισμού και της φιλοσοφίας της θρησκείας στο πανεπιστήμιο του Κγότο, με τις σπουδές του στην βουδιστική και στην δυτική φιλοσοφία και στην θεολογία προσέλαβε το πνευματικό υλικό το ριζωμένο στην δική του παράδοση, καθώς και το δυτικό ξένο, τα συνέκρινε και τα λογάριασε μεταξύ τους. Βαθιά απογοητευμένος με την γκριζα θεωρία των θεωρητικών επιστημών, τελικά, διαμέσου του δικού και του ξένου κόσμου, διάβηκε τον δρόμο προς την μεγάλη αφύπνιση Satori.

Με τον επιστημονικό ορισμό του ζεν-βουδιστικού μηδενός εδραίωσε το σημείο εκκίνησης αυτής της διδαχής εκ νέου κι έγινε δάσκαλος για τους ζεν-μαίιστορες στην Ιαπωνία και αναμορφωτής της διδασκαλίας του ζεν. Το παρόν εγχειρίδιο είναι ο πυρήνας των γραπτών του.

[7]

Die chinesischen Schriftzeichen auf dem Umschlag und auf dem gegenüber abgebildeten Rollbild sind Kalligraphien von der Hand des Verfassers, der ein Meister der Schreibkunst und besonders des hier angewandten schwierigen Schreibstils ist, der meditative Konzentration voraussetzt.

Das Schriftzeichen auf dem Umschlag, chinesisch: Wu, japanisch: Mu gelesen, bedeutet: "Nichts".

Die beiden kleineren Schriftzeichen links davon sind der Namenszug des Meisters Hisamatsu, der mit seinem Klosternamen "Hōseki" gezeichnet hat.

Der Text des Rollbildes <Kakemono> ist von oben nach unten und von rechts nach links zu lesen und lautet in der Übersetzung von Professor Kōichi Tsujimura:

"Alle weltlichen Begierden sind abgefallen, und zugleich hat sich auch der Sinn der Heiligkeit restlos entleert."

Es ist die Anfangszeile zum 8. Bild der berühmten Serie "Zehn-achsen-Bilder" <s. "Der Ochs und sein Hirte", Neske, Pfullingen 1958, Seite 41>.

Das Original der Kalligraphie auf dem Umschlag ist im Besitz von Professor Kōichi Tsujimura.

Das Rollbild auf Seite 7 gehört Dr. Eberhard Cold.

Τα κινεζικά ιδεογράμματα στο εξώφυλλο και στον κύλινδρο που απεικονίζεται δίπλα είναι καλλιγραφήματα από το χέρι του συγγραφέα, ο οποίος είναι μαΐστορας της καλλιγραφίας και ιδιαίτερα του δύσκολου στυλ γραφής που χρησιμοποιείται εδώ, που προϋποθέτει διαλογιστική συγκέντρωση.

Το ιδεόγραμμα στο εξώφυλλο, κινεζικά: Wu, αναγνωσμένο ιαπωνικά: Mu, σημαίνει: "μηδέν".

Τα δυο μικρότερα ιδεογράμματα αριστερά του είναι ο λογότυπος του μαΐστορα Hisamatsu, που υπέγραψε με το μοναστικό του όνομα "Hōseki".

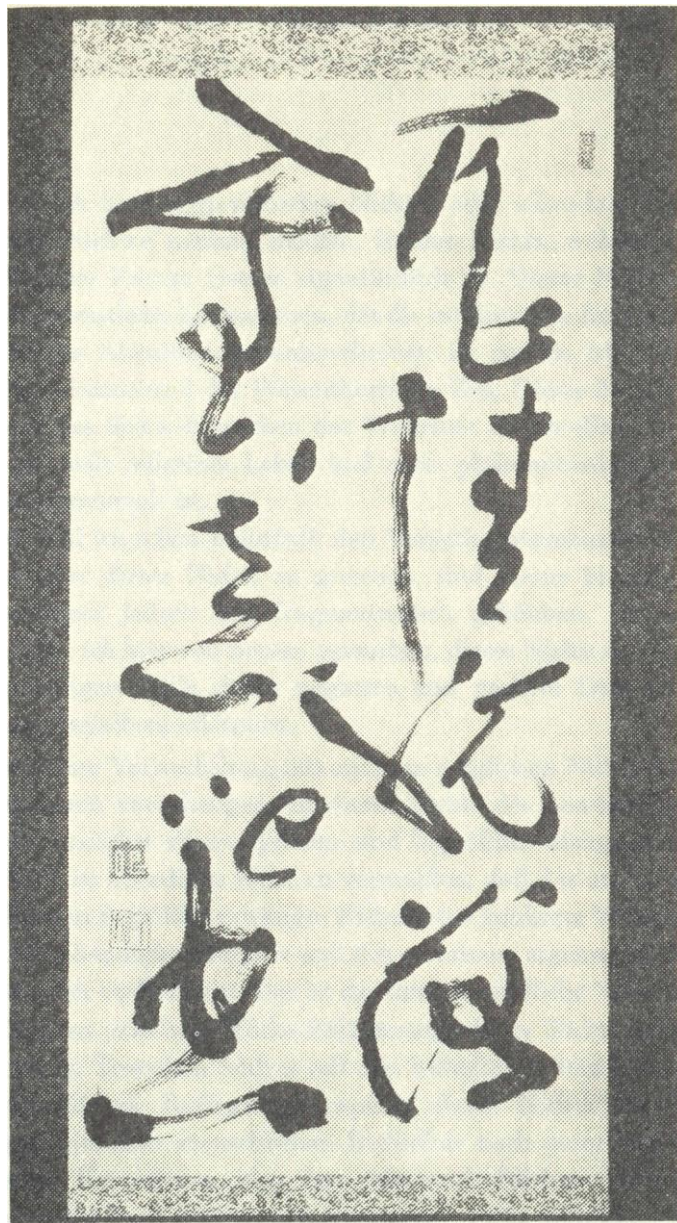
Το κείμενο του κύλινδρου <Kakemono> διαβάζεται από πάνω προς τα κάτω και από δεξιά προς τα αριστερά και λέει σε μετάφραση του καθηγητή Kōichi Tsujimura:

"Όλες οι κοσμικές ορέξεις έχουν εκπέσει και συνάμα και το νόημα της ιερότητας έχει κενωθεί ολότελα."

είναι η αρχική αράδα - στην 8η εικόνα της περιφημής σειράς "Δέκα-εικόνες-βοδιού" <βλ. "Το βόδι κι ο βοσκός του", Neske, Pfullingen 1958, σελ 41>.

Το πρωτότυπο του καλλιγραφήματος στο εξώφυλλο ανήκει στον καθηγητή Kōichi Tsujimura.

Ο κύλινδρος στην σελ. 7 ανήκει στον Dr. Eberhard Cold.

VORREDE

Was ich hier "Ostasiatisches Nichts" oder "Zen-buddhistisches Nichts" nennen möchte, ist das Nichts, welches der Welt des Fernen Ostens eigentümlich ist. Dieses Nichts ist das wesentliche Kennzeichen, das die ostasiatische Kultur von der des Abendlandes unterscheidet. Es ist das Mark des Buddhismus und der Wesenskern des Zen. Dieses Nichts ist auch das Selbst-Erwachen der Wahrheit in mir <Satori>, in dem mein religiöses Leben und mein philosophisches Denken verwurzelt ist.

Obwohl ich schon mehrfach den Versuch unternommen habe, über dieses Nichts zu sprechen, sind meine bisherigen Aussagen jedoch nur fragmentarisch geblieben. Deshalb möchte ich hier von neuem versuchen, dieses Nichts in seiner lebendigen Fülle durch negative und positive Darlegung systematisch zu erläutern.

Um einer Verwechslung mit anderen möglichen Nichtskonzeptionen vorzubeugen, ist dieses Nichts des Zen-Buddhismus zunächst zu analysieren und begrifflich abzugrenzen. Dabei ist allerdings nicht zu vermeiden, daß das auf solche Weise in Begriffe gezwängte Nichts seine konkrete Wahrheit und Lebendigkeit verliert und sich zu seinem eigenen bloßen Schatten verflüchtigt. Das ist das unüberwindliche Verhängnis, dem jede begriffliche Erläuterung dieses Nichts ausgesetzt ist. Trotzdem fehlt es seit den frühesten Zeiten nicht an begrifflichen Darlegungsversuchen dieses Nichts. Das ist einerseits dem menschlichen Bedürfnis nach einer begrifflichen Konzeption, also dem wissenschaftlichen Interesse zuzuschreiben; andererseits entspringt es dem religiösen Bedürfnis, den Wahrheitssuchenden zu helfen, die das "Nichts" in sich selbst treffen und unmittelbar erfahren wollen, indem man ihnen ein unverfehlbares Ziel oder Leitbild zeigt. Während die heutigen Philosophen dieses "Nichts" meist nur aus wissenschaftlichem Interesse zum Gegenstand ihrer Darlegungen machen, treibt die Zen-Meister von alters her ausschließlich das Bedürfnis, denen zu helfen, die auf nebligem Meere die Wahrheit suchen. Um diesen ein untrügliches, zuverlässiges Kriterium gleich einem Kompaß an die Hand zu geben, bemühen sie sich, dieses "Nichts", das sich eigentlich der Unterscheidbarkeit entzieht, doch zu unterscheiden und dem Verstand

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Αυτό που εδώ θα ονόμαζα "απωασιατικό μηδέν" ή "ζεν-βουδιστικό μηδέν" είναι το ιδιαίτερο μηδέν του κόσμου της Άπω Ανατολής. Αυτό το μηδέν είναι το ουσιαστικό γνώρισμα που διακρίνει τον απωασιατικό πολιτισμό απ' αυτόν της Δύσης. Είναι το ορόσημο του βουδισμού κι ο ουσ

ιακός πυρήνας του ζεν. Επίσης αυτό το μηδέν είναι η αυτο-αφύπνιση μέσα μου της αλήθειας <satori>, στην οποία αφύπνιση είναι ριζωμένα η θρησκευτική μου ζωή και η φιλοσοφική μου σκέψη.

Αν και ήδη πολλές φορές προσπάθησα να μιλήσω για αυτό το μηδέν, μέχρι τώρα τα λόγια μου έμειναν αποσπασματικά. Γι αυτό εδώ θα ήθελα να επιχειρήσω εκ νέου να διευκρινίσω αυτό το μηδέν στην ζωντανή του πληρότητα συστηματικά, με αρνητική και με θετική παρουσίαση.

Για να προληφθεί μια σύγχυση με άλλες δυνατές αντιλήψεις του μηδενός, αυτό το μηδέν του ζεν-βουδισμού πρέπει καταρχήν να αναλυθεί και να αφοριστεί εννοιολογικά. Όπου πάντως είναι αναπόφευκτο, το μηδέν, που εγκλείεται μ' αυτόν τον τρόπο σε έννοιες, να χάσει την χειροπιαστή αλήθεια και την ζωντάνια του και να καταντήσει να μείνει η σκιά του μόνον. Αυτή είναι η ανυπέβλητη μοίρα στην οποία εκτίθεται κάθε εννοιολογική διευκρίνιση αυτού του μηδενός. Παρολαυτά από παλαιότατους χρόνους δεν λείπουν οι προσπάθειες εννοιολογικής παρουσίασης αυτού του μηδενός. Αυτό μπορεί αφενός να αποδοθεί στην ανθρώπινη ανάγκη μιας εννοιολογικής σύλληψης, δηλαδή στο επιστημονικό ενδιαφέρον· αφετέρου πηγάζει από την θρησκευτική ανάγκη να βοηθήσει αυτούς που αναζητούν την αλήθεια, που θέλουν να συναντήσουν το "μηδέν" μέσα τους ή να το εμπειραθούν άμεσα, δείχνοντάς τους έναν αλάθητο στόχο ή πρότυπο. Ενώ οι σημερινοί φιλόσοφοι ως επί το πλείστον καθιστούν αυτό το "μηδέν" αντικείμενο των αναπτύξεών τους μόνο από επιστημονικό ενδιαφέρον, τους δάσκαλους του ζεν τους ωθεί από τους αρχαίους χρόνους αποκλειστικά η ανάγκη να βοηθήσουν εκείνους που αναζητούν την αλήθεια μέσα σε ομιχλώδη θάλασσα. Για να τους παράσχουν ένα αδιάψευστο κριτήριο παρό-

zugänglich zu machen.

Zwischen den Wissenschaftlern und den Zen-Meistern besteht also hinsichtlich der Interessensphären und der Ziele ihrer begrifflichen und wissenschaftlichen Darlegungen ein großer Unterschied, den man nicht aus den Augen lassen darf.

Wenn nun aber schon dieses an sich unerklärbare Nichts hier begrifflich und wissenschaftlich behandelt werden soll, so ist ohne Frage Genauigkeit bei der Unterscheidung anzustreben. Denn gerade weil diese Arbeit aus dem Verlangen entstanden ist, den Suchenden zu helfen, kann sie ohne begriffliche Genauigkeit ihr religiöses Ziel nicht erreichen.

μοιο με μια πυξίδα, προσπαθούν να διαφοροποιήσουν αυτό το "μηδέν", που βασικά διαλάθει της διαφοροποίησης, και να το καταστήσουν προσιτό στην διάνοια.

Υπάρχει λοιπόν μεγάλη διαφορά, που κανείς δεν πρέπει να παραβλέπει, ανάμεσα στους επιστήμονες και στους δάσκαλους του ζεν, τις σφαίρες των ενδιαφερόντων τους και τους στόχους των εννοιολογικών και επιστημονικών αναπτύξεων.

Αν είναι πάντως να πραγματευτούμε εννοιολογικά και επιστημονικά αυτό το αφεαυτού ανεξηγήσιμο μηδέν, τότε αναμφισβήτητα πρέπει κατά την διαφοροποίηση να επιδιωχθεί ακρίβεια. Διότι ακριβώς επειδή αυτή η εργασία προήλθε από την επιθυμία να βοηθήσει τον αναζητούντα, δίχως εννοιολογική ακρίβεια δεν μπορεί να πετύχει τον θρησκευτικό της στόχο.

DIE NEGATIVE ERLÄUTERUNG DES ZEN-BUDDHISTISCHEN
NICHTS

Zuerst einmal ist es wichtig, daß wir uns darüber klar werden, was dieses Nichts des Zen-Buddhismus nicht ist. Denn was wir gewöhnlich mit dem Wort "Nichts" bezeichnen, ist sehr verschiedenartig und vieldeutig. Um das Nichts des Zen anschaulich zu machen, ist es also nötig, es durch genaue Prüfung von andersgearteten Begriffen des Nichts abzusondern. Deshalb möchte ich eine eingehende Betrachtung über die verschiedenen Aspekte des Nichts an den Anfang stellen und dabei die folgenden fünf Unterscheidungen treffen:

Erstens: Das "Nichts" als eine Negation des Vorhandenseins.

Es geht hier um das Nichts, etwa gemäß den Aussagen >der Tisch ist nicht (vorhanden)< oder >die Freude ist (besteht) nicht<, also um die Negation eines Seienden materieller oder geistiger Art. Es ist das Nichts des >... ist nicht (vorhanden)<. Dieses Nichts stellt zweierlei in Abrede: das Vorhandensein eines individuell Seienden wie im Falle >der Tisch ist nicht< oder >die Freude ist nicht<, und das Vorhandensein von etwas Seiendem schlechthin, wie >nichts ist< oder >alles ist nicht (vorhanden)<.

Zweitens: Das "Nichts" als Negation der Aussage.

Es geht hier um die Feststellung, >ein Tisch ist kein Stuhl< oder >Freude ist nicht Trauer<. Was negiert wird, ist also die Aussage über eine Sache. Es handelt sich somit nicht wie im ersten Fall um die Negation des Tisches als solchen, sondern um die Negation des ihm zugeteilten Prädikates. Das Nichts steht hier im Sinne von >dieses ist nicht jenes<. >>

Η ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ ΤΟΥ ΖΕΝ-ΒΟΥΔΙΣΤΙΚΟΥ ΜΗ-
ΔΕΝΟΣ

Καταρχήν είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε τι αυτό το μηδέν του ζεν-βουδισμού δεν είναι. Διότι αυτό που χαρακτηρίζουμε συνήθως με την λέξη "μηδέν" είναι πολυποικίλο και πολυσήμαντο. Για να γίνει λοιπόν εμφανές το μηδέν του ζεν, χρειάζεται να διαχωριστεί με ακρίβεια από αλλότριες έννοιες του μηδενός. Γι' αυτό θα ήθελα να ξεκινήσω με μια διεξοδική θεώρηση των διαφόρων απόψεων του μηδενός, κι εδώ να κάνω τις εξής πέντε διακρίσεις:

Πρώτον: Το "μηδέν" ως άρνηση της παροντικότητας.

Εδώ πρόκειται για το μηδέν σύμφωνα με τις αποφάνσεις <το τραπέζι δεν είναι (παρόν)> ή <η χαρά δεν είναι (υφίσταται)>, δηλαδή για την άρνηση ενός όντος υλικού ή πνευματικού. Είναι το μηδέν του <... δεν είναι (παρόν)>. Αυτό το μηδέν αμφισβητεί δύο τινά: την παροντικότητα ενός μεμονωμένου όντος όπως στην περίπτωση <το τραπέζι δεν είναι> ή <η χαρά δεν είναι>, και την παροντικότητα κάθε όντος όπως <τίποτα δεν είναι> ή <κανένα δεν είναι (παρόν)>.

Δεύτερον: Το "μηδέν" ως άρνηση της απόφανσης.

Εδώ πρόκειται για την διαπίστωση <ένα τραπέζι δεν είναι καρέκλα> ή <η χαρά δεν είναι λύπη>. Είναι λοιπόν η άρνηση της απόφανσης για ένα πράγμα. Δηλαδή δεν πρόκειται, όπως στην πρώτη περίπτωση, για την άρνηση του τραπεζιού σαν τέτοιου αλλά για την άρνηση του κατηγορήματος που του προσάπτεται. Εδώ το μηδέν έχει το νόημα του <αυτό δεν είναι εκείνο>. >>

[12]

Auch hier wird zweierlei negiert, nämlich im speziellen Fall die Aussage über ein einzelnes Satzsubjekt wie bei >der Tisch ist kein Stuhl<, zugleich aber überhaupt jede Aussage über das Satzsubjekt ganz allgemein: >dies ist nicht irgend etwas anderes< oder >dies ist nicht irgend etwas<.

Bei dieser zweiten totalen Negation kann man wiederum zwei Arten unterscheiden: Die Verneinung, die zwar total lautet, aber doch eine Aussage wie >dieser Tisch ist nicht irgend etwas anderes< nicht ausschließt, und die Verneinung, die ohne jede Einschränkung total verneint und damit keinerlei Aussage zuläßt. Wie in der Feststellung >die absolute Wahrheit ist nicht irgend etwas< die totale Verneinung nicht nur besagt, daß die absolute Wahrheit nicht irgend etwas ist, so besagt sie auch, daß sie keinerlei Aussage über sich zuläßt.

Drittens: Das "Nichts" als Idee.

Dieses Nichts drückt nicht aus, >etwas Bestimmtes ist nicht (vorhanden) < oder >etwas Bestimmtes ist nicht dies oder jenes<, sondern es bedeutet das Nicht-Dasein überhaupt im Gegensatz zum Vorhandensein oder das Nichts im Gegensatz zum Sein überhaupt. Das ist das Nichts als abstrakte logische Idee, die etwa so darstellbar ist: >Das Nichts ist kein Sein< oder >aus dem Nichts wird kein Sein<.

Viertens: "Das Nichts" als Einbildung.

Ich kann mir zum Beispiel einbilden, daß etwas nicht sei, auch wenn es unleugbare Wirklichkeit ist, ja, daß ich gestorben und nicht mehr am Leben sei, obwohl ich zweifellos hier und jetzt lebe. Solcherart ist das eingebildete Nichts. Bei diesem Nichts kann sich die Einbildung sowohl auf eine bestimmte Sache oder Person beziehen, wie in der Aussage >dieser Tisch ist nicht< oder >ich bin nicht<, als auch auf alles, was ist, wie in dem Satz >alles, was ist, ist nicht<.

Εδώ επίσης κανείς αρνείται δύο τινά, δηλαδή σε μια ειδική περίπτωση την απόφαση για ένα μεμονωμένο υποκείμενο της πρότασης όπως στο <το τραπέζι δεν είναι καρέκλα>, όμως συνάμα και κάθε απόφαση για το υποκείμενο της πρότασης γενικότερα: <τούτο δεν είναι κάτι άλλο> ή <τούτο δεν είναι κάτι>.

Και πάλι σ' αυτήν την δεύτερη ολική άρνηση κανείς μπορεί πάλι να διακρίνει δύο είδη: την άρνηση η οποία λέγεται μεν ολικά όμως και δεν αποκλείει μια απόφαση όπως <αυτό το τραπέζι δεν είναι κάτι άλλο> και την άρνηση η οποία δίχως περιορισμούς αρνείται ολικά και μ' αυτό δεν επιτρέπει κανενός είδους απόφαση. Όπως στην διαπίστωση <η απόλυτη αλήθεια δεν είναι κάτι> η ολική άρνηση δεν λέει μόνο πως η απόλυτη αλήθεια δεν είναι κάτι αλλά λέει επίσης πως δεν επιτρέπει καμιά απόφαση για τον εαυτό της.

Τρίτον: Το "μηδέν" ως ιδέα.

Αυτό το μηδέν δεν εκφράζει ότι <κάτι ορισμένο δεν είναι (παρόν)> ή <κάτι ορισμένο δεν είναι αυτό η εκείνο> αλλά σημαίνει τη μη-ύπαρξη καθόλου σε αντίθεση με την παροντικότητα ή το μηδέν σε αντίθεση με το είναι καθόλου. Αυτό είναι το μηδέν ως αφηρημένη λογική ιδέα η οποία κάπου μπορεί να παρουσιαστεί ως εξής: <το μηδέν δεν είναι κανένα είναι> ή <από το μηδέν δεν γίνεται κανένα είναι>.

Τέταρτον: "Το μηδέν" ως φαντασίωση.

Μπορώ για παράδειγμα να φαντασιώσω πως κάτι δεν είναι, ακόμα κι όταν είναι αναντίρρητη πραγματικότητα, μάλιστα πως έχω πεθάνει και δεν είμαι εν ζωή, αν και αναμφίβολα ζω εδώ και τώρα. Το φαντασιωμένο μηδέν είναι τέτοιου είδους. Σ' αυτό το μηδέν η φαντασίωση μπορεί τόσο ν' αναφέρεται σ' ένα ορισμένο πράγμα ή πρόσωπο, όπως στην απόφαση <αυτό το τραπέζι δεν είναι> ή <εγώ δεν είμαι>, όσο και σε ό,τι είναι γενικά, όπως στην φράση <ό,τι είναι, δεν είναι>.

Fünftens: Das "Nichts" als Unbewußtheit.

Man kann sagen, daß für einen Menschen, der in tiefem Schlaf liegt, in einer Ohnmacht befangen oder gestorben ist, bestimmte Dinge nicht sind oder alle Dinge nicht sind; ja, selbst im Wachen besteht die Möglichkeit dieser Unbewußtheit.

Es gibt also eine Reihe von Phänomenen, die mit dem Wort >das Nichts< bezeichnet werden können, die sich aber von dem zen-buddhistischen Nichts wesentlich und eindeutig unterscheiden.

Das Nichts des Zen-Buddhismus ist mit dem im ersten Beispiel genannten Nichts als Negation des Vorhandenseins nicht identisch, da es weder das Vorhandensein eines einzelnen Seienden noch des Seienden überhaupt negiert. In der Tat wird niemand glauben, daß das Nichts gemäß der Feststellung >der Tisch ist nicht (vorhanden)< oder >die Freude ist (besteht) nicht< das spezifische Nichts des Zen darstellt. Trotzdem wird dieses Nichts des Zen bisweilen als die Negation des Vorhandenseins alles Seienden mißverstanden, zumal wenn es mit Worten wie >in allen drei Welten gibt es kein Sein (Dharma)< umschrieben wird, oder mit >Alles, was ist, ist Leere< oder >Nicht irgend etwas ist vorhanden<. Nicht zu Unrecht kommt es hier zu falschen Auslegungen, da Ausdrücke wie >In allen drei Welten gibt es kein Sein< oder >Nicht irgend etwas ist vorhanden<, wörtlich die Negation des Vorhandenseins alles Seienden bedeuten. Aber diese Ausdrücke besagen nur, daß es im Nichts des Zen selbst, oder anders ausgedrückt, im Selbst-Erwachen der Wahrheit nichts gibt, was als seiend angesprochen werden könnte. Das darf man auf Grund solcher unbestimmten Definitionen jedoch nicht dahingehend mißverstehen, daß das Nichts des Zen die Negation des Vorhandenseins schlechthin bedeute. >>

Πέμπτον: Το "μηδέν" ως ασυνειδητότητα.

Κανείς μπορεί να πει ότι για έναν άνθρωπο που είναι σε βαθύ ύπνο, έχει περιπέσει σε αναισθησία ή έχει πεθάνει, ορισμένα πράγματα δεν είναι ή όλα τα πράγματα δεν είναι· και μάλιστα η δυνατότητα αυτή της ασυνειδητότητας υφίσταται και στον ίδιο τον ξύπνο.

Υπάρχει λοιπόν μια σειρά φαινομένων που μπορούν να χαρακτηριστούν με την λέξη <το μηδέν>, τα οποία όμως διαφέρουν ουσιαστικά και σαφώς από το ζεν-βουδιστικό μηδέν.

Το μηδέν του ζεν-βουδισμού δεν ταυτίζεται με το μηδέν που αναφέρεται στο πρώτο παράδειγμα ως άρνηση της παροντικότητας, καθώς δεν αρνείται ούτε την παροντικότητα ενός μεμονωμένου όντος ούτε του όντος καθόλου. Πράγματι κανένας δεν θα πιστέψει ότι το μηδέν κατά την διαπίστωση <το τραπέζι δεν είναι (παρόν)> ή <η χαρά δεν είναι (δεν υφίσταται)> παρουσιάζει το ειδικό μηδέν του ζεν. Παρολαυτά αυτό το μηδέν του ζεν κάποτε παρανοείται ως η άρνηση της παροντικότητας κάθε όντος, προπάντων όταν περιγράφεται με λόγια όπως <και στους τρεις κόσμους δεν υπάρχει κανένα είναι (dharma)> ή με <κάθε τι που είναι, είναι κενό> ή <κανένα δεν είναι παρόν>. Όχι άδικα εδώ προκύπτουν λανθασμένες ερμηνείες, καθώς εκφράσεις όπως <και στους τρεις κόσμους δεν υπάρχει κανένα είναι> ή <κανένα δεν είναι παρόν> σημαίνουν κατά λέξη την άρνηση της παροντικότητας κάθε όντος. Όμως αυτές οι εκφράσεις λένε μόνον ότι στο μηδέν του ζεν καθαυτό, ή, με αλλά λόγια, στην αυτοαφύπνιση της αλήθειας δεν υπάρχει τίποτα που να μπορούσε να προσαγορευτεί ως ον. Και πάλι αυτό κανείς δεν πρέπει, στην βάση τέτοιων ακαθόριστων ορισμών, να το παρανοήσει στην κατεύθυνση του ότι το μηδέν του ζεν σημαίνει απλά την άρνηση της παροντικότητας. >>

[14]

Es muß entschieden davor gewarnt werden, sich diese falsche Auffassung zu eigen zu machen, die bei uns von alters her als nihilistisch oder als die irrige Ansicht vom >verneinenden Nichts< oder >vom hartnäckig festgehaltenen Nichts< abgelehnt wird. Der Sechste Patriarch des Zen-Buddhismus, Hui-nêng, sagt im zweiten Kapitel >Weisheit< seiner Sammlung von Fragen und Antworten, T'an-ching:

"Das Herz ist so weit und groß wie der leere Himmelsraum. Es ist ohne Grenze und Rand, es ist weder rund noch eckig, weder groß noch klein, es ist weder grün noch gelb, rot oder weiß, es ist ohne Oben und Unten, ohne Länge und Kürze. Es ist ohne Freud und Leid, ohne Ja und Nein, ohne Gut und Böse, ohne Anfang und Ende. Meine Schüler, die ihr hier meine Predigten von der Leere hört, haltet nicht an der Leere fest. "

Auch in der Predigt-Sammlung "Ch'uan-hsin fa-yao" von Huang-po steht geschrieben:

"Das wahre Wesen ist gleich dem leeren Himmelsraum; es ist ohne Form und Gestalt, ohne Richtung und Ort; doch es ist keineswegs Nichtsein. "

Das Nichts des Zen ist auch mit dem Nichts im Sinne der Negation der Aussage, wie im zweiten Beispiel, nicht identisch.

Niemand wird wohl das Nichts, das in dem Satz >der Tisch ist kein Stuhl< ausgedrückt wird, für das Nichts des Zen halten; eine verallgemeinernde Ausdrucksweise wie >das ist weder dies noch jenes< oder >das ist nicht irgend etwas anderes< könnte aber vielleicht zu der Vermutung verleiten, es handele sich hier doch um das Nichts des Zen. Die Aussage >nicht irgend etwas anderes< kann man mit jedem Subjekt verbinden, wie zum Beispiel >dieser Tisch ist nicht irgend etwas anderes< oder >jener Stuhl ist nicht irgend etwas anderes<. >>

Πρέπει με κάθε αποφασιστικότητα να προειδοποιησω να μην ενστερνισθεί κανείς μια τέτοια θεώρηση, που σ' εμάς από παλιά απορρίπτεται ως μηδενιστική ή ως η πλανημένη άποψη του <αρνητικού μηδένος> ή <της εμμονής στο μηδέν>. Ο έκτος πατριάρχης του ζεν-βουδισμού Hui-nêng λέει στο δεύτερο κεφάλαιο <Σοφία> της συλλογής του ερωτήσεων και απαντήσεων, T'an-ching:

"Η καρδιά είναι τόσο πλατιά και μεγάλη όσο το κενό διάστημα τ' ουρανού. Είναι δίχως όριο και σύνορο, ούτε στρογγυλή ούτε με γωνίες, ούτε μεγάλη ούτε μικρή, ούτε πράσινη ούτε κίτρινη, κόκκινη ή άσπρη, είναι δίχως πάνω και κάτω, ούτε μακριά ούτε κοντή. Είναι δίχως χαρά και πόνο, δίχως ναι και όχι, δίχως καλό και κακό, δίχως αρχή και τέλος. Μαθητές μου, που ακούτε εδώ τα κηρύγματά μου για το κενό, μη μένετε στο κενό."

Επίσης στην συλλογή κηρυγμάτων "Ch'uan-hsin fa-yao" του Huang-po γράφεται:

"Η αληθινή ουσία είναι όμοια με το κενό διάστημα τ' ουρανού· είναι δίχως φόρμα και μορφή, δίχως κατεύθυνση και τόπο· κι όμως δεν είναι διόλου ένα μη-είναι."

Το μηδέν του ζεν επίσης δεν είναι ταυτόσημο με το μηδέν με την έννοια της άρνησης της απόφασης, όπως στο δεύτερο παράδειγμα.

Κανένας βέβαια δεν θα εκλάβει το μηδέν που εκφράζεται στην φράση <το τραπέζι δεν είναι καρέκλα> για το μηδέν του ζεν· όμως ένας γενικευμένος τρόπος έκφρασης όπως <αυτό δεν είναι ούτε τούτο ούτε εκείνο> ή <αυτό δεν είναι κάτι τι άλλο> θα μπορούσε ενδεχομένως να παρασύρει στην εικασία ότι εδώ όντως πρόκειται για το μηδέν του ζεν. Την απόφαση <όχι κάτι τι άλλο> κανείς μπορεί να την συνδέσει με κάθε υποκείμενο, όπως για παράδειγμα <αυτό το τραπέζι δεν είναι κάτι τι άλλο> ή <εκείνη η καρέκλα δεν είναι κάτι τι άλλο>. >>

Da das Subjekt selbst, dieser Tisch oder jener Stuhl, hier schon etwas Bestimmtes ist, bedeutet die Aussage >nicht irgend etwas anderes< nur soviel wie >das (beliebige Subjekt) ist nicht irgend etwas anderes; es ist es selbst<, und schließt nicht etwa die Möglichkeit einer Aussage aus. Denn über etwas Bestimmtes und Begrenztes muß eine Aussage möglich sein. Auf eine Definition des Begriffes >Gott< angewendet, heißt dies jedoch, daß Gott nicht irgend etwas anderes ist, – und das bedeutet nicht nur, >Gott ist nicht irgend etwas anderes als Gott, Gott ist Gott<, sondern auch >Gott schließt jede Aussage über sich aus<. Daß Gott nicht irgend etwas anderes ist, darf man nicht als einen negativen Ausdruck bloßer tautologischer Identität verstehen im Sinne des Satzes >der Tisch ist nicht irgend etwas anderes<, sondern es hat einzig und allein die Bedeutung: Der Begriff Gott schließt jede Definition aus. Auch im Christentum sagt man >Gott ist nicht irgend etwas anderes<, >Gott ist nicht irgend etwas<, >Gott ist Nichts<, und das ist im obengenannten Sinne zu verstehen. Wenn über etwas relativ Bestimmtes und Endliches, wie zum Beispiel über jenen Tisch das Urteil gefällt wird: >das ist nicht irgend etwas anderes<, dann ist das nur eine Tautologie, nämlich >dieser Tisch ist (nichts anderes als) dieser Tisch< und diese Tautologie, als Urteil verstanden, ist von geringem Wert. Dagegen muß das Urteil >Gott ist nicht irgend etwas<, wenn es als Urteil über Gott, der jede Definition ausschließt, betrachtet wird, als das höchste von allen möglichen Urteilen über Gott angesehen werden. Im Ch'i-hsin-lun, einem buddhistischen Kommentar, heißt es:

"Das Wesen der Wahrheit ist weder formhaft noch formlos, weder nicht-formhaft noch nicht-formlos, weder formhaft und formlos zugleich, weder gleich-formhaft noch verschieden-formhaft, noch gleich- und verschieden-formhaft zugleich."

Καθώς το υποκείμενο καθαυτό, αυτό το τραπέζι ή εκείνη η καρέκλα, εδώ είναι ήδη κάτι ορισμένο, η απόφαση <όχι κάτι τι άλλο> δεν σημαίνει τίποτα περισσότερο από <αυτό (το όποιο υποκείμενο) δεν είναι κάτι τι άλλο· είναι αυτό καθαυτό> και δεν αποκλείει κάπου την δυνατότητα μιας απόφασης. Διότι για κάτι ορισμένο και πεπερασμένο πρέπει να είναι δυνατή μια απόφαση. Όμως, εφαρμοσμένο σε έναν ορισμό της έννοιας <θεός>, σημαίνει πως ο θεός δεν είναι κάτι τι άλλο – κι αυτό δεν σημαίνει μόνον <ο θεός δεν είναι κάτι τι άλλο από θεός, ο θεός είναι θεός>, αλλά επίσης <ο θεός αποκλείει κάθε άλλη απόφαση γι' αυτόν>. Το ότι ο θεός δεν είναι κάτι τι άλλο δεν πρέπει κανείς να το καταλάβει σαν αρνητική έκφραση μιας απλής ταυτολογικής ταυτότητας με την έννοια της φράσης <το τραπέζι δεν είναι κάτι τι άλλο> αλλά έχει μόνο και μόνο την σημασία: Η έννοια θεός αποκλείει κάθε άλλον ορισμό. Και στον χριστιανισμό λέγεται <ο θεός δεν είναι κάτι τι άλλο>, <ο θεός δεν είναι κάτι τι>, <ο θεός είναι μηδέν>, κι αυτό πρέπει να κατανοηθεί με το νόημα που αναφέρθηκε. Όταν για κάτι σχετικά ορισμένο και πεπερασμένο, όπως για παράδειγμα για εκείνο το τραπέζι, εκφέρεται η κρίση: <αυτό δεν είναι κάτι τι άλλο>, τότε αυτό δεν είναι παρά ταυτολογία, δηλαδή <αυτό το τραπέζι <δεν> είναι (τίποτ' άλλο παρά) αυτό το τραπέζι>, κι αυτή η ταυτολογία, εννοημένη ως κρίση, έχει μικρή αξία. Αντίθετα η κρίση <ο θεός δεν είναι κάτι τι>, όταν θεωρηθεί ως κρίση για τον θεό, ο οποίος αποκλείει κάθε ορισμό, μπορεί να ιδωθεί ως η ύψιστη όλων των δυνατών κρίσεων για τον θεό. Στο Ch'i-hsin-lun, ένα βουδιστικό σχόλιο, λέγεται:

"Η ουσία της αλήθειας δεν είναι ούτε έμμορφη ούτε άμορφη, ούτε μη-έμμορφη ούτε μη-άμορφη, ούτε έμμορφη και άμορφη μαζί, ούτε ομοιό-μορφη ούτε αλλό-μορφη, ούτε ομοιό-μορφη και αλλό-μορφη μαζί."

[16]

Dieser Satz besagt: >Die absolute Wahrheit ist letzten Endes nicht irgend etwas, sondern sie ist eben Nichts<. Dieses Nichts ist im Grunde genommen nichts anderes als jenes Nichts, das in christlicher Terminologie >Gott ist Nichts< heißt. Im Buddhismus wird der Begriff des Nichts im obengenannten Sinne sehr oft zur Definierung der Buddhanatur, der absoluten Wahrheit oder des Nirvāna gebraucht. Aber dieses Nichts ist an sich noch immer das Nichts als Negation der Aussage, und nicht das Nichts des Zen. Da das zen-buddhistische Nichts jede Aussage und begriffliche Bestimmung über sich selbst ausschließt, kann man auch von ihm sagen: >das Nichts des Zen ist nicht irgend etwas<, oder anders ausgedrückt: >das Nichts des Zen ist Nichts<. Dennoch liegt hier keineswegs dasselbe Nichts vor wie beim Nichts im Sinne einer Negation der Aussage. Wäre es nur dies, so gäbe es keine Veranlassung, es eigens das Nichts des Zen zu nennen.

Das Nichts des Zen-Buddhismus ist auch nicht eine bloße Idee wie im dritten Beispiel. Das Nichts als Idee bedeutet weder das Nichts im Sinne des Nicht-Daseins noch das Nichts als Negation der Aussage, sondern das Nichts überhaupt. Genauso wie das Sein als Idee weder ein Vorhandensein noch eine Aussage über das Vorhandensein bedeutet, sondern eben das Sein an sich ist.

Das Nichts, das in dem Ausdruck >Sein und Nichtsein< gemeint ist, oder in >das Sein ist kein Nichtsein, das Nichtsein ist kein Sein<, ist weder ein Nichtvorhandensein, noch stellt es eine negative Aussage über etwas dar, sondern es ist das Nichtsein als solches, also das Nichts als Idee. Dieses Nichtsein steht aber notwendigerweise im Gegensatz zum Sein. Sein ist nicht Nichtsein, Nichtsein ist nicht Sein. Es kann nicht etwas zugleich sein und nicht sein. >>

Αυτή η φράση λέει: <Η απόλυτη αλήθεια τελικά δεν είναι κάτι τι, αλλά ακριβώς είναι μηδέν>. Αυτό το μηδέν βασικά δεν είναι άλλο από εκείνο το μηδέν που στην χριστιανική ορολογία καλείται <ο θεός είναι μηδέν>. Στον βουδισμό η έννοια του μηδενός με το νόημα που αναφέρθηκε χρησιμοποιείται πολύ συχνά για να ορίσει την φύση του βούδα, της απόλυτης αλήθειας ή του nirvāna. Όμως αυτό το μηδέν είναι αφεαυτού πάντα το μηδέν ως άρνηση της απόφασης και όχι το μηδέν του ζεν. Καθώς το ζεν-βουδιστικό μηδέν αποκλείει κάθε απόφαση και εννοιολογικό προσδιορισμό για τον εαυτό του, κανείς μπορεί να πει γι αυτό: <το μηδέν του ζεν δεν είναι κάτι τι> ή, με άλλα λόγια: <το μηδέν του ζεν είναι μηδέν>. Και πάλι εδώ δεν πρόκειται διόλου για το ίδιο μηδέν με το μηδέν εννοημένο ως άρνηση της απόφασης. Εάν ήταν μόνον αυτό, δεν θα υπήρχε κανένας λόγος να ονομάζεται το μηδέν του ζεν.

Επίσης το μηδέν του ζεν-βουδισμού δεν είναι απλώς ιδέα όπως στο τρίτο παράδειγμα. Το μηδέν ως ιδέα δεν σημαίνει ούτε το μηδέν με την έννοια της μη-ύπαρξης ούτε το μηδέν ως άρνηση της απόφασης αλλά το μηδέν καθόλου. Ακριβώς όπως το είναι ως ιδέα δεν σημαίνει ούτε μια παροντικότητα ούτε μια απόφαση περί της παροντικότητας αλλά είναι ακριβώς το είναι καθαυτό.

Το μηδέν που εννοείται στην έκφραση <είναι και μη-είναι> ή <το είναι δεν είναι μη-είναι, το μη-είναι δεν είναι είναι, δεν είναι ούτε μη-παροντικότητα ούτε παρουσιάζει μια αρνητική απόφαση για κάτι αλλά είναι το μη-είναι σαν τέτοιο, δηλαδή το μηδέν ως ιδέα. Αυτό το μη-είναι βρίσκεται αναγκαστικά σε αντίθεση με το είναι. Το είναι δεν είναι μη-είναι, το μη-είναι δεν είναι είναι. Κάτι δεν μπορεί να είναι και να μην είναι μαζί. >>

[17]

Das so definierte Nichtsein oder Nichts ist, wie das Sein, eine der logischen Kategorien, die für die Erkenntnis der Dinge oder für ein Urteil über sie unentbehrlich sind und durch die apriori das Sein oder Nichtsein einer konkreten Sache bestimmbar wird. Unter dieses Nichts als Idee fällt das von Parmenides abgelehnte Nichts des leeren Raumes im Gegensatz zum Sein, das den leeren Raum füllt, oder das Hegel'sche Nichts, das in Einheit mit dem Sein ein Werden erlaubt. Allein, das Nichts des Zen wird auch von diesem Nichts als Idee noch nicht erfaßt; denn es ist weder ein Nichts als eine Form apriori, noch ein Nichts als etwas, das durch ein anderes negativ bestimmt wird. Es ist nicht ein Aspekt des Nichts, der das Nichts gemäß dem Ausdruck >Sein und Nichtsein< einem Sein gegenüberstellt, sondern das Nichts des Zen schließt eine Definition nach Sein und Nichtsein völlig aus. Das kann man auch ausdrücken durch: >Die Wahrheit gehört weder dem Sein noch dem Nichtsein an<.

Im einundzwanzigsten Kapitel des Nirvāna-Sutra (chinesisch: Nieh-p'an-ching) heißt es:

"Die Buddhanatur ist weder Sein noch Nichtsein."

Auch im zweiten Teil des Pai-lun ist zu lesen:

"Alles – Sein wie Nichtsein – ist Nichts. Deshalb lehrt jede buddhistische Lehre (Dharma), daß in unserem wahren Wesen alles – Sein wie Nichtsein – Leere ist. Und warum? Weil, wenn das Sein nicht ist, auch das Nichtsein nicht sein kann. Aus diesem Grunde ist alles – Sein und Nichtsein – Nichts."

Auch im Chao-lun, chinesischen Abhandlungen über den Buddhismus aus dem 5. Jahrhundert, wird auf nichts anderes hingewiesen als auf das >absolute Nichts<, das sich jenseits von Sein und Nichtsein befindet.

Das Nichts des Zen ist auch nicht das eingebildete Nichts des vierten Beispiels. >>

Το έτσι οριζόμενο μη-είναι ή μηδέν, όπως το είναι, είναι μια από τις λογικές κατηγορίες που είναι απαραίτητες για την γνώση των πραγμάτων ή για μια κρίση περί αυτών, και δια των οποίων γίνεται εκ των προτέρων προσδιορισμο το είναι ή μη-είναι ενός συγκεκριμένου πράγματος. Σ' αυτό το μηδέν ως ιδέα εμπίπτει το από τον Παρμενίδη απορριπτόμενο μηδέν του κενού χώρου σε αντίθεση με το είναι που γεμίζει τον κενό χώρο, ή το μηδέν του Hegel που, σε μια ενότητα με το είναι, επιτρέπει ένα γίγνεσθαι. Μόνο που το μηδέν του ζεν δεν συλλαμβάνεται ακόμη ούτε απ' αυτό το μηδέν ως ιδέα· διότι ούτε είναι ένα μηδέν ως μορφή εκ των προτέρων, ούτε ένα μηδέν σαν κάτι που προσδιορίζεται αρνητικά από ένα άλλο. Δεν είναι μια άποψη του μηδενός που αντιπαράθετεί το μηδέν προς ένα είναι κατά την έκφραση <είναι και μη-είναι>, αλλά το μηδέν του ζεν αποκλείει ολότελα έναν ορισμό σύμφωνα με το είναι και το μη-είναι. Αυτό κανείς μπορεί να το εκφράσει με: <Η αλήθεια δεν ανήκει ούτε στο είναι ούτε στο μη-είναι>.

Στο εικοστό πρώτο κεφάλαιο του Nirvana-Sutra <κινεζικά: Nieh-p'an-ching> λέγεται:

"Η φύση του βούδα δεν είναι ούτε είναι ούτε μη-είναι".

Επίσης στο δεύτερο μέρος του Pai-lun διαβάζουμε:

"Όλα – είναι, καθώς και μη-είναι – είναι μηδέν. Γι αυτό κάθε βουδιστική διδασχή (dharma) διδάσκει ότι στην αληθινή μας ουσία τα πάντα – είναι, καθώς και μη-είναι – είναι το κενό. Και γιατί; Διότι όταν το είναι δεν είναι, και το μη-είναι δεν μπορεί να είναι. Γι αυτόν τον λόγο τα πάντα – είναι και μη είναι – είναι μηδέν."

Επίσης στο Chao-lun, κινεζικές πραγματείες για τον βουδισμό από τον 5ο αιώνα, το μόνο που υποδεικνύεται είναι το <απόλυτο μηδέν> που βρίσκεται πέραν του είναι και μη-είναι.

Επίσης το μηδέν του ζεν δεν είναι το φαντασικό μηδέν του τέταρτου παραδείγματος. >>

[18]

Wir können uns wohl vorstellen, daß der Tisch, der jetzt und hier vor uns steht, nicht ist. Wenn ich meiner Einbildungskraft freies Spiel lasse, so kann ich in Gedanken den Tisch verschwinden lassen, obwohl er tatsächlich vor meinen Augen steht. Wenn man sich also in die Vorstellung hineinsteigert, daß etwas da ist, so ist es möglich, daß dem Auge sichtbar wird, was in Wirklichkeit nicht existiert; und umgekehrt, wenn man sich einbildet, daß etwas nicht da ist, kann es geschehen, daß den Augen entschwindet, was tatsächlich existiert. Es erscheint einem zuletzt, als ob alle Dinge wie Tische, Stühle, Fußboden, Haus, Erde, Himmel, Leib und Seele, die doch Wirklichkeiten sind, nicht da wären. So kann man in der Einbildung tatsächlich eine Art Leere erleben. Ebenso wie man durch die Versenkung in das Buddhabild, das heißt, indem man sich mit ganzer Kraft auf die Gestalt des Buddha konzentriert, schließlich dazu kommt, daß man Buddha mit offenen Augen vor sich sieht. Auch in diesem Anschauen des Buddha kann man etwas wie Leere erfahren, doch ist das nur eine äußerlich geschaute Leere. Parallel zu den Begriffen >die Anschauung Buddhas< oder >die Anbetung Buddhas< könnte man das auch die Anschauung oder die Anbetung des Nichts nennen. Aber auch dieses äußerlich geschaute Nichts liegt fernab vom Nichts des Zen-Buddhismus, da dies ja sonst nichts anderes wäre als ein subjektiv erdachtes Objekt.

Vom Nichts des Zen-Buddhismus aus gesehen, ist die äußerlich geschaute Leere ebensowenig die wahre Leere, wie der in der Einbildung geschaute Buddha der wahre Buddha ist. Das Nichts des Zen ist nicht ein aus passiver Haltung heraus angeschauter Objekt, sondern vielmehr das selber schauende Herz. Doch erschöpft sich dies auch nicht im bloßen aktiven Schauen, vielmehr ist es das aktiv und passiv zugleich und mit dem Objekt identische Subjekt des Nichts.

Μπορούμε βέβαια να φανταστούμε ότι το τραπέζι, που βρίσκεται εδώ και τώρα εμπρός μας, δεν είναι. Εάν αφήσω την φαντασία μου ελεύθερη, τότε μπορώ νοερά να κάνω το τραπέζι να εξαφανιστεί, αν και βρίσκεται πράγματι εμπρός στα μάτια μου. Εάν λοιπόν κανείς βυθιστεί στην παράσταση πως κάτι είναι εδώ, τότε είναι δυνατό να γίνει στο μάτι ορατό κάτι που στην πραγματικότητα δεν είναι· και αντίστροφα εάν κανείς φανταστεί πως κάτι δεν είναι, μπορεί να συμβεί να χαθεί από τα μάτια κάτι που υπάρχει όντως. Τελικά σε κάποιον φαντάζει σαν όλα τα πράγματα όπως τραπέζια, καρέκλες, πάτωμα, σπίτι, γη, ουρανός, σώμα και ψυχή, που είναι όντως πραγματικότητες, να μην ήταν. Έτσι στην φαντασία κανείς μπορεί όντως να βιώσει ένα είδος κενού. Όπως κανείς, όταν βυθίζεται στην εικόνα του βούδα, δηλαδή με το να συγκεντρώνεται μ' όλη του τη δύναμη στην μορφή του βούδα, φτάνει τελικά να βλέπει με ανοιχτά μάτια τον βούδα εμπρός του. Και σ' αυτήν την θέαση του βούδα μπορεί κανείς να εμπειραθεί κάτι σαν κενό, όμως είναι μόνον ένα εξωτερικά θεαθέν κενό. Παράλληλα με τις έννοιες <η θεώρηση του βούδα> ή <η λατρεία του βούδα> κανείς θα μπορούσε και να το ονομάσει η θεώρηση ή η λατρεία του μηδενός. Όμως κι αυτό το εξωτερικά θεαθέν μηδέν βρίσκεται πολύ μακριά από το μηδέν του ζεν-βουδισμού, καθώς αυτό δεν θα ήταν παρά σαν ένα υποκειμενικά επινοημένο αντικείμενο. Ιδωμένο από τον μηδέν του ζεν-βουδισμού, το εξωτερικά θεαθέν κενό δεν είναι το αληθινό κενό, όπως ο στην φαντασία θεαθείς βούδα δεν είναι ο αληθινός βούδα. Το μηδέν του βουδισμού δεν είναι ένα μέσα από μια παθητική στάση θεαθέν αντικείμενο αλλά πολύ περισσότερο η ίδια η καρδιά που θεάται. Και πάλι τούτο δεν εξαντλείται στην απλή ενεργητική θέαση, πολύ περισσότερο είναι το ενεργητικό και παθητικό συνάμα, και με το αντικείμενο ταυτόσημο μηδέν.

[19]

Im Ch'uan-hsin fa-yao von Huang-po steht:

"Der gewöhnliche Mensch klammert sich an das Objekt, der Suchende zieht das Herz vor. Wer beides, Herz und Objekt, vergessen hat, dem erst offenbart sich die absolute Wahrheit. "

Auch Lin-chi sagt:

"(In diesem Zustand) vernimmt man den Urgrund der absoluten Wahrheit."

Auf die Frage eines Mönches:

"Sage mir, wie kann man die Buddhanatur schauen", antwortete Ta-chu:

"Das Schauen selbst ist die Buddhanatur."

Werden >Herz< und >Schauen< voneinander getrennt und damit zum Objekt, so ist es nicht mehr das wahre Herz und nicht mehr das wahre Schauen. Man sollte also sagen wie P'ang Kung:

"Man trachte nur danach, sich von den Dingen frei zu machen, und sehe sich vor, daß man nicht das Nichts für Substanz hält."

Das Nichts des Zen ist auch nicht das in der Unbewußtheit erfahrene Nichts des fünften Beispiels. Die Zustände des Schlafes, der Ohnmacht und des Todes sind an sich nicht dasselbe, doch gleichen sie sich im Hinblick auf die Unbewußtheit. Für uns ist in einem solchen Zustand alles wie ausgelöscht, nicht nur die Dinge der Natur, auch unser Leib und unsere Seele scheinen nicht mehr gegenwärtig. Einen solchen Zustand könnte man den Zustand des Nichts nennen. Aber dieser Zustand entsteht ja nur daraus, daß unser Bewußtsein ausgesetzt hat und wir dadurch nichts mehr erkennen können. Auch das Nichts ist uns dann nicht bewußt. In dieser Hinsicht besteht ein Unterschied gegenüber dem eingebildeten Nichts des vierten Beispiels. >>

Στο Chu'anhsin fa-yao του Huang-po βρίσκεται:

"Ο συνηθισμένος άνθρωπος προσκολλάται στο αντικείμενο, ο αναζητών προτιμά την καρδιά. Όποιος έχει ξεχάσει και τα δυο, καρδιά κι αντικείμενο, σ' αυτόν πρώτα αποκαλύπτεται η απόλυτη αλήθεια."

Επίσης ο Lin-chi λέει:

"(Σ' αυτήν την κατάσταση) κανείς προσλαμβάνει το πρωτογενές έδαφος της απόλυτης αλήθειας."

Στην ερώτηση ενός μοναχού:

"Πες μου, πώς μπορεί κανείς να θεαθεί την φύση του βούδα" ο Ta-chu απάντησε:

"Η ίδια η θέαση είναι η φύση του βούδα."

Όταν <καρδιά> και <θέαση> χωρίζονται μεταξύ τους κι έτσι γίνονται αντικείμενα, τότε δεν είναι πια η αληθινή καρδιά και δεν είναι πια η αληθινή θέαση. Κανείς θά 'πρεπε λοιπόν να πει, όπως ο P'ang Kung:

"Φρόντισε μόνο να αποδεσμευτείς απ' τα πράγματα και πρόσεξε να μην πάρεις το μηδέν σαν υπόσταση."

Επίσης το μηδέν του ζεν δεν είναι το στην ασυνειδητότητα εμπειραθέν μηδέν του πέμπτου παραδείγματος. Οι καταστάσεις του ύπνου, της αναισθησίας και του θανάτου αφεαυτών δεν είναι το ίδιο, και πάλι μοιάζουν από την άποψη της ασυνειδητότητας. Για μας σε μια τέτοια κατάσταση είναι τα πάντα σαν νά 'χουν σβήσει, όχι μόνο τα πράγματα της φύσης αλλά και το σώμα μας κι η ψυχή μας μοιάζουν όχι πλέον παρόντα. Μα βέβαια αυτή η κατάσταση προκύπτει μόνον από το ότι η συνειδητότητά μας έχει εκπέσει και ως εκ τούτου δεν μπορούμε πλέον να γνωρίσουμε τίποτα. Τότε και το μηδέν δεν μας είναι συνειδητό. Σ' αυτήν την οπτική υπάρχει μια διαφορά από το φαντασιωθέν μηδέν του τέταρτου παραδείγματος. >>

[20]

Beim eingebildeten Nichts wird das Bewußtsein zum Zweck des Einbildens aktiviert, und das Nichts steht als Objekt vor uns. Im Fall des Nichts der Unbewußtheit aber kann das Nichts nicht zum Objekt werden, weil das Bewußtsein nicht tätig ist. Aber das Nichts des Zen-Buddhismus ist kein solches Nichts. Es ist ein Zustand völliger Klarheit, der uns mit intensivster Deutlichkeit bewußt wird. Obwohl dieser Zustand mit äußerster Deutlichkeit von uns erkannt wird, ist uns dabei das Nichts als Objekt nicht bewußt, sondern der Erkennende und das Erkannte sind sich als Eins bewußt. Das heißt, das zen-buddhistische Nichts erkennt sich selbst als das Nichts, in dem Subjekt und Objekt untrennbar vereint sind. In diesem Sinne kann man sagen, das Nichts des Zen erkennt sich selbst, indem der Mensch sich seiner selbst bewußt wird. Von einem Nichts in einem Zustand der Unbewußtheit kann also hier keine Rede sein. Wäre es ein Nichts, das man in der Unbewußtheit erfahren könnte, so gelänge es uns leicht, dies durch Schlaf, Ohnmacht oder Tod herbeizuführen. Zwar nennt man dieses zen-buddhistische Nichts bald >Nicht-Herz<, bald >Nicht-Reflexion<, bald >Großer Tod<, bald >Nirvāna<, aber all das bedeutet nicht Unbewußtheit wie im Schlaf, in der Ohnmacht und im Tod. Im Gegenteil, der Zustand des >Nicht-Herzens< oder der >Nicht-Reflexion< ist so klar und hell wie kein anderer; er ist frei von jeglicher Trübung wie ein unbefleckter Spiegel, wie der klare Herbstmond. In keinem Zustand ist man so wach und so bewußt wie im Zustand des >Nicht-Herzens< oder der >Nicht-Reflexion<. Kein Augenblick ist so voll des Lebens wie der, da man in den >Großen Tod< eintritt. Gewiß, Pai-chang Huaihai sagt:

"Reinige den Geist von aller Lehre (Dharma)"

und Huang-po:

"Beides vergaß ich, das Ich und das Nicht-Ich."

Στο φαντασιωθέν μηδέν η συνείδηση ενεργοποιείται για τον σκοπό της φαντασίωσης και το μηδέν στέκει ενώπιόν μας ως αντικείμενο. Όμως στην περίπτωση του μηδενός της ασυνειδητότητας το μηδέν δεν μπορεί να γίνει αντικείμενο διότι η συνείδηση δεν είναι ενεργός. Όμως το μηδέν του ζεν-βουδισμού δεν είναι ένα τέτοιο μηδέν. Είναι κατάσταση πλήρους καθαρότητας που μας γίνεται συνειδητή με εντονότατη σαφήνεια. Παρόλο που αυτή η κατάσταση αναγνωρίζεται από εμάς με εντονότατη σαφήνεια, εδώ το μηδέν δεν μας είναι συνειδητό σαν αντικείμενο, αλλά αναγνωρίζων και αναγνωριζόμενο είναι συνειδητά σαν ένα. Αυτό θα πει, το ζεν-βουδιστικό μηδέν αυτοαναγνωρίζεται ως το μηδέν στο οποίο υποκείμενο κι αντικείμενο είναι άρρηκτα ενωμένα. Μ' αυτήν την έννοια κανείς μπορεί να πει ότι το μηδέν του ζεν αυτοαναγνωρίζεται καθώς ο άνθρωπος συνειδητοποιεί τον εαυτό του. Εδώ λοιπόν δεν μπορεί να γίνεται λόγος για ένα μηδέν σε μια κατάσταση ασυνειδητότητας. Εάν ήταν ένα μηδέν που κανείς θα μπορούσε να εμπειραθεί στην ασυνειδητότητα, τότε εύκολα θα καταφέραμε να το προκαλέσουμε με τον ύπνο, την αναισθησία ή τον θάνατο. Βέβαια αυτό το ζεν-βουδιστικό μηδέν κανείς πότε το ονομάζει <μη-καρδιά>, πότε <μη-στοχασμός>, πότε <μέγας θάνατος>, πότε <nirvāna>, όμως όλα αυτά δεν σημαίνουν ασυνειδητότητα όπως στον ύπνο, στην αναισθησία και στον θάνατο. Αντίθετα η κατάσταση της <μη-καρδιάς> ή του <μη-στοχασμού> είναι τόσο καθαρή και φωτεινή όσο καμιά άλλη είναι ελεύθερη από κάθε θαμπάδα όπως ένας άσπιλος καθρέφτης, όπως η καθαρή σελήνη του φθινοπώρου. Σε καμιά κατάσταση δεν είναι κανείς τόσο εναργής και τόσο συνειδητός όσο στην κατάσταση της <μη-καρδιάς> ή του <μη-στοχασμού>. Καμιά στιγμή δεν είναι τόσο γεμάτη από ζωή όπως αυτή στην οποία κανείς εισέρχεται στον <μέγα θάνατο>. Σίγουρα, ο Pai-Chang Huai-Hai λέει:

"Καθάρισε το πνεύμα από κάθε διδαχή (dharma)"

και ο Huang-po:

"Τα ξέχασα και τα δυο, το εγώ και το μη-εγώ."

[21]

Aber das hat nichts mit Geistesabwesenheit zu tun; im Gegenteil, es ist das Große Erwachen, bei dem nicht der geringste Schatten einer Unbewußtheit zurückbleibt. Auch wenn Pai-chang Huai-hai sagt:

"Das Herz ist wie Holz und wie Stein und unterscheidet sich davon in keiner Weise"

und Huang-po sagt:

"Innen und Außen, Körper und Geist, das alles soll man aufgeben",

oder wenn Dôgen sagt:

"Herz und Bewußtsein soll man außer Tätigkeit setzen", so bedeuten alle diese Aussprüche weder, daß man das Bewußtsein ausschalten müsse, um wie Holz und Stein zu werden, noch daß man Körper und Geist aufgeben und sterben solle, um das Bewußtsein zum Verschwinden zu bringen. Bodhidharma belehrte Hui-k'o, den zweiten Patriarchen des Zen-Buddhismus:

"Nur wer sich außerhalb des Karma stellt, im Innern frei ist von Durst und dessen Herz gleich einer einsamen Mauer steht, kann den Weg der Wahrheit betreten."

Aber auch er meint damit nicht, daß man das Bewußtsein ausschalten müsse, und Hui-k'o begriff in der Tat den Sinn der Worte seines Lehrers und lehrte selbst, daß man sich immer den Zustand >Äußerster Klarheit< und >Nicht-Herz< bewahren solle.

In der alten europäischen Mystik versteht man unter >Ekstase<, was wörtlich >außer sich sein< bedeutet, einen Zustand der göttlichen Eingebung oder Besessenheit, bei dessen Eintreten die Möglichkeit einer Orakelverkündung als einer Auslegung des Willens Gottes aus dem Unbewußten besteht. Das Nichts des Zen kann man deshalb weder als Ekstase noch als Unio Mystica im Sinne der personalen Mystik bezeichnen, da es sich hier nicht um eine göttliche Eingebung oder ein Besessensein handelt, sondern um einen in voller Klarheit erlebten, aus Samādhi, der Versenkung, entspringenden Zustand der Bewußtheit, in dem Subjekt und Objekt untrennbar vereint sind. >>

Όμως αυτό δεν έχει τίποτε να κάνει με αφηρημάδα· αντίθετα είναι η μεγάλη αφύπνιση όπου δεν μένει ούτε η παραμικρή σκιά μιας ασυνειδητότητας. Επίσης όταν ο Pai-Chang Huai-Hai λέει:

"Η καρδιά είναι σαν ξύλο και πέτρα και σε τίποτα δεν διαφέρει απ' αυτά"

και ο Huang-po λέει:

"Μέσα κι έξω, σώμα και πνεύμα, όλ' αυτά κανείς πρέπει να τα παρατήρει",

ή όταν ο Dôgen λέει:

"Καρδιά και συνείδηση κανείς πρέπει να τα κάνει ανενεργά",

τότε όλες αυτές οι ρήσεις δεν σημαίνουν ούτε ότι κανείς πρέπει ν' αποκλείσει την συνείδηση για να γίνει όπως το ξύλο κι η πέτρα, ούτε πρέπει να εγκαταλείψει σώμα και πνεύμα και να πεθάνει για να εξαφανίσει την συνείδηση. Ο Bodhidharma διδάξε στον Hui-k'o, τον δεύτερο πατριάρχη του ζεν-βουδισμού:

"Μόνον όποιος τίθεται έξω από το karma, είναι μέσα του ελεύθερος από δίψα κι η καρδιά του στέκει όμοια μ' έναν μοναχικό τοίχο, μπορεί να μπει στον δρόμο της αλήθειας."

Αλλά κι αυτός δεν εννοεί ότι κανείς πρέπει ν' αποκλείσει την συνείδηση, και ο Hui-k'o όντως συνέλαβε το νόημα των λέξεων του δασκάλου του και διδάσκει ο ίδιος ότι κανείς πρέπει πάντα να διατηρεί την κατάσταση <άκρας καθαρότητας> και <μη-καρδιάς>.

Στον παλαιό ευρωπαϊκό μυστικισμό κανείς καταλαμβάνει σαν <έκσταση>, που κατά λέξη σημαίνει <έκτος εαυτού>, μια κατάσταση της θείας φώτισης ή μανική, που όταν επέρχεται υπάρχει η δυνατότητα ενός χρησμού ως ερμηνείας της βούλησης του θεού μέσα από το ασύνειδο. Γι' αυτό δεν μπορεί κανείς να χαρακτηρίσει το μηδέν του ζεν ούτε σαν έκσταση ούτε σαν unio mystica με την έννοια του προσωπικού μυστικισμού, καθώς εδώ δεν πρόκειται για θεία φώτιση ή για μανική κατάσταση αλλά για κατάσταση συνειδητότητας, εμπειρατή σε πλήρη καθαρότητα, που εκπληγάζει μέσα από το samādhi, την βύθιση, στην οποία υποκείμενο και αντικείμενο είναι άρρηκτα ενωμένα. >>

[22]

Das Samādhi des zen-buddhistischen Nichts wird auch bezeichnet als die echte Versenkung in die absolute Leere (das echte Sūnyatā-Samādhi), als die Versenkung in die absolute Wahrheit (das Būtha-Tathatā-Samādhi), als die Versenkung der Könige (das Rāja-Samādhi), als die Versenkung in die einzige Erscheinung (das Laksama-Samādhi) oder als die Versenkung der eineinzigen Aktion (das I-hsing-Samādhi).

In diesem ersten Teil meiner Abhandlung habe ich nun fünf verschiedene Aspekte des >Nichts< herausgestellt und mich bemüht nachzuweisen, daß sie in jedem einzelnen Fall nicht dem Nichts des Zen entsprechen. Dennoch bestehen so starke Ähnlichkeiten, daß es zu falschen Interpretationen kommen muß. Dies ist aber andererseits auch der Grund dafür, daß die oben angeführten Definitionen trotz aller Unzulänglichkeiten immer wieder herangezogen werden, wenn man versuchen will, das im tiefen Erlebnis des Nichts unmittelbar Geschaute in Worte zu fassen; denn es gibt keine andere Möglichkeit, über das zen-buddhistische Nichts Aussagen zu machen.

Dieses Nichts der lebendigen Fülle ist zwar eindeutig von dem Nichts der Negation des Vorhandenseins verschieden, trotzdem kann man es am ehesten umschreiben mit >nicht irgend etwas ist vorhanden< oder mit >alles was ist, ist Nichts<. Obgleich es auch von dem Nichts als Negation der Aussage verschieden ist, läßt es sich doch ausdrücken durch >es ist nicht dieses oder jenes< oder auch durch >es ist nicht irgend etwas anderes< oder durch >es liegt außerhalb aller Aussageweisen und Negationen<. Es ist auch vom Nichts als Idee verschieden, kann aber negativ dargestellt werden durch Worte wie Nichts, Leere, kein, nicht. >>

Το samādhi του ζεν-βουδιστικού μηδενός χαρακτηρίζεται επίσης ως η γνήσια βύθιση στο απόλυτο κενό (το γνήσιο sūnyatā-samādhi) ή ως η βύθιση στην απόλυτη αλήθεια (το būtha-tathatā-samādhi) ή ως η βύθιση των βασιλέων (το rāja-samādhi) ή ως η βύθιση στο μόνο φαινόμενο (το laksama-samādhi) ή ως η βύθιση στην μια-και-μόνη πράξη (το i-hsing-samādhi).

Σ' αυτό το πρώτο μέρος της πραγματείας μου διέκρινα λοιπόν πέντε διαφορετικές απόψεις του <μηδενός> και προσπάθησα να καταδείξω ότι αυτές στην κάθε μια περίπτωση δεν ανταποκρίνονται στο μηδέν του ζεν. Και πάλι υφίστανται τόσο έντονες ομοιότητες που είναι αναπόφευκτο να προκύψουν λανθασμένες ερμηνείες. Τούτο είναι αφετέρου και ο λόγος για το ότι οι ορισμοί που αναφέρθηκαν παραπάνω, παρόλες τις ανεπάρκειες, παρατίθενται επανειλημμένα όταν κανείς επιχειρήσει να συλλάβει με λέξεις αυτό που θεάται άμεσα στο βαθύ βίωμα του μηδενός· διότι δεν υπάρχει άλλη δυνατότητα να γίνουν αποφάνσεις επάνω στο ζεν-βουδιστικό μηδέν.

Αυτό το μηδέν της ζωντανής πληθώρας είναι μεν σαφώς διαφορετικό από το μηδέν της άρνησης της παροντικότητας, και παρολαυτά κανείς μπορεί να το περιγράψει κατά τον καλύτερο τρόπο με <κανένα κάτι τι δεν είναι παρόν> ή με <όλα, όσα είναι, είναι >. Επίσης, αν και είναι διαφορετικό από το μηδέν ως άρνηση της απόφανσης, μπορεί και πάλι να εκφραστεί με <δεν είναι αυτό ή εκείνο> ή επίσης με <δεν είναι κάτι τι άλλο> ή με <βρίσκεται έξω απ' όλους τους τρόπους απόφανσεων και αρνήσεων>. Επίσης είναι διαφορετικό από το μηδέν ως ιδέα, όμως μπορεί να παρασταθεί αρνητικά με λέξεις όπως μηδέν, κενό, κανένα, δεν. >>

[23]

Es ist auch vom Nichts als Einbildung verschieden; aber auch das kann man heranziehen mit >Befreie dich von allen irdischen Gedanken und tritt in das Samādhi des Nichts ein< oder >Betrachte das Nichts<. Es ist auch vom Nichts als Unbewußtheit verschieden; trotzdem lassen sich die Ausdrücke Nicht-denken, Nicht-Herz, Nicht-Reflexion, >wie Holz und Stein<, >Großer Tod<, Nirvāna darauf anwenden. Ohne daß man diese Aspekte des alltäglichen Nichts-Begriffs als Mittler heranzieht, ist das Nichts des Zen kaum in Worte zu fassen. Alle Erklärungsversuche müssen aber scheitern, wenn man das Nichts des Zen nicht unmittelbar in sich selbst erfahren hat. Auch Huang-po drückt das aus, indem er sagt:

"Diese Wahrheit ist natürlich und echt, sie hat eigentlich keinen Namen. Doch da der Mensch unwissend und im Wahn befangen ist, erscheinen manche Buddhas wieder auf Erden und geben ihr einen provisorischen Namen. Ihr sollt Euch aber nicht der Gefahr aussetzen, an Namen oder Worten festzuhalten und damit die Wahrheit zu verkennen."

Haftet man derart an begrifflichen Ausdrücken und erforscht immer nur den Buchstaben, so wird man das Nichts des Zen auch in drei Weltaltern nicht begreifen. Es ist nur durch die eigene unmittelbare Erfahrung zu erfassen. Zwar trägt jedes Ding das Wissen von seinem Wesen bereits in sich, trotzdem bleibt für das Nichts des Zen die persönliche Erfahrung wesensbedingte Notwendigkeit. Bei den alltäglichen Dingen, die immer etwas Endliches, Bestimmtes darstellen, ist dieses Wissen von ihrem wahren Wesen als Erfahrung an sich schon das, was zu begreifen und in begriffliches Denken umzusetzen ist. Das Nichts des Zen hingegen kann nicht anschaulich gemacht, noch in irgendeiner Weise bestimmt werden. Deshalb ist es nur jenseits allen Begreifens und aller Begriffe zu erfahren. In diesem Sinne kann man sagen, daß die Erfahrung des zenbuddhistischen Nichts sich jeglicher Aussage widersetzt und unmittelbar sein eigenes Wissen vom wahren Wesen ist. >>

Επίσης είναι διαφορετικό από το μηδέν ως φαντασίωση· όμως κι αυτό μπορεί κανείς να το επικαλεστεί με <Απελευθερώσου απ' όλες τις γήινες ιδέες και εισέλθε στο samādhi του > ή <Κοίταξε το μηδέν>. Επίσης είναι διαφορετικό από το μηδέν ως ασυνειδητότητα· παρολαυτά μπορούν γι' αυτό να χρησιμοποιηθούν οι εκφράσεις μη-σκέψη, μη-καρδιά, μη-στοχασμός, <όπως το ξύλο κι η πέτρα>, <μέγας θάνατος>, nirvāna. Εάν κανείς δεν επικαλεστεί αυτές τις απόψεις της καθημερινής έννοιας του μηδενός σαν μεσολαβητές, το μηδέν του ζεν δεν συλλαμβάνεται με λέξεις. Όμως όλες οι προσπάθειες μιας εξήγησης θα ναυαγήσουν αν κανείς δεν εμπειραθεί το μηδέν του ζεν άμεσα εντός του. Το εκφράζει και ο Huang-po λέγοντας:

"Αυτή η αλήθεια είναι φυσική και γνήσια, βασικά δεν έχει όνομα. Όμως καθώς ο άνθρωπος είναι ανίδεος και μέσα στο παραλήρημα, πολλοί βούδα επανεμφανίζονται επί γης και της δίνουν ένα προσωρινό όνομα. Όμως δεν πρέπει να εκτεθείτε στον κίνδυνο να κρατηθείτε από ονόματα κι έτσι να παραγνωρίσετε την αλήθεια."

Εάν έτσι κανείς προσκολληθεί σε εννοιολογικές εκφράσεις κι ερευνά πάντα μόνο το γράμμα, δεν θα εννοήσει το μηδέν του βουδισμού ούτε σε τρεις αιώνες. Αυτό συλλαμβάνεται μόνο με την άμεση εμπειρία του καθενός. Βέβαια κάθε πράγμα φέρει την γνώση της ουσίας του ήδη εντός του, παρολαυτά για το μηδέν του ζεν ή προσωπική εμπειρία παραμένει ουσιακά επιβεβλημένη αναγκαιότητα. Στα καθημερινά πράγματα, που παριστάνουν πάντα κάτι περατό, ορισμένο, αυτή η γνώση για την αληθινή τους ουσία ως εμπειρία είναι αφεαυτής ήδη αυτό που πρέπει να εννοηθεί και να μεταλλαχθεί σε εννοιολογική σκέψη. Αντίθετα το μηδέν του ζεν δεν μπορεί να γίνει εποπτικό, ούτε να οριστεί κατά έναν τρόπο. Γι' αυτό πρέπει να γίνει εμπειρατό πέραν κάθε σύλληψης και κάθε έννοιας. Μ' αυτό το νόημα κανείς μπορεί να πει πως η εμπειρία του ζεν-βουδιστικού μηδενός αντιστέκεται σε κάθε απόφανση και είναι άμεσα γνώση του εαυτού της για την αληθινή ουσία. >>

[24]

Daß sich die Wahrheit von Feuer oder Wasser unmittelbar aus sich selbst erweist, und daß sich die Wahrheit des Zen unmittelbar aus sich selbst erweist, sind trotz des gleichen Wortlautes zwei verschiedene Aussagen. Sind die Objekte des Erkennens Dinge wie Feuer oder Wasser, so ist diese Wahrheit durch begriffliches Denken ganz einfach mit Worten auszudrücken. Wenn es sich aber um Zen handelt, ist eine begriffliche Formulierung völlig ausgeschlossen. Deshalb gilt der Satz, daß sich die Wahrheit aus sich selbst erweise, eigentlich nur in einem Bereiche wie dem des Zen. Erst wenn man dies erkannt hat, wird einem klar, wie sehr das unmittelbare Wissen vom wahren Wesen sich von jedem begrifflichen Denken unterscheidet. Man wird des wahren Wesens in unmittelbarer Schau nur inne, wenn man aufhört, es mit Begriffen erfassen zu wollen. Das Wort aus dem Leng-chia-ching:

"Der Buddha erklärt mit keinem Wort"

und die von Worten unabhängige absolute Wahrheit des Ch'i-hsin-lun weisen auf diese Unmöglichkeit begrifflicher Unterscheidung hin.

Το ότι η αλήθεια της φωτιάς ή του νερού καταδεικνύεται άμεσα αφεαυτής, και ότι η αλήθεια του ζεν καταδεικνύεται άμεσα αφεαυτής, παρά την λεκτική ομοιότητα είναι δυο διαφορετικές αποφάνσεις. Όταν τα αντικείμενα της γνώσης είναι πράγματα όπως η φωτιά ή το νερό, τότε αυτή η αλήθεια μπορεί με την εννοιολογική σκέψη να εκφραστεί απλούστατα με λέξεις. Όταν όμως πρόκειται για το ζεν, μια εννοιολογική διατύπωση αποκλείεται τελείως. Γι' αυτό η φράση πως η αλήθεια καταδεικνύεται αφεαυτής, βασικά ισχύει για μια περιοχή όπως αυτή του ζεν. Πρώτα όταν κανείς αυτό το αναγνωρίσει, θα του γίνει καθαρό πόσο διαφέρει η άμεση γνώση της αληθινής ουσίας από κάθε εννοιολογική σκέψη. Κανείς αφομοιώνει την αληθινή ουσία με άμεση θέαση μόνον όταν παύει να θέλει να την συλλάβει με έννοιες.*¹

Ο λόγος του Leng-chia-ching:

"Ο βούδα δεν εξηγεί με καμιά λέξη"

και η από την γνώση ανεξάρτητη απόλυτη αλήθεια του Ch'i-hsin-lun υποδεικνύει την ανεπάρκεια της εννοιολογικής διαφοράς.

¹ Μήπως η συρρίκνωση της γλώσσας στο εννοιολογικό και η ιδιωτική γλώσσα πάνε μαζί;

DIE POSITIVE ERLÄUTERUNG DES ZEN-BUDDHISTISCHEN
NICHTS

Das "Nichtirgendetwas" oder die völlige Unbestimmbarkeit

Wenn sich das Nichts des Zen wesentlich vom bloßen >Nichts< als Negation des Vorhandenseins unterscheidet, warum wird es dann von alters her durch dieses ausgedrückt, so daß das Mißverständnis, es handle sich um ein und dasselbe, immer wieder von neuem genährt wird? Der Grund ist, daß das Nichts des Zen gerade durch diesen Aspekt des gewöhnlichen Nichts-Begriffes am besten veranschaulicht werden kann. Entscheidend ist dafür sein Charakter der völligen Unbestimmbarkeit. Mit diesem Wort wird zum Ausdruck gebracht, daß beim zen-buddhistischen Nichts kein Etwas da ist, das ein Vorhandenes genannt werden könnte. Wenn man sagt, es sei nichts vorhanden, so heißt das nicht nur ganz allgemein, >nichts ist< oder >alles ist nicht (vorhanden)<, sondern es heißt auch, im Nichts des Zen gibt es kein Etwas. Das Nichts des Zen stellt aber nicht einen außerhalb meiner Person befindlichen leeren, objektfreien Raum dar, sondern es ist mein eigener Zustand des Nichts, nämlich mein Selbst, das >Nichts< ist. Wenn im Nichts des Zen nichts ist, kann zwangsläufig auch in mir nichts sein. Wenn ich nun sage, in mir ist nichts, so könnte man denken, daß außerhalb meiner etwas sei. Aber dieses >in mir ist nichts< darf nicht dazu verleiten, nach dem gewöhnlichen Sprachgebrauch einer Innenwelt, in der nichts ist, eine Außenwelt gegenüberzustellen; es besagt vielmehr, daß in mir nichts ist, weil es für mich kein Innen und kein Außen gibt. >>

Η ΘΕΤΙΚΗ ΔΙΕΥΚΡΙΝΙΣΗ ΤΟΥ ΖΕΝ-ΒΟΥΔΙΣΤΙΚΟΥ ΜΗΔΕ-
ΝΟΣ

Το "Όχι-κάτι-τι" ή η πλήρης αοριστία

Εάν το μηδέν του ζεν διαφέρει ουσιαστικά από το απλώς <μηδέν> ως άρνηση της παροντικότητας, γιατί τότε παλαιόθεν εκφράζεται μέσα απ' αυτό, ώστε η παρανόηση ότι πρόκειται για ένα και το αυτό να βρίσκει πάντα νέα τροφή; Ο λόγος είναι ότι το μηδέν του ζεν απεικονίζεται καλύτερα μέσα απ' αυτήν την άποψη της έννοιας του μηδενός. Αποφασιστικός γι' αυτό είναι ο χαρακτήρας του της πλήρους αοριστίας. Μ' αυτήν την λέξη εκφράζεται το ότι στο ζεν-βουδιστικό μηδέν δεν υπάρχει ένα κάτι που θα μπορούσε να ονομαστεί παρόν. Όταν λέει κανείς, τίποτα δεν είναι παρόν, τότε αυτό δεν θα πει μόνον τελείως γενικά <τίποτα δεν είναι>, ή <κανένα δεν είναι (παρόν)> αλλά θα πει ακόμα ότι στο μηδέν του ζεν δεν υπάρχει κανένα κάτι. Όμως το μηδέν του ζεν δεν παριστάνει έναν χώρο κενό, χωρίς αντικείμενα, έξω από το άτομό μου αλλά είναι η δική μου κατάσταση του μηδενός, δηλαδή ο εαυτός μου, που είναι <τίποτα>. Όταν στο μηδέν του ζεν τίποτα δεν είναι, τότε αναγκαστικά και μέσα μου δεν μπορεί να είναι τίποτα.*² Όταν τώρα λέω, μέσα μου δεν είναι τίποτα, κανείς θα μπορούσε να σκεφτεί πως έξω από μένα κάτι είναι. Όμως αυτό το <μέσα μου δεν είναι τίποτα> δεν πρέπει να παρασύρει κάποιον σύμφωνα με την συνηθισμένη χρήση της γλώσσας να αντιπαραθέσει σ' έναν εσωτερικό κόσμο, στον οποίο δεν είναι τίποτα, έναν εξωτερικό κόσμο· λέει πολύ περισσότερο ότι μέσα μου δεν είναι τίποτα επειδή για μένα δεν υπάρχει κανένα μέσα και κανένα έξω. >>

² Kierkegaard: Κοιτάζω μέσα στο Dasein και δεν βλέπω τίποτα.

[26]

<In mir ist nichts> heißt also nicht, daß in meinem Innern, falls das Ich in Inneres und Äußeres geteilt ist, nichts ist – denn das Ich ist bereits jenseits von Innen und Außen –, sondern es heißt, daß nirgendwo etwas ist. Und das, worin nirgends etwas ist, bin ich selbst. Oder: ich selbst bin das, worin nirgends etwas ist. Das zen-buddhistische Nichts ist das Nirgendwoetwas, das Ich ist, oder umgekehrt: das Ich, das Nirgendwoetwas ist. Spräche man aber von einem Nirgendwoetwas ohne das Ich, dann wäre das nur ein leerer Raum, oder von einem Ich ohne das Nirgendwoetwas, wäre dieses Ich nur eine psychische oder physische Erscheinung; beides aber kann man nicht als das Nichts des Zen bezeichnen.

Der Mensch ist gewöhnlich von den verschiedensten Dingen der Innen- und Außenwelt umgeben. Deshalb ist es unmöglich zu behaupten, nichts sei vorhanden. In der Außenwelt sieht er Farben und hört Stimmen, und er freut sich und er trauert im Innern. Ständig heftet er seine Gedanken an irgend etwas, so daß er sich im Grunde genommen immer einem inneren oder äußeren Objekt gegenüber befindet. Das gewöhnliche Ich ist demnach das Ich, das ständig zu Objekten in Beziehung steht. Dieses Ich kann also dem Von-außen-bestimmt-werden nicht entgehen. Wenn es Farben sieht, wird es abgegrenzt von den Farben; wenn es Stimmen hört, von den Stimmen; wenn es an Böses denkt, von dem Bösen; wenn es an Gutes denkt, von dem Guten. So ist es immer von einem Objekt des Innen oder Außen bestimmt oder davon befangen. Oberflächlich betrachtet, gleicht das scheinbar dem Zustand einer Versenkung, einem Samādhi; aber der Schein trügt: es ist ein Pseudo-Samādhi, das sich von dem wahren Samādhi grundsätzlich unterscheidet. Gleich dem Geist, der >noch an Gräser und Bäume gebunden< ist, steht das Ich innen und außen zu Gegenständen in Beziehung und verändert sich mit diesen; es wird geboren und vergeht. >>

<Μέσα μου δεν είναι τίποτα> δεν θα πει λοιπόν ότι μέσα μου, εφόσον το εγώ διαιρείται σε μέσα κι έξω, τίποτα δεν είναι – διότι το εγώ είναι ήδη πέραν εσωτερικού κι εξωτερικού – αλλά θα πει πως πουθενά δεν είναι κάτι. Κι αυτό, στο οποίο πουθενά δεν είναι κάτι, είμαι εγώ καθαυτόν. Ή: Εγώ καθαυτόν είμαι αυτό, στο οποίο πουθενά δεν είναι κάτι. Το ζεν-βουδιστικό μηδέν είναι το πουθενά-κάτι που είναι εγώ, ή αντίστροφα: το εγώ που είναι πουθενά-κάτι. Όμως εάν κανείς μιλούσε για ένα πουθενά-κάτι χωρίς το εγώ, αυτό θα ήταν μόνο ένας κενός χώρος, ή για ένα εγώ χωρίς το πουθενά-κάτι, αυτό το εγώ θα ήταν μόνο ένα ψυχικό ή φυσικό φαινόμενο· όμως και τα δυο δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως το μηδέν του ζεν.

Συνήθως ο άνθρωπος περιβάλλεται από κάθε λογής πράγματα του εσωτερικού κι εξωτερικού κόσμου. Γι' αυτό είναι αδύνατο να ισχυριστεί κανείς πως τίποτα δεν είναι παρόν. Στον εξωτερικό κόσμο βλέπει χρώματα κι ακούει φωνές, μέσα του χαίρεται και λυπάται. Συνεχώς προσκολλά τις σκέψεις του σε κάτι, έτσι ώστε βασικά πάντα βρίσκεται απέναντι σ' ένα εσωτερικό ή εξωτερικό αντικείμενο. Ως εκ τούτου το συνηθισμένο εγώ είναι το εγώ που βρίσκεται συνεχώς σε αναφορά με αντικείμενα. Αυτό το εγώ δεν μπορεί λοιπόν να αποφύγει το ότι καθορίζεται από έξω. Όταν βλέπει χρώματα, αφορίζεται απ' τα χρώματα· όταν ακούει φωνές, απ' τις φωνές· όταν σκέφτεται το κακό, απ' το κακό· όταν σκέφτεται το καλό, απ' το καλό. Έτσι πάντα προσδιορίζεται από ένα αντικείμενο του μέσα ή του έξω, ή είναι κατειλημμένο απ' αυτό. Ιδωμένο επιπόλαια, αυτό φαινομενικά μοιάζει με την κατάσταση μιας βύθισης, ενός samādhi· όμως τα φαινόμενα απατούν. Είναι ψευδο-samādhi που διαφέρει βασικά από το αληθινό samādhi. Όμοια με το πνεύμα που είναι <ακόμα δεμένο σε χόρτα και δέντρα>, το εγώ είναι εσωτερικά κι εξωτερικά σε σχέση με αντικείμενα και αλλάζει μ' αυτά. Γεννιέται και παύεται. >>

[27]

Weil das Ich einen Körper hat, ein Herz hat und von diesen befangen ist, glaubt es, daß es mit dem Tod des Körpers sterbe, mit dem Stillstehen des Herzens vergehe. Das Ich, das von Besitz und Ehre befangen, Besitz und Ehre gleich geworden ist, das Ich, das sogar von Buddha befangen und Buddha gleich geworden ist – das Ich, das vom Nichts befangen und dem Nichts gleich geworden ist, das Ich, das endlich sogar darin befangen ist, daß nirgends etwas ist, und das dem Nichtirgendwoetwas gleich geworden ist, – dies alles sind Arten des Ich, das gefesselt und gekettet ist. Es ist der Geist, der >noch an Gräser und Bäume gebunden< ist. Nur das Ich, das kein Objekt kennt, das Ich als Nichtirgendetwas, ist von allem unabhängig. Es ist das Ich, das von außen nicht zu bestimmen ist. Wenn nun dies das Ich ist, in dem nichts ist, so könnte man doch meinen, es bleibe noch das Bewußtsein, daß nichts ist. Aber solange es noch ein Bewußtsein in mir gibt, das das Nichts als Objekt zum Inhalt hat, bin ich noch nicht wirklich im Zustand des Nichts. Das echte Nichts bin ich selbst, es ist nicht die Welt meiner Objekte. In dem Augenblick, da es zum Objekt wird, ist es bereits ein Seiendes und somit etwas, das mich gefangen hält. Wenn dem Nichts als Nichtirgendetwas nur der kleinste Schatten von Objekthaftigkeit anhaftet, ist es schon ein Etwas. Nur wenn ich wirklich und wahrhaftig gar nichts bin, bin ich völlig ungefesselt und unbegrenzt, frei und von nichts mehr befangen. Und weil es für mich dann kein Innen und Außen mehr gibt, durch das ich beeinflusst werden könnte, bin ich ein Einziges. Die Zahl Eins ist eine Einheit, aber es gibt viele davon, und so kann sie nicht einzig genannt werden. Als ein Einziges muß ich also einer sein, in dem nichts ist und der sich jenseits von Innen und Außen befindet.

Der Sechste Patriarch des Zen-Buddhismus, Hui-nêng, sagt:

Επειδή το εγώ έχει σώμα, καρδιά, κι είναι κατειλημμένο απ' αυτά, πιστεύει ότι πεθαίνει με τον θάνατο του σώματος, ότι παύεται με τον σταμάτημα της καρδιάς. Το εγώ που είναι κατειλημμένο από κτήση και τιμή, που έχει γίνει όμοιο με περιουσία και τιμή, το εγώ που είναι κατειλημμένο ακόμα κι από τον βούδα κι έχει γίνει όμοιο με τον βούδα – το εγώ που είναι κατειλημμένο απ' το μηδέν κι έχει γίνει όμοιο με το μηδέν, – τέλος το εγώ που είναι κατειλημμένο ακόμα κι από το ότι πουθενά κάτι δεν είναι κι έχει γίνει όμοιο με το πουθενά-κάτι, – όλα αυτά είναι είδη του εγώ που είναι δέσμιο κι αλυσσοδεμένο. Είναι το πνεύμα που είναι <ακόμα δεμένο σε χόρτα και δέντρα>. Μόνον το εγώ που δεν γνωρίζει αντικείμενα, το εγώ σαν πουθενά-κάτι, είναι ανεξάρτητο απ' όλα. Είναι το εγώ που δεν προσδιορίζεται απ' έξω. Όταν τώρα τούτο είναι το εγώ που μέσα του δεν είναι τίποτα, κανείς όντως θα μπορούσε να θεωρήσει πως ακόμα μένει η συνείδηση του ότι δεν είναι τίποτα. Όμως όσο υπάρχει ακόμα μέσα μου μια συνείδηση που έχει σαν περιεχόμενο το μηδέν ως αντικείμενο, δεν είμαι ακόμη πραγματικά στην κατάσταση του μηδενός. Το γνήσιο μηδέν είμαι εγώ καθαυτόν, δεν είναι ο κόσμος των αντικειμένων μου. Από την στιγμή που γίνεται αντικείμενο, ήδη είναι ένα ον και μαζί κάτι που με κρατά δέσμιο. Όταν στο μηδέν ως κανένα-τι πέφτει και η παραμικροτερη σκιά του αντικειμενοειδούς, ήδη είναι ένα κάτι. Μόνον όταν πραγματικά και αληθινά δεν είμαι απολύτως τίποτα, είμαι ολότελα αδέσμευτος κι απεριόριστος, ελεύθερος και όχι πλέον κατειλημένος. Κι επειδή τότε για μένα δεν υπάρχει πλέον μέσα κι έξω, απ' όπου θα μπορούσα να επηρεαστώ, είμαι ένα ένα-και-μόνο. Ο αριθμός ένα είναι μια ενότητα, όμως υπάρχουν πολλές τέτοιες, κι έτσι δεν μπορεί να αποκληθεί ένα-και-μόνο. Ως ένας-και-μόνο πρέπει λοιπόν να είμαι κάποιος που μέσα του δεν είναι τίποτα και που βρίσκεται πέραν του μέσα κι έξω.

Ο έκτος πατριάρχης του ζεν-βουδισμού Hui-nêng λέει:

[28]

"Das Herz ist so weit und groß wie der leere Himmelsraum; es ist ohne Grenze und Rand",

oder:

"Deine wahre Natur ist wie der leere Himmelsraum, und wenn es Dir gelingt, das Nichtirgendetwas zu sehen, so kann das das rechte Schauen genannt werden."

Im Cheng-tao-ko und im Ch'uan-hsin fa-yao heißt es:

"Das Nichts ist klares Schauen. Es ist das Nichtirgendetwas. Es ist weder Mensch noch Buddha."

Und dies ist das Ich als das Nichtirgendetwas. Auch was der Sechste Patriarch Hui-nêng als >das eine aufrichtige Herz< bezeichnet, bedeutet nichts anderes. >Aufrichtig< bedeutet hier nicht moralische Aufrichtigkeit, sondern Aufgerichtetheit, Nichtgebundensein an Anderes. Wenn das Herz befangen ist, kann es nicht aufgerichtet sein; es wird bald nach rechts gezogen, bald nach links gekrümmt. Ein Herz, das sich von Farben und Stimmen oder von Falschem und Bösem, aber auch von Wahrem und Gutem in Bann ziehen läßt, kann man nicht das eine aufrichtige Herz nennen. Nur ein Herz, das in sich selbst Nichtirgendetwas ist, kann nicht beschmutzt werden. Nur ein Herz, das sich weder nach der Seite des Guten noch nach der Seite des Bösen neigt, ist das eine aufrichtige Herz. Auch weil es ein Einziges und nicht eine Vielfalt ist, nennt man es das eine aufrichtige Herz. Nur das Herz, in dem nicht irgend etwas ist, kann, wie Linchi sagt, in die Farbe eingehen und wird doch nicht von ihr gereizt, in die Stimme eingehen und wird doch nicht von ihr betört, in das Gute eingehen und wird doch nicht von ihm verführt – es kann tatsächlich eintreten in die Versenkung, in das >Samādhi des Nichtanhaftens an weltlichen Dingen<, das >Samādhi der Freiheit von allem Staub< oder das >Samādhi des wunderwirkenden Spiels<. Diese einzig wahre Versenkung ist wesentlich von anderen Arten der Versenkung verschieden, bei denen man, von den Dingen befangen, ins Schwärmen und Irren gerät. >>

"Η καρδιά είναι τόσο πλατιά και μεγάλη όσο το κενό διάστημα τ' ουρανού· είναι δίχως σύνορο κι όριο ",

ή:

"Η αληθινή σου φύση είναι όπως το κενό διάστημα τ' ουρανού, κι αν το μπορέσεις να δεις το κανένα-τι, τότε αυτό μπορεί να αποκληθεί η ορθή θέαση."

Στον Cheng-tao-ko και στον Ch'uan-hsin-fa-yao λέγεται:

"Το μηδέν είναι καθαρή θέαση. Είναι το κανένα-τι. Δεν είναι ούτε άνθρωπος ούτε βούδα."

Και τούτο είναι το εγώ ως το κανένα-τι. Επίσης αυτό που χαρακτηρίζει ο έκτος πατριάρχης Hui-nêng ως <η μία ορθή καρδιά>, δεν σημαίνει τίποτε άλλο. Εδώ <ορθή> δεν σημαίνει ηθική ορθότητα αλλά την ορθή στάση, το αδέσμευτο από κάτι άλλο. Όταν η καρδιά είναι κατειλημμένη, δεν μπορεί να στέκει ορθή· πότε σύρεται προς τα δεξιά, πότε κάμπτεται προς τ' αριστερά. Μια καρδιά που απορροφάται από χρώματα και φωνές ή από το λάθος και το κακό, αλλά επίσης από το αληθινό και το καλό, δεν μπορεί κανείς να την αποκαλέσει ορθή καρδιά. Επίσης, επειδή είναι ενα-και-μόνο και όχι πληθώρα, αποκαλείται η μία ορθή καρδιά. Μόνο η καρδιά στην οποία δεν είναι κάτι τι μπορεί, όπως λέει ο Lin-Chi, να υπεισέρχεται στο χρώμα και πάλι δεν ερεθίζεται απ' αυτό, να υπεισέρχεται στην φωνή και πάλι δεν ξεγελιέται απ' αυτήν, να υπεισέρχεται στο καλό και πάλι δεν αποπλανάται απ' αυτό – μπορεί πραγματικά να υπεισέρχεται στην βύθιση, στο <samādhi της μη προσκόλλησης σε κοσμικά πράγματα>, στο <samādhi της ελευθερίας από κάθε σκόνη> ή στο <samādhi του παιχνιδιού των θαυμάτων>. Αυτή η μόνη αληθινή βύθιση διαφέρει ουσιαστικά από άλλα είδη βύθισης στα οποία κανείς, κατειλημμένος από τα πράγματα, περιέρχεται σε ενθουσιασμό και πλάνη. >>

[29]

Wohl sind auch solche Meditationsübungen echt, aber sie sind nur individuelle Meditationen oder >Samadhāya der Erscheinungen<, da sie nicht den Zustand des >in mir ist Nichtirgendetwas< voraussetzen und sich auf Einzelheiten beziehen wie auf Farben oder Stimmen, auf das Wahre oder das Gute. Dagegen ist ein Herz, das Nichtirgendetwas ist – da es ein Einziges darstellt, ohne Innen und Außen, ohne Grenze und Rand, jenseits der Zweiheit von Objekt und Subjekt – in der >Versenkung der Einzigkeit<, in der >Versenkung der eineinzigen Erscheinung< oder >der eineinzigen Aktion<. Das ist das Herz im Rāja-Samādhi, in der >Versenkung der Könige<. Die >Versenkungsformen der Vasallen< können erst auf Grund des >Königs-Samādhi< auftreten. Ob man von den Dingen gefangen, von ihnen abhängig ist, oder ob man sich in wahrer Selbstvergessenheit in sie versenkt, wird dadurch bestimmt, ob das Königs-Samādhi die Grundlage bildet oder nicht. Deshalb heißt es auch im Ch'i-hsin-lun, das Samādhi der Unermeßlichkeit erstehe auf der Grundlage des Samādhi der eineinzigen Aktion, das heißt auf der Grundlage des Samādhi der absoluten Wahrheit.

In demselben Sinne sagt der Sechste Patriarch Hui-nêng:

"Wenn du Bodhi, das ursprüngliche Wissen, erlangen willst, mußt du in das Samādhi der eineinzigen Erscheinung, der eineinzigen Aktion eintreten. Wenn sich nirgends eine Erscheinung zeigt und du dir den Zustand >ohne Haß und Liebe, ohne Ergreifen und Loslassen< bewahrst, nicht an Vorteil und Nachteil, an Werden und Vergehen denkst und ruhig, still, leicht und zufrieden bist, dann ist das das Samādhi der eineinzigen Erscheinung zu nennen. Wenn du überall und immer, im Gehen und im Stehen, Sitzen und Liegen, ganz reinen aufrichtigen Herzens bist, wenn du nicht vom Buddhaweg abweichst und wirklich das reine Buddhaland erreichst, dann bist du im Samādhi der eineinzigen Aktion."

Βέβαια και τέτοιες ασκήσεις διαλογισμού είναι γνήσιες, όμως είναι μόνον ατομικοί διαλογισμοί ή <samadhāya των φαινομένων> καθώς δεν προϋποθέτουν την κατάσταση του <μέσα μου είναι κανένα-τι> και αναφέρονται σε λεπτομέρειες όπως σε χρώματα ή φωνές, στο αληθινό ή στο καλό. Αντίθετα μια καρδιά που είναι κανένα-τι – καθώς παρασταίνει ένα ένα-και-μονο χωρίς μέσα κι έξω, χωρίς σύνορο κι όριο, πέραν της дуάδας αντικειμένου και υποκειμένου – είναι στην <βύθιση του ενός-και-μόνου> ή στην <βύθιση του ενός-και-μόνου φαινομένου> ή <της μιας-και-μόνης πράξης>. Αυτή είναι η καρδιά στο rāja-samādhi, στην <βύθιση των βασιλέων>. Οι <μορφές βύθισης των υποτελών> μπορούν να εμφανιστούν πρώτα στην βάση του <βασιλικού-samādhi>. Το εάν κανείς είναι αιχμάλωτος των πραγμάτων, εξαρτημένος απ' αυτά, ή εάν κανείς βυθίζεται σ' αυτά σε αληθινή αυτολησμοσύνη, προσδιορίζεται από το κατά πόσον το βασιλικό-samādhi αποτελεί την βάση η όχι. Γι' αυτό επίσης στον Ch'i-hsin-lun λέγεται ότι το samādhi του αναρίθμητου προκύπτει στην βάση του samādhi της μιας-και-μόνης πράξης, δηλαδή στην βάση του samādhi της απόλυτης αλήθειας.

Με την ίδια έννοια λέει ο έκτος πατριάρχης Hui-nêng:

"Εάν θέλεις ν' αποκτήσεις το bodhi, την πρωταρχική γνώση, πρέπει να εισέλθεις στο samādhi του ενός-και-μόνου φαινομένου, της μιας-και-μόνης πράξης. Όταν δεν δείχνεται κανένα φαινόμενο και διατηρείς την κατάσταση <δίχως μίσος κι αγάπη, δίχως ν' αδράχνεις και ν' αφήνεις>, δίχως να σκέφτεσαι πλεονέκτημα και μειονέκτημα, γέννηση και πάροδο και είσαι ήσυχος, ήρεμος, ελαφρύς κι ευχαριστημένος, τότε αυτό ονομάζεται samādhi του ενός-και-μόνου φαινομένου. Όταν έχεις καθαρή και ορθή καρδιά παντού και πάντα, στο προχώρημα και στην στάση, στο κάθισμα και στο ξάπλωμα, όταν δεν παρεκκλίνεις από τον δρόμο βούδα και φτάνεις πραγματικά στην χώρα βούδα, τότε είσαι στο samādhi της μιας-και-μόνης πράξης."

[30]

Auch Ma-tsu sagt:

"Ich habe nicht einmal das geringste Etwas in mir."

Das Ich, das er meint, ist das Ich, das dem Nichtirgendwoetwas entspricht. Wie es auch im sechsten Kapitel des Tsung-ching-lu heißt, ist >nicht das geringste Etwas< nicht mit der >breiten hohlen Leere und völligen Auslöschung und Unwissenheit< gleichzusetzen, sondern mit dem Ich, in dem >nicht das geringste Etwas< ist. Im Tōkai-yawa von Takuan steht auch:

"Der Konfuzianer mißversteht das wahre Nichts, ja, er lehnt es sogar ab; denn er hält es einfach für nicht irgend etwas und unterscheidet nicht... Daß man in seinem Herzen nichts bewahre, nenne ich das wahre Nichts. Aber das Herz ist ein Schauspieler, der jede Rolle spielt... Daß man das Herz mit keiner Rolle ausfüllt, nenne ich das wahre Nichts... Das wahre Nichts, von dem ich hier spreche, ist gerade das, was von jeder Rolle und jeder Aufgabe frei ist."

Das >wahre Nichts<, von dem hier die Rede ist, ist nichts anderes als das Herz, das dem Nichtirgendetwas gleicht.

Die Leere

Das Nichts des Zen hat von jeher den Charakter des Nichtirgendetwas. Zugleich ist ihm aber noch ein anderer Zug eigen, den man mit dem Wort >Leere< ausdrücken kann. Warum läßt sich das zen-buddhistische Nichts auch durch den Begriff der Leere umschreiben? Um das zu erklären, möchte ich zunächst auf die Bedeutung des Wortes "Leere" eingehen. >>

Επίσης ο Ma-tsu λέει:

"Δεν έχω ούτε καν το παραμικρό κάτι μέσα μου."

Το εγώ που εννοεί είναι το εγώ που ανταποκρίνεται στο πουθενά-κάτι. Όπως επίσης λέγεται στο έκτο κεφάλαιο του Tsung-ching-lu, το <ούτε καν το παραμικρό κάτι> δεν πρέπει να εξομοιωθεί με το <πλατύ κούφιο κενό και την πλήρη απόσβεση και άγνοια> αλλά με το εγώ στο οποίο δεν είναι <το παραμικρό κάτι>. Επίσης στον Tōkai-yawa γράφεται:

"Ο κομφουκιανισμός παρανοεί το αληθινό μηδέν, το απορρίπτει μάλιστα· διότι το θεωρεί απλά όχι κάτι και δεν διακρίνει... Το ότι κανείς δεν κατακρατεί στην καρδιά του τίποτα, αυτό αποκαλώ το αληθινό μηδέν. Όμως η καρδιά είναι ένας ηθοποιός που παίζει κάθε ρόλο... Το ότι κανείς δεν γεμίζει την καρδιά του με κανέναν ρόλο, αυτό αποκαλώ το αληθινό μηδέν... Το αληθινό μηδέν, για το οποίο μιλώ εδώ, είναι ακριβώς αυτό που είναι ελεύθερο από κάθε ρόλο και από κάθε αποστολή."

Το <αληθινό μηδέν>, για το οποίο γίνεται λόγος εδώ, δεν είναι άλλο από την καρδιά που εξομοιώνεται με το κανένα-τι.

Το κενό

Το μηδέν του ζεν έχει από πάντα τον χαρακτήρα του κανένα-τι. Όμως συνάμα του προσιδιάζει ένα άλλο στοιχείο, το οποίο κανείς μπορεί να εκφράσει με την λέξη <κενό>. Γιατί μπορεί το ζεν-βουδιστικό μηδέν να περιγραφεί επίσης με την έννοια του κενού; Για να το διευκρινίσω αυτό θα ήθελα καταρχήν να υπεισέλθω στην σημασία της λέξης "κενό". >>

[31]

Yung-ming sagt im sechsten Kapitel seines Tsung-ching-lu, in dem er aus dem dritten Kapitel des >Disputats über das Große Fahrzeug des Buddhismus< Shih-mo-ho-yen-lun zitiert, daß der Leere zehn Bedeutungen zuzuordnen seien:

Sie ist erstens unbehindert. Das heißt, daß für sie kein wie auch immer geartetes Phänomen ein Hindernis bildet. Sie ist zweitens allgegenwärtig. Das heißt, daß es keinen Ort gibt, den sie nicht erreicht.

Sie ist drittens unterscheidungslos. Das heißt, daß sie keine Unterscheidung kennt.

Sie ist viertens offen und weit. Das heißt, daß es für sie keine Grenze gibt.

Sie ist fünftens erscheinungslos. Das heißt, daß sie keine für die Sinne erkennbare Erscheinung darstellt.

Sie ist sechstens rein. Das heißt, daß sie unbefleckt und ohne Makel ist.

Sie ist siebentens dauernd und unbewegt, das heißt, daß sie ohne Werden und Vergehen ist.

Sie ist achtens seinsleer. Das heißt, daß sie jenseits allen Ermessens liegt.

Sie ist neuntens leerelos leer. Das heißt, daß sie nicht an sich selbst haftet.

Sie ist zehntens nicht besitzend. Das heißt, daß sie nicht besitzt und auch nicht besessen werden kann.

Bei noch eingehenderer Untersuchung könnte man vielleicht noch weitere Eigenschaften herausfinden, aber ich will mich hier mit diesen zehn Bedeutungen begnügen.

Dem Nichts des Zen sind alle diese Charakteristika der Leere in dergleichen Weise eigen. Deshalb wird es von alters her oft mit der Leere gleichgesetzt. So steht im Kapitel Yeh-tsochieh des Wu-hsing-lun:

"Das Herz ist rein wie die Leere. Es erfüllt die zehn Richtungen der Welt und reicht überall hin. >>

Ο Yung-ming, στο έκτο κεφάλαιο του Tsung-ching-lu του, όπου παραθέτει από το τρίτο κεφάλαιο του <Αντιπαράθεση για το μέγα όχημα του βουδισμού> Shih-mo-ho-yen-lun, λέει πως <στο κενό μπορούν να ενταχθούν δέκα σημασίες>:

Πρώτον, είναι ανεμπόδιο. Αυτό θα πει πως γι' αυτό κανένα κανενός είδους φαινόμενο δεν στέκει εμπόδιο.

Δεύτερον, είναι πανταχού παρόν. Αυτό θα πει πως δεν υπάρχει κανένας τόπος που να μην τον φτάνει.

Τρίτον, είναι άκριτο. Αυτό θα πει πως δεν γνωρίζει διακρίσεις.

Τέταρτον, είναι ανοιχτό και πλατύ. Αυτό θα πει πως γι' αυτό δεν υπάρχει όριο.

Πέμπτον, είναι αφανές. Αυτό θα πει πως δεν παρασταίνει κανένα φαινόμενο αντιληπτό από τις αισθήσεις.

Έκτον, είναι καθαρό. Αυτό θα πει πως είναι ακηλιδωτο κι άσπιλο.

Έβδομον, είναι διαρκές και ακίνητο, που θα πει πως είναι δίχως γέννηση και φθορά.

Όγδοον, είναι κενό από είναι. Αυτό θα πει πως βρίσκεται πέρα κάθε κρίσης.*³

Ένατον, είναι δίχως κενά κενό. Αυτό θα πει πως δεν προσκολλάται στον εαυτό του.

Δέκατον, είναι ακτήμον. Αυτό θα πει πως δεν κατέχει και δεν μπορεί να κατέχεται.

Σε μια σχολαστικότερη έρευνα κανείς θα μπορούσε ίσως να βρει κι άλλες ιδιότητες, όμως εδώ θέλω να αρκεστώ σ' αυτές τις δέκα σημασίες.

Στο μηδέν του ζεν προσιδιάζουν όλα αυτά τα χαρακτηριστικά του κενού κατά τον ίδιο τρόπο. Γι' αυτό από παλιά αυτό εξομοιώνεται συχνά με το κενό. Έτσι γράφεται στο κεφάλαιο Yeh-tso-Chieh του Wu-hsing:

"Η καρδιά είναι καθαρή όπως το κενό. Εκπληρώνει τις δέκα κατευθύνσεις του κόσμου και φτάνει παντού. >>

³ Είναι η "κρίση" το μέτρο για το είναι ως είναι;

[32]

Keine Berge, Flüsse, Felsen oder Mauern sind ihm ein Hindernis. Welten so unzählbar wie die Sandkörner im Ganges sind darinnen."

Das zeigt, daß das >Herz<, nämlich das Nichts des Zen, in seinem Charakter den Bedeutungen eins, zwei und sechs der Leere – unbehindert, allgegenwärtig, rein – entspricht.

Im Hsüeh-mai-lun steht:

"Das Herz hat weder Form noch Körper, noch ist es dem Gegenspiel von Ursache und Wirkung unterworfen. Ebenso wie die Leere kann man es nicht fassen."

Das zeigt, daß das Herz auch von den Merkmalen fünf und zehn der Leere – erscheinungslos und nichtbesitzend charakterisiert wird.

Im Ch'uan-hsin fa-yao heißt es:

"Das Herz ist von anfanglosem Anfang an nie geboren worden und vergeht nie. . . Es gleicht der Leere, die ohne räumliche und zeitliche Begrenzung ist und nicht gewogen und gemessen werden kann."

Und:

"Das Herz ist unveränderlich, sein Inneres unbeweglich und unerschütterlich wie Holz und Stein, sein Äußeres unbegrenzt und unbehindert wie die Leere."

Auch im Leng-chia-ching steht zu lesen:

"Es gibt im Herzen keine meßbare Größe."

All das zeigt, daß das Herz in seinem Charakter den Bedeutungen eins, vier, sieben und acht entspricht: unbehindert, offen und weit, unbewegt und dauernd, seinsleer.

Im T'an-ching des Sechsten Patriarchen Hui-nêng findet man:

"Das Herz ist wie die Leere und wie diese jenseits der Meßbarkeit",

und

"Das Herz ist wie die Leere, es ist nicht in einer nihilistischen Idee gefangen."

Ούτε βουνά ούτε ποταμοί ούτε βράχια ούτε τοίχοι δεν της είναι εμπόδιο. Κόσμοι τόσο αναρίθμητοι όσοι οι κόκκοι της άμμου στον Γάγγη είναι κει μέσα."

Αυτό δείχνει πως η <καρδιά>, δηλαδή το μηδέν του ζεν, ως προς τον χαρακτήρα της ανταποκρίνεται στις σημασίες ένα, δύο και έξι του κενού – ανεμπόδιση, πανταχού παρούσα, καθαρή –.

Στον Hsüe-mai-lun γράφει:

"Η καρδιά δεν έχει ούτε μορφή ούτε σώμα, ούτε υπόκειται στο αντιθετικό παιχνίδι αιτίου και αποτελέσματος. Όπως και το κενό, δεν μπορεί κανείς να την συλλάβει."

Αυτό δείχνει ότι η καρδιά χαρακτηρίζεται και από τα σημεία του κενού πέντε και δέκα – αφανές και ακτήμον.

Στο Ch'uan-hsin fa-yao λέγεται:

"Η καρδιά, από την άναρχη αρχή, δεν γεννήθηκε ποτέ και ποτέ δεν παύεται ... Μοιάζει με το κενό που είναι δίχως χωρικά και χρονικά όρια και δεν μπορεί να ζυγιστεί και να μετρηθεί."

Και:

"Η καρδιά είναι αναλλοίωτη, το μέσα της ακίνητο κι ακλόνητο όπως το ξύλο ή η πέτρα, το έξω της απερίοριστο κι ανεμπόδιο όπως το κενό."

Επίσης στον Leng-chia-ching διαβάζουμε:

"Στην καρδιά δεν υπάρχει κανένα μετρήσιμο μέγεθος."

Όλα αυτά δείχνουν ότι η καρδιά στα χαρακτηριστικά της ανταποκρίνεται στις σημασίες ένα, τέσσερα, επτά και οχτώ: ανεμπόδιση, ανοιχτή και πλατιά, ακίνητη και διαρκής, κενή από είναι.

Στο T'an-ching του έκτου πατριάρχη Hui-nêng βρίσκουμε:

"Η καρδιά είναι όπως το κενό και, όπως αυτή, πέραν του μετρήσιμου."

Και

"Η καρδιά είναι όπως το κενό, δεν είναι αιχμάλωτη μιας μηδενιστικής ιδέας."

Und im Hsin-hsin-ming heißt es:

"Auch nicht ein einziges wird festgehalten."

All dies zeigt, daß das Herz in seinem Charakter der neunten Bedeutung der Leere entspricht: es ist leerelos leer.

Aussprüche wie >Bei den Barbaren nimmt es die Erscheinungsform der Barbaren, bei den Chinesen die Erscheinungsform der Chinesen an< und >Es ist gegen jedes Wählen und Unterscheiden< besagen, daß das Herz in seinem Charakter der dritten Eigenschaft der Leere entspricht: es ist unterscheidungslos.

Außer diesen zehn Eigenschaften könnte man der Leere vielleicht auch noch weitere Attribute wie >einzig< und >ohne Innen und Außen< beifügen. >Einzig< bedeutet, daß die Leere ein Einziges ist; es gibt sie nicht zweimal. >Ohne Innen und Außen< heißt, daß es für die Leere kein Außen gibt, nur ein Innen, das man aber trotzdem nicht als Innen bezeichnen darf; denn ohne ein Außen als Gegenpol liegt es jenseits der gewöhnlichen Begriffe von Innen und Außen.

Man kann das Nichts des Zen also dem Einzigkeits-Charakter der Leere entsprechend mit >das einzige Herz<, >das eine aufrichtige Herz<, >Nicht-Zweiheit<, >die gegenständliche Welt ist eine einzige Erscheinung< umschreiben; aber gemäß seiner Eigenschaft >ohne Innen und Außen< auch mit >eine Kugel strahlenden Lichtes ohne Innen und Außen<, oder mit >die Welt der absoluten Wahrheit hat kein Selbst und kein Gegenüber<, und mit >Herz, das weder Innen noch Außen noch ein Dazwischen kennt, das weder Richtung noch Ort hat<.

All das zeigt die große Ähnlichkeit zwischen dem Nichts des Zen und der Leere. Wenn man die folgenden Worte im Ch'uan-hsin fa-yao liest:

"Die Leere reicht in alle zehn Richtungen. Sie ist von Anbeginn an mein eigenes ungeteiltes Herz. Wenn man sich auch von der Leere losreißen und sie abschütteln möchte, wie könnte man ihr entfliehen?"

Και στον Hsin-Hsin-Ming λέγεται:

"Ούτε καν ένα δεν διατηρείται."

Όλα αυτά δείχνουν ότι η καρδιά στα χαρακτηριστικά της ανταποκρίνεται στην ένατη σημασία του κενού: είναι δίχως κενά κενή.

Ρήσεις όπως <Στους βαρβάρους παίρνει τη μορφή των βαρβάρων, στους κινέζους τη μορφή των κινέζων> και <είναι ενάντια σε κάθε επιλογή και διάκριση> λένε πως η καρδιά, στα χαρακτηριστικά της, ανταποκρίνεται στην τρίτη ιδιότητα του κενού: είναι άκριτη.

Εκτός απ' αυτές τις δέκα ιδιότητες ενδεχομένως κανείς θα μπορούσε να αποδώσει στο κενό κι άλλα κατηγορήματα όπως <ένα-και-μόνο> και <χωρίς μέσα κι έξω>. <Ένα-και-μόνο> σημαίνει πως το κενό είναι ένα ένα-και-μόνο· δεν υπάρχει δυο φορές. <Χωρίς μέσα κι έξω> θα πει πως για το κενό δεν υπάρχει κανένα έξω, μόνο ένα μέσα, το οποίο κανείς δεν πρέπει να χαρακτηρίσει ως μέσα· διότι, χωρίς ένα έξω ως αντίποδα, βρίσκεται πέραν των συνηθισμένων εννοιών του μέσα και έξω.

Κανείς μπορεί λοιπόν, αντίστοιχα με το χαρακτηριστικό του κενού ως ένα-και-μόνο, να περιγράψει το μηδέν του ζεν με <η μία-και-μόνη καρδιά>, <η μία ορθή καρδιά>, <μη-δυσδικότητα>, <ο κόσμος των αντικειμένων είναι ένα-και-μόνο φαινόμενο>· επίσης όμως, σύμφωνα με την ιδιότητα του <χωρίς μέσα κι έξω>, με <σφαίρα λαμπερού φωτός χωρίς μέσα κι έξω> [*Παρμενίδης!], ή με <ο κόσμος της απόλυτης αλήθειας δεν έχει κανέναν εαυτό και κανένα απέναντι>, και με <καρδιά που δεν γνωρίζει ούτε μέσα ούτε έξω ούτε μεταξύ, που δεν έχει ούτε κατεύθυνση ούτε τόπο.>

Όλα αυτά δείχνουν την μεγάλη ομοιότητα του μηδενός του ζεν και του κενού. Όταν κανείς διαβάζει τα επόμενα λόγια στο Ch'uan-Hsin Fa-Yao:

"Το κενό φτάνει και στις δέκα κατευθύνσεις. Εξ υπαρχής είναι η δική μου αδιαίρετη καρδιά. Εάν κανείς ήθελε ν' αποσπαστεί ακόμα κι απ' το κενό και να το αποτινάξει, πώς θα μπορούσε να του ξεφύγει;"

[34]

oder

"Das Wesen der buddhistischen Lehre, des Dharma, ist Leere. Die Erscheinung der Leere ist vom Wesen des Dharma nicht verschieden",

so bekommt man sogar den Eindruck, als seien die Leere und das eine Herz ein und dasselbe. Aber natürlich ist das Herz, nämlich das Nichts des Zen, mit der Leere nicht identisch. Doch ist die Ähnlichkeit so stark, daß man beide für ein und dasselbe halten kann. Aber das zen-buddhistische Nichts ist keineswegs etwas Unbewußtes und Unbelebtes, wie es die Leere ist, sondern es ist das Subjekt, das sich >klar und deutlich< selbst erkennt. Deshalb nennt man es auch >Herz<, >Selbst< oder >der wahre Mensch<.

In dem Allgemeinen Vorwort zum Chan-yüan-chu-ch'üanchi steht:

"Das Herz ist die wahre Natur. Es ist nicht dasselbe wie die Leere, wie Holz und Stein. Deshalb nennt man es auch Weisheit",

oder

"Herz ist bloß ein Name. Sein Wesen ist Weisheit. Diese erkennt ihre geistige Natur aus sich selbst. Aber diese Erkenntnis ist nicht mit dem falschen Erkennen gleichzusetzen, das bei Gegenüberstellung eines Objekts aus der Anregung durch dasselbe zustande kommt. Sie hat auch nichts mit der breiten hohlen Leere und der völligen Auslöschung und Unwissenheit gemein."

Daraus erklärt sich eindeutig, daß das >Herz< nicht einfach mit der Leere, der völligen Auslöschung und Unwissenheit, gleichgesetzt werden darf.

Auch Huang-po gebraucht oft die Wendung >das Herz ist wie die Leere< ..., man darf aber trotzdem nicht annehmen, daß er Herz und Leere etwa für ein und dasselbe ansähe. >>

ή

"Η ουσία της βουδιστικής διδαχής, του dharma, είναι το κενό. Το φαινόμενο του κενού δεν διαφέρει από την ουσία του dharma",

τότε κανείς αποκτά την εντύπωση ότι το κενό και η μία καρδιά είναι ένα και το αυτό. Όμως η καρδιά, δηλαδή το μηδέν του ζεν, φυσικά δεν είναι ταυτόσημη με το κενό. Και πάλι η ομοιότητα είναι τόσο μεγάλη που κανείς μπορεί να θεωρήσει τα δυο ένα και το αυτό. Όμως το ζεν-βουδιστικό μηδέν διόλου δεν είναι κάτι το ασύνειδο και άψυχο, όπως είναι το κενό, αλλά είναι το υποκείμενο που γνωρίζει τον εαυτό του <καθάρα και σαφώς>. Γι' αυτό κανείς το ονομάζει και <καρδιά>, <εαυτό> ή <ο αληθινός άνθρωπος>.

Στον γενικό πρόλογο του Chan-yüan-chu-ch'üanchi γράφει:

"Η καρδιά είναι η αληθινή φύση. Δεν είναι το ίδιο με το κενό, όπως το ξύλο κι η πέτρα. Γι' αυτό κανείς την ονομάζει και σοφία",

ή

"Καρδιά είναι απλά όνομα. Η ουσία της είναι η σοφία. Αυτή γνωρίζει την πνευματική της φύση μέσα από τον εαυτό της. Όμως αυτή η γνώση δεν πρέπει να εξομοιώνεται με την λάθος γνώση που προκύπτει κατά την παράθεση ενός αντικειμένου με α-φορμή αυτό το ίδιο. Επίσης δεν έχει τίποτα κοινό με το πλατύ κούφιο κενό και την πλήρη απόσβεση και άγνοια."

Απ' αυτά διευκρινίζεται με σαφήνεια ότι η <καρδιά> δεν πρέπει απλά να εξομοιώνεται με το κενό, την πλήρη απόσβεση και άγνοια.

Και ο Huang-po χρησιμοποιεί συχνά την έκφραση <η καρδιά είναι σαν το κενό>..., όμως παρολαυτά κανείς δεν πρέπει να υποθέσει πως κάπου θεωρεί καρδιά και κενό ένα και το αυτό. >>

[35]

Zwar kann man bei ihm gelegentlich auch lesen:

"Die leere Welt ist von Anbeginn an mein eigenes ungeteiltes Herz" oder "Das Wesen der Lehre, des Dharma, ist Leere".

Aber dann drückt er seine Meinung wieder eindeutig aus:

"Buddha, das heißt: das Wesen des Dharma, kann mit dem Wort Leere umschrieben werden. Aber es ist nur eine bildhafte Ausdrucksweise, wenn man sagt, das Wesen des Dharma sei Leere oder das Wesen der Leere sei mit dem Dharma identisch",

oder

"Das Wesen des Buddha ist von Natur untätig still und kann nicht in einzelne Erscheinungsformen aufgeteilt werden. Der Begriff Leere ist nur gleichnishaft darauf anwendbar."

Aus all diesen Worten geht eindeutig hervor, daß das Wort Leere stets nur zur Versinnbildlichung des Dharma gebraucht wird und daß letzteres sich vom Pantheismus, der die gesamte räumliche Welt einfach Gott gleichsetzt, grundlegend unterscheidet. Um es nochmals zu betonen: das Nichts des Zen-Buddhismus ist mit der Leere nicht identisch; doch erlaubt sein Charakter in vieler Hinsicht die Leere hier als Gleichnis zu verwenden.

Ausgehend von der obigen Definition der Leere möchte ich nun den Charakter des Nichts noch genauer erläutern. Obwohl das Nichts des Zen keinerlei Eigenschaften besitzen kann, bin ich doch wiederum gezwungen, provisorisch eine dem Verstand greifbare Ausdrucksweise zu gebrauchen.

Erstens: Daß das zen-buddhistische Nichts unbehindert ist, heißt, daß es wie die Leere von keinerlei innerer oder äußerer Erscheinung gehemmt oder behindert werden kann. >>

Βέβαια σ' αυτόν κάποτε διαβάζει κανείς και:

"Ο κενός κόσμος είναι εξ υπαρχής η δική μου αδιαίρετη καρδιά" ή "Η ουσία της διδαχής, του dharma, είναι το κενό".

Όμως κατόπιν εκφράζει και πάλι την γνώμη του με σαφήνεια:

"Βούδα, που θα πει: Η ουσία του dharma, μπορεί να περιγραφεί με την λέξη κενό. Όμως είναι μόνον ένας εικαστικός τρόπος έκφρασης όταν κανείς λέει ότι η ουσία του dharma είναι κενό ή η ουσία του κενού είναι ταυτόσημη με το dharma",

ή

"Η ουσία του βούδα είναι από την φύση της αδρανά ήσυχη και δεν μπορεί να διαχωριστεί σε μεμονωμένες μορφές φαινομένων. Η έννοια κενό μπορεί εδώ να χρησιμοποιηθεί μόνον σαν παρομοίωση."

Απ' όλα αυτά τα λόγια προκύπτει σαφώς ότι η λέξη κενό χρησιμοποιείται πάντα μόνο για την απεικόνιση του dharma και ότι το τελευταίο διαφέρει βασικά από τον πανθεισμό ο οποίος απλά εξομοιώνει τον όλο χωρικό κόσμο με τον θεό. Για να το τονίσω ακόμα μια φορά: Το μηδέν του ζεν-βουδισμού δεν είναι ταυτόσημο με το κενό· και πάλι ο χαρακτήρας του το επιτρέπει από πολλές απόψεις να χρησιμοποιείται εδώ το κενό ως παρομοίωση.

Ξεκινώντας από τον παραπάνω ορισμό του κενού θα ήθελα τώρα να διευκρινίσω τον χαρακτήρα του μηδενός ακόμη ακριβέστερα. Αν και το μηδέν του ζεν δεν μπορεί να έχει κανενός είδους ιδιότητες, είμαι και πάλι αναγκασμένος να χρησιμοποιήσω προσωρινά έναν τρόπο έκφρασης εύληπτο στην διάνοια.

Πρώτον: Ότι το ζεν-βουδιστικό μηδέν είναι ανεμπόδιο, θα πει ότι, όπως το κενό, δεν μπορεί να ανασταλεί ή να εμποδιστεί από κανένα εσωτερικό ή εξωτερικό φαινόμενο. >>

[36]

Daraus resultieren seine Unbefangenheit und Freiheit. Das Nichts ist in allem enthalten, und es gibt nichts, was ihm hinderlich sein könnte. Auch in dem Punkt, daß in seinem Innern alles enthalten ist und daß darin doch keinerlei Spuren oder Merkmale zu erkennen sind, gleicht es der Leere.

Zweitens: Daß dieses Nichts allgegenwärtig ist, heißt, daß es sich gleich der Leere ohne Rücksicht auf fern und nah, groß und klein, tief und flach, grob und fein, hell und dunkel über alle psychischen und physischen Erscheinungen erstreckt. Im Gegensatz zur Leere, die sich nur über alles Physische ausdehnt, umfaßt das Nichts des Zen auch noch die gesamte psychische Welt. So kann man sagen, daß es etwas wahrhaft Allgegenwärtiges ist.

Drittens: Daß dieses Nichts unterscheidungslos ist, heißt, daß es kein Wählen und Unterscheiden kennt und von nichts berührt wird. Es nimmt Reines und Beflecktes in derselben Weise auf, behandelt Hohes und Niedriges gleich, begegnet dem Guten und dem Bösen in gleicher Weise, hält Wahres und Falsches für ein und dasselbe, läßt Heiliges und Profanes zusammen wohnen, nimmt nichts an und stößt nichts ab, genau wie die Leere.

Viertens: Daß dieses Nichts offen und weit ist, heißt, daß es ein Einheitliches ist und kein Anderes oder Außen kennt. Da es von keinem Anderen eingeengt werden kann, ist es unbegrenzt und unbestimmbar. Es besitzt nicht nur räumliche Unbegrenztheit wie die Leere, sondern auch zeitliche Unendlichkeit. Man kann sogar sagen, daß sich die räumliche Unbegrenztheit sowie die zeitliche Unendlichkeit aus der urräumlichen und urzeitlichen Unbeschränktheit des Nichts ableiten.
>>

Απ' αυτό προκύπτει το απροκατάληπτο κι η ελευθερία του. Το μηδέν περιέχεται στα πάντα και δεν υπάρχει τίποτα που θα μπορούσε να του σταθεί εμπόδιο. Επίσης μοιάζει με το κενό στο σημείο που μέσα του περιέχονται τα πάντα και ότι εκεί μέσα όντως δεν διακρίνονται κανενός είδους ίχνη ή χαρακτηριστικά.

Δεύτερον: Ότι αυτό το μηδέν είναι πανταχού παρόν, θα πει ότι, όμοια με το κενό, εκτείνεται σε όλα τα ψυχικά και φυσικά φαινόμενα δίχως να λογαριάζει μακριά και κοντά, μεγάλο και μικρό, βαθύ και ρηχό, τραχύ και λεπτό, φωτεινό και σκοτεινό. Σε αντίθεση με το κενό, που εκτείνεται μόνον σε όλα τα φυσικά πράγματα, το μηδέν του ζεν περιλαμβάνει επίσης τον σύνολο ψυχικό κόσμο. Έτσι κανείς μπορεί να πει πως είναι κάτι αληθινά πανταχού παρόν.

Τρίτον: Ότι αυτό το μηδέν είναι άκριτο, θα πει ότι δεν γνωρίζει επιλογές και διακρίσεις και δεν το αγχίζει τίποτα. Προσδέχεται το καθαρό και το σπιλωμένο με τον ίδιο τρόπο, χειρίζεται το υψηλό και το χαμηλό όμοια, αντιμετωπίζει το καλό και το κακό με όμοιο τρόπο, θεωρεί αληθινό και λανθασμένο για ένα και το αυτό, αφήνει το ιερό και το κοσμικό να συγκατοικούν, δεν δέχεται τίποτα και δεν απωθεί τίποτα, ακριβώς όπως το κενό.

Τέταρτον: Ότι αυτό το μηδέν είναι ανοιχτό και ευρύ, θα πει ότι είναι ενιαίο και δεν γνωρίζει τίποτε άλλο ή έξω. Καθώς δεν μπορεί να περιοριστεί από κανένα άλλο, είναι άπειρο και ακαθόριστο. Δεν είναι μόνον χωρικά άπειρο όπως το κενό αλλά είναι και χρονικά ατελεύτητο. Μάλιστα κανείς θα μπορούσε να πει ότι το χωρικά απέραντο όπως και το χρονικά ατελεύτητο συνάγονται από την πρωτοχωρική και πρωτοχρονική απεραντοσύνη του μηδενός.*4 >>

⁴ Η α-πειρη σχέση! (Hölderlin)

[37]

Wenn Buddha unendlich und unbegrenzt zu nennen ist, so kommt das daher, daß der wahre Buddha nichts anderes ist als das Nichts des Zen.

Fünftens: Daß dieses Nichts erscheinungslos ist, heißt, daß es weder im Raum als eine physische Form noch in der Zeit als eine psychische Erscheinung auftritt, während im Gegensatz dazu nach der gewöhnlichen Vorstellung das Physische eine Form hat, nicht aber das Psychische. Von der Erscheinungslosigkeit des zen-buddhistischen Nichts aus gesehen, muß aber auch das Psychische eine Form haben. Man kann deshalb nicht sagen, daß das, was man gewöhnlich das Herz nennt, also die Psyche, keine Gestalt habe. Außer dem zen-buddhistischen Nichts gibt es nichts, das man wahrhaft erscheinungslos nennen kann.

Sechstens: Daß dieses Nichts rein ist, heißt, daß es weder etwas Physisches noch etwas Psychisches ist und somit unbeeinflussbar, selber nichts Unsauberes noch Schmutziges an sich hat, noch von etwas anderem befleckt oder beschmutzt werden kann. Das, was man gewöhnlich Reinheit nennt, kann man eigentlich nicht als die wahre absolute Reinheit bezeichnen, weil jede sogenannte Reinheit bereits etwas Bestimmtes ist. Schon >bestimmt werden< als solches heißt >befleckt und beschmutzt< sein. Was durch ein Attribut bestimmt wird, ist an sich schon befleckt, auch wenn es von nichts anderem befleckt wird. Selbst ein Buddha, als ein Etwas betrachtet, ist an sich schon eine Unreinheit. Es gibt kein Ding, das in Wahrheit rein wäre. Nur das Nichts des Zen-Buddhismus, das jede Möglichkeit des Bestimmtwerdens ausschließt, ist das wirklich Reine und Unbefleckte. Die wahre Reinigung meiner selbst geschieht erst, wenn mein Ich nichts Physisches noch Psychisches mehr ist und über jede Bestimmbarkeit hinausgeht.

Όταν ο βούδα μπορεί να ονομαστεί ατελεύτητος και απεριόριστος, τότε αυτό έρχεται από το ότι ο αληθινός βούδα δεν είναι άλλο από το μηδέν του ζεν.

Πέμπτον: Ότι αυτό το μηδέν είναι αφανές, θα πει ότι δεν εμφανίζεται ούτε στον χώρο σαν φυσική μορφή ούτε στον χρόνο σαν ψυχικό φαινόμενο, ενώ, σε αντίθεση μ' αυτό, σύμφωνα με τις συνηθισμένες παραστάσεις, το φυσικό έχει μορφή, όμως το ψυχικό όχι. Ιδωμένο από το αφανές του ζεν-βουδιστικού μηδενός όμως, το ψυχικό πρέπει επίσης να έχει μορφή. Γι' αυτό κανείς δεν μπορεί να πει ότι αυτό που κανείς συνήθως αποκαλεί καρδιά, δηλαδή ψυχή, δεν έχει μορφή. Έξω από το ζεν-βουδιστικό μηδέν δεν υπάρχει τίποτα που να μπορεί κανείς να αποκαλέσει αληθινά αφανές.

Έκτον: Ότι αυτό το μηδέν είναι καθαρό, θα πει ότι δεν είναι ούτε κάτι φυσικό ούτε κάτι ψυχικό κι επομένως είναι ανεπηρέαστο, δεν έχει καθαυτό τίποτα το ακάθαρτο ούτε το βρώμικο, ούτε μπορεί να σπιλωθεί ή να βρωμίσει από κάτι άλλο. Αυτό που συνήθως κανείς αποκαλεί καθαρότητα, δεν μπορεί πραγματικά να το χαρακτηρίσει ως την αληθινή απόλυτη καθαρότητα διότι κάθε λεγόμενη καθαρότητα είναι ήδη κάτι καθορισμένο. Ήδη <ορίζομαι> θα πει, ως αυτό τούτο, είμαι <σπιλωμένος και βρωμισμένος>. Ό,τι ορίζεται από ένα κατηγορημα, είναι καθαυτό ήδη σπιλωμένο, ακόμα και όταν δεν σπιλώνεται από τίποτε άλλο. Ακόμη κι ένας βούδα, ιδωμένος ως κάτι, είναι καθαυτον ήδη ακάθαρτος. Δεν υπάρχει κανένα πράγμα που να ήταν αληθινά καθαρό. Μόνο το μηδέν του ζεν-βουδισμού, που αποκλείει κάθε δυνατότητα να οριστεί, είναι το πραγματικά καθαρό και άσπιλο. Η αληθινή κάθαρση του εαυτού μου συμβαίνει πρώτα όταν το εγώ μου δεν είναι πλέον ούτε κάτι φυσικό ούτε ψυχικό και βγαίνει πέραν κάθε προσδιορισμότητας.

Siebentens: Daß dieses Nichts dauernd und unbewegt ist, heißt, daß es dem Werden und Vergehen nicht unterworfen ist, weil es weder Anfang noch Ende hat und weder entsteht noch vergeht. Es ist auch insofern unbewegt, als sich in ihm alle Richtungen wie rechts, links, oben und unten aufheben und es sich nach keiner Richtung hin bewegen kann. Die Unbewegtheit gegenüber der Bewegung ist ein bloß vorübergehender momentaner Zustand und kann deshalb nicht mit wahrer Unbewegtheit gleichgesetzt werden. Wahre Unbewegtheit aber ist etwas Einheitliches, das jede Bewegungsmöglichkeit ausschließt. Wenn sich Unbewegtheit nicht über Raum und Zeit erstreckt und diese in sich einschließt, ist sie nicht wahre Unbewegtheit. Nur die wahre Unbewegtheit ist absolute Ruhe und Stille des Herzens. Solange das Ich noch mit Körper und Herz in der gewöhnlichen Weise lebt, kann es diese Unbewegtheit nicht erreichen.

Achtens: Daß dieses Nichts seinsleer ist, heißt, daß es sich weder nach Gewicht wiegen noch nach Raum messen läßt und daß es keinen Wert besitzt, der durch Normbegriffe wie Wahrheit oder Schönheit zu bestimmen wäre. Es hebt im absoluten Sinne jede Möglichkeit des Messens und Schätzens auf.

Neuntens: Daß dieses Nichts leerelos leer ist, heißt, daß es zwar als das Nichts des Zen ein Nichts ist, daß es aber nicht einem Sein gegenübersteht, sondern jenseits von Sein und Nichtsein weder Seins- noch Nichtseins-Charakter hat. Es entzieht sich jeder Definition und wohnt als subjektives Nichts weder im Sein noch im Nichtsein. Wenn es an sich selbst haften würde, stünde es einem Sein gegenüber und wäre somit nicht das Nichts des Zen. >>

Έβδομον: Το ότι αυτό το μηδέν είναι διαρκές και ακίνητο, θα πει ότι δεν υπόκειται στην γένεση και στην φθορά διότι δεν έχει ούτε αρχή ούτε τέλος, και ούτε επέρχεται ούτε παρέρχεται. Επίσης είναι ακίνητο καθόσον σ' αυτό αίρονται όλες οι κατευθύνσεις όπως δεξιά, αριστερά, πάνω και κάτω και δεν μπορεί να κινηθεί προς καμιά κατεύθυνση. Η ακινησία απέναντι στην κίνηση είναι απλώς παροδική στιγμή κατάστασης και γι' αυτό δεν μπορεί να εξομοιωθεί με την αληθινή ακινησία. Όμως αληθινή ακινησία είναι κάτι ενιαίο που αποκλείει κάθε δυνατότητα κίνησης. Όταν η ακινησία δεν εκτείνεται στον χώρο και στον χρόνο και δεν τα περιλαμβάνει αυτά, δεν είναι αληθινή ακινησία. Μόνο η αληθινή ακινησία είναι απόλυτη ησυχία και γαλήνη της καρδιάς. Όσο το εγώ ζει ακόμα με σώμα και καρδιά κατά τον συνηθισμένο τρόπο, δεν μπορεί να φτάσει σ' αυτήν την ακινησία.

Όγδοο: Ότι αυτό το μηδέν είναι κενό από είναι, θα πει ότι δεν ζυγίζεται ως προς το βάρος ούτε μετράται ως προς τον χώρο, και δεν κατέχει καμιά αξία που θα μπορούσε να προσδιοριστεί με έννοιες κανόνων όπως αλήθεια ή ωραιότητα. Αίρει, με το απόλυτο νόημα της λέξης, κάθε δυνατότητα μέτρησης και αξιολόγησης.

Ένατο: Ότι αυτό το μηδέν είναι δίχως κενά κενό, θα πει ότι ως το μηδέν του ζεν είναι μεν ένα μηδέν, ότι όμως δεν στέκει απέναντι σ' ένα είναι αλλά, πέραν είναι και μη-είναι, δεν έχει ούτε τον χαρακτήρα του είναι ούτε του μη-είναι. Διαλλάθει κάθε ορισμού και ως υποκειμενικό μηδέν δεν διαμένει ούτε στο είναι ούτε στο μη-είναι. Εάν προσκολλώνταν στον εαυτό του θα έστεκε απέναντι σ' ένα είναι, κι έτσι δεν θα ήταν το μηδέν του ζεν. >>

[39]

Aus diesem Zug des zen-buddhistischen Nichts ist es auch erklärbar, daß ein wahrer Buddha nicht im Nirvāna wohnen kann; denn ein Nirvāna, das als Ort vorstellbar ist, bedeutet wohl die selige Ruhe gegenüber der Unruhe der Welt; aber es ist nicht das wahre Nirvāna.

Zehntens: Daß dieses Nichts nicht besitzend ist, heißt, daß ihm, da es ein Nichtirgendetwas ist, weder etwas anderes noch es selbst, also gar nichts gehört. Hieraus folgt, daß ein wahrer Buddha nichtbesitzend, nicht besitzbar, absolut arm, ohne Bedürfnis und ohne Ehrgeiz ist.

Das Herz

Da das zen-buddhistische Nichts in mancher Hinsicht der Leere oder dem leeren unendlichen Raum sehr ähnlich ist, wird es oft durch einen Vergleich mit den Eigenschaften der Leere erklärt. Im Grunde kann es aber der Leere nicht gleichgesetzt werden, weil dabei ein wesentliches Merkmal unberücksichtigt bleibt, nämlich die Herz-Natur des Nichts. Denn das zen-buddhistische Nichts hat einen Charakterzug, den wir gewöhnlich >Herz< nennen. Dieser Begriff >Herz< läßt sich mit Leere oder unendlichem Raum nicht erschöpfend vergleichen. Außer den Menschen, so heißt es, haben auch die höher entwickelten Tierarten ein Herz, und selbst bei den niederen Lebewesen ist der Keim eines Herzens zu erkennen. Die Leere dagegen besitzt gar kein Herz und auch nichts, was in irgendeiner Weise Leben genannt werden könnte, während selbst noch der Mikrobe Leben eigen ist. >>

Από αυτό το στοιχείο του ζεν-βουδιστικού μηδενός εξηγείται επίσης το ότι ένας αληθινός βούδα δεν μπορεί να διαμένει στο nirvāna· διότι ένα nirvāna που παρασταίνεται σαν τόπος, σημαίνει βέβαια την μακάρια γαλήνη απέναντι στο ταραγμένο του κόσμου· όμως δεν είναι το αληθινό nirvāna.

Δέκατον: Ότι αυτό το μηδέν δεν είναι κτητικό, θα πει ότι σ' αυτό, καθώς είναι ένα κανένα-τι, δεν ανήκει ούτε κάτι άλλο ούτε αυτό καθαυτό, άρα τίποτε απολύτως. Από εδώ συνάγεται ότι ένας αληθινός βούδα δεν κατέχει, δεν κατέχεται, είναι απόλυτα φτωχός, δίχως ανάγκη και δίχως φιλοδοξία.

Η καρδιά

Καθώς το ζεν-βουδιστικό μηδέν μοιάζει πολύ με το κενό ή με τον κενό απέραντο χώρο, συχνά εξηγείται μέσα από μια σύγκριση με τις ιδιότητες του κενού. Όμως βασικά δεν μπορεί να εξομοιωθεί με το κενό γιατί τότε δεν λαμβάνεται υπόψη ένα ουσιαστικό χαρακτηριστικό, δηλαδή η φύση του μηδενός ως καρδιάς. Διότι το ζεν-βουδιστικό μηδέν έχει ένα χαρακτηριστικό στοιχείο το οποίο συνήθως αποκαλούμε <καρδιά>. Αυτή η έννοια <καρδιά> δεν εξαντλείται στην σύγκριση με το κενό ή με τον απέραντο χώρο. Εκτός από τον άνθρωπο, λέγεται πως και τα περισσότερα εξελιγμένα ζωικά είδη έχουν καρδιά, κι ακόμα και στα κατώτερα μπορεί ν' αναγνωριστεί ο πυρήνας μιας καρδιάς. Αντίθετα το κενό δεν έχει καρδιά και ούτε και τίποτα που κατά κάποιον τρόπο θα μπορούσε ν' αποκληθεί ζωή, ενώ ακόμα και στα μικρόβια προσιδιάζει ζωή. >>

Von diesem Gesichtspunkt aus ist also die Leere für einen Vergleich mit dem zen-buddhistischen Nichts am wenigsten geeignet. Im Hinblick auf das Leben wäre die Mikrobe ein besseres Vergleichsobjekt. Denn das Nichts des Zen ist nicht leblos wie die Leere, sondern im Gegenteil etwas ganz Lebendiges. Es ist nicht nur lebendig, sondern hat auch Herz und ist sich darüber hinaus seiner selbst bewußt. Somit erfüllt das Herz alle Bedingungen für einen Vergleich mit dem zen-buddhistischen Nichts. Im Zen-Buddhismus sagt man: >Des echten Gesetzes Auge und Schatz, Nirvāna, wunderbares Herz<, oder: >mit dem Finger auf das eigene Herz weisend wird man im Anblick seiner eigenen Natur zum Buddha<, oder >unmittelbare Übermittlung von Herz zu Herz<, oder >das aufrichtige Herz ist der Ort der Übung<, oder >das eigene Herz ist Buddha<, oder >das Herz eben ist es, das Buddha heißt<, oder >außenhalb des Herzens ist keine Wahrheit<, oder >reines Herz<, >unfaßbares Herz<. >Herz-Dharma<, >Herz-Natur<, >Herz-Ursprung<, >Herz-Zustand<, >Herz-Wesen<. Alle diese Ausdrücke weisen auf die Herz-Natur des zen-buddhistischen Nichts hin. Nicht nur im Zen-Buddhismus, sondern im Buddhismus ganz allgemein, zieht man für den wahren Buddha die Leere zum Vergleich heran, gebraucht dazu aber auch Ausdrücke wie Herz-Wesen und Wesen der Selbsterkenntnis. Das bedeutet, daß die Buddha-Natur Herz-Charakter hat.

Obgleich das Nichts des Zen also Herz-Charakter hat, darf man es nicht dem gleichsetzen, was wir gewöhnlich Herz, - Seele, Psyche - nennen; sondern der Herz-Aspekt dieses Nichts ist in seiner Bedeutung wiederum der oben erwähnten Leere vergleichbar. Denn dieses Herz besitzt wie die Leere die bereits genannten Eigenschaften: es ist unbehindert, allgegenwärtig, unterscheidungslos, offen und weit, erscheinungslos, rein, unbewegt, seinsleer, leerelos leer, nicht besitzend, ein Einziges und ohne Innen und Außen.

Σ' αυτήν την οπτική λοιπόν το κενό είναι το πλέον ακατάλληλο για μια σύγκριση με το ζεν-βουδιστικό μηδέν. Από την άποψη της ζωής το μικρόβιο θα ήταν ένα καλύτερο αντικείμενο σύγκρισης. Διότι το μηδέν του ζεν δεν είναι άψυχο όπως το κενό αλλά αντίθετα κάτι ολότελα ζωντανό. Όχι μόνον είναι ζωντανό αλλά έχει επίσης καρδιά κι επιπλέον είναι συνειδός του εαυτού του. Έτσι η καρδιά εκπληρώνει όλους τους όρους για μια σύγκριση με το ζεν-βουδιστικό μηδέν. Στον ζεν-βουδισμό λένε: <Του γνήσιου νόμου μάτι και θησαυρός, nirvāna, θαυμαστή καρδιά>, ή <Δείχνοντας με το δάχτυλο στην ίδια του την καρδιά, στην θέαση της ίδιας του της φύσης γίνεται κανείς βούδα>, ή <Άμεση μετάδοση από καρδιά σε καρδιά>, ή <Η ορθή καρδιά είναι ο τόπος της άσκησης>, ή <Η ίδια σου η καρδιά είναι ο βούδα>, ή <Ακριβώς η καρδιά είναι που καλείται βούδα>, ή <Έξω απ' την καρδιά δεν υπάρχει αλήθεια>, ή <καθαρή καρδιά>, <ασύλληπτη καρδιά>, <καρδιά-dharma>, <καρδιά-φύση>, <καρδιά-πηγή>, <καρδιά-κατάσταση>, <καρδιά-ουσία>. Όλες αυτές οι εκφράσεις υποδεικνύουν την κάρδια-φύση του ζεν-βουδιστικού μηδενός. Όχι μόνο στον ζεν-βουδισμό αλλά στον βουδισμό γενικά κανείς συγκρίνει τον αληθινό βούδα με το κενό, όμως προς τούτο χρησιμοποιεί επίσης εκφράσεις όπως κάρδια-ουσία και ουσία της αυτογνωσίας. Αυτό σημαίνει πως η φύση-βούδα έχει χαρακτήρα καρδιάς.

Αν και το μηδέν του ζεν έχει χαρακτήρα καρδιάς, κανείς δεν πρέπει να το εξομοιώνει μ' αυτό που συνήθως αποκαλούμε καρδιά - ψυχή -- αλλά πάλι η κάρδια άποψη αυτού του μηδενός συγκρίνεται ως προς την σημασία του με το παραπάνω αναφερόμενο κενό. Διότι αυτή η καρδιά, όπως το κενό, έχει τις ήδη αναφερθείσες ιδιότητες: είναι ανεμπόδιση, πανταχού παρούσα, άκριτη, ανοιχτή και πλατιά, αφανής, καθαρή, ακίνητη, κενή από είναι, δίχως κενά κενή, ακτήμων, μία-και-μόνη και δίχως μέσα κι έξω.

Da das, was wir gewöhnlich Herz nennen, diese Merkmale der Leere nicht besitzt, sagt man zur Unterscheidung davon seit jeher: >Das Herz des Nichts ist wie die Leere<. Zwar heißt es: >ein wahrer Buddha ist wie Holz und Stein, Nicht-Herz, Nicht-Reflexion und frei von allem Wahn<, oder >ohne Gedanken an Gut und Böse<, oder >im Zustand des Nicht-Denkens und Nicht-Wägens<, oder >die Funktion des Bewußtseins anhalten<, oder >wahres Wissen ist frei von Wissen, wahres Erwachen ist Nicht-Erwachen<, oder >wahre Natur ist Nicht-Werden und Nicht-Vergehen, ist ohne Geburt und Tod<. Aber das alles bedeutet nicht etwa, kein Herz, keine Selbsterkenntnis oder kein Leben haben wie Holz und Stein. Das bedeutet im Gegenteil, daß das gewöhnliche Herz, das wir haben, wie unsere gewöhnliche Erkenntnis und unser gewöhnliches Leben, nicht das wahre Herz, die wahre Erkenntnis, das wahre Leben sind; denn das wahre Herz, die wahre Erkenntnis, das wahre Leben, haben alle den Charakter der Leere. Ein wahrer Buddha ist nicht ohne Herz, sondern er hat das Herz des Nicht-Herzens und Nicht-Denkens; er ist nicht ohne Erwachen, sondern er hat das Erwachen des Nicht-Erwachens; er ist nicht ohne Ich, sondern er hat das Ich des Nicht-Ich; er ist nicht ohne Leben, sondern er hat das Leben, das nicht geboren wird und nicht vergeht.

Unser gewöhnliches Herz ist voll von Hemmungen und Behinderungen, es ist begrenzt in seiner Reichweite, unterscheidet und klassifiziert, es ist eine Erscheinung, es ist befleckt, es unterliegt dem Werden und Vergehen, es kennt Maße, es ist greifbar, es hat ein Innen und Außen und sonst noch vielerlei. So kann man erst zum Buddha werden, nachdem man sein Herz geordnet hat und zurückgekehrt ist zum eigentlichen wahren Herzen, das wie die Leere des zen-buddhistischen Nichts ist. Die zen-buddhistische Versenkung, in der Körper und Geist von einem abgefallen sind, ist nichts anderes als die Realisierung eines wahrhaft leeren Herzens. >>

Καθώς αυτό που συνήθως αποκαλούμε καρδιά δεν έχει αυτά τα χαρακτηριστικά του κενού, για την διάκριση λέγεται από παλιά: <Η καρδιά του μηδενός είναι όπως το κενό>. Βέβαια λένε: <Ένας αληθινός βούδα είναι όπως το ξύλο κι η πέτρα, μη-καρδιά, μη-στοχασμός κι ελεύθερος από κάθε τρέλα>, ή <δίχως σκέψεις για καλό και κακό>, ή <στην κατάσταση της μη-σκέψης και του μη-λογισμού>, ή <διακόπτω την λειτουργία της συνείδησης>, ή <η αληθινή γνώση είναι ελεύθερη γνώσης, η αληθινή αφύπνιση είναι μη-αφύπνιση>, ή <η αληθινή φύση είναι μη-γέννηση και μη-φθορά, είναι δίχως γέννηση και θάνατο>. Όμως όλ' αυτά δεν σημαίνουν κάπου να μην έχεις καρδιά, αυτογνωσία ή ζωή όπως το ξύλο κι η πέτρα. Σημαίνει αντίθετα ότι η συνηθισμένη καρδιά που έχουμε, όπως η συνηθισμένη μας γνώση κι η συνηθισμένη μας ζωή δεν είναι η αληθινή καρδιά, η αληθινή γνώση, η αληθινή ζωή· διότι η αληθινή καρδιά, η αληθινή γνώση, η αληθινή ζωή έχουν όλα τους τον χαρακτήρα του κενού. Ένας αληθινός βούδα δεν είναι δίχως καρδιά αλλά έχει την καρδιά της μη καρδιάς και της μη-σκέψης·* δεν είναι δίχως αφύπνιση αλλά έχει την αφύπνιση της μη-αφύπνισης· δεν είναι δίχως εγώ αλλά έχει το εγώ του μη-εγώ· δεν είναι δίχως ζωή αλλά την ζωή που δεν γεννιέται και δεν παύεται.

Η συνηθισμένη μας καρδιά είναι γεμάτη αναστολές κι εμπόδια, είναι περιορισμένου βεληνεκούς, διακρίνει και ταξινομεί, είναι φαινόμενο, είναι σπιλωμένη, υπόκειται στην γέννηση και στην πάροδο, γνωρίζει μέτρα, είναι χειροπιαστή, έχει μέσα κι έξω κι άλλα παρόμοια. Έτσι κανείς μπορεί να γίνει βούδα όταν πρώτα βάλει την καρδιά του σε τάξη κι επανέλθει στην καθαυτό αληθινή καρδιά που είναι όπως το κενό του ζεν-βουδιστικού μηδενός. Η ζεν-βουδιστική βύθιση, στην οποία σώμα και πνεύμα αποπίπτουν από κάποιον, δεν είναι άλλο από την πραγμάτωση μιας αληθινά κενής καρδιάς. >>

"Das Herz eben ist Buddha. Das Herz formt Buddha. Man muß wissen, Buddha ist nichts anderes als das Herz, und außer dem Herzen gibt es keinen anderen Buddha", so, wie es hier das Wu-liang-shou-ching beschreibt, ist es das Herz, das der Leere gleicht. Von solcher Beschaffenheit ist das Herz, das das Nichts des Zen-Buddhismus kennzeichnet.

Das Selbst

Das Nichts des Zen kann man also als Herz bezeichnen. Doch es ist nicht ein Herz, das mir als Objekt gegenübersteht, sondern ein Herz, das in mir zum Subjekt geworden ist. Zweifellos bin ich dieses Herz. Und dieses Herz ist kein sichtbares, sondern ein sehendes Herz, das heißt, es sieht aktiv, ist aber passiv nicht zu sehen. Aktives Sehen bedeutet hier selbstverständlich nicht ein Sehen mit dem Gesichtssinn, sondern Aktivität als Subjekt aller körperlichen und geistigen Funktionen. Das Sehen des Herzens ist aktiv in dem Sinne, daß all diese Funktionen durch dieses Herz gesehen werden müssen. Es ist also aktiv als ein einheitliches Subjekt aller Funktionen. Man könnte nun vielleicht denken, daß das Herz nur innerhalb der Dualität von aktiv und passiv aktiv sei. Aber da diese Aktivität des Herzens kein auf ein Objekt Gerichtetsein bedeutet, sondern subjektives Sein, ist sie von der Passivität nicht zu unterscheiden. Somit besteht in diesem Herzen keinerlei Unterschied zwischen aktiv und passiv. Aber es wird oft falsch aufgefaßt als eine von Passivität ungetrennte Aktivität und als Objekt gegenständlich gesehen. Es ist ein subjektives Dasein, das keine objektbezogene Aktivität besitzt.

"Η καρδιά είναι ακριβώς βούδα. Η καρδιά δίνει μορφή στον βούδα. Κανείς πρέπει να το γνωρίζει, βούδα δεν είναι παρά η καρδιά, κι έξω απ' την καρδιά δεν υπάρχει άλλος βούδα". Έτσι όπως το περιγράφει το Wu-liang-shou-ching, είναι η καρδιά που μοιάζει με το κενό. Έτσι είναι φτιαγμένη η καρδιά που χαρακτηρίζει το μηδέν του ζεν-βουδισμού.

Ο εαυτός

Κανείς μπορεί λοιπόν να χαρακτηρίσει το μηδέν του ζεν καρδιά. Και πάλι δεν είναι μια καρδιά που στέκει απέναντί μου σαν αντικείμενο αλλά μια καρδιά που μου έχει γίνει υποκείμενο. Αναμφίβολα αυτή η καρδιά είμαι εγώ. Κι αυτή η καρδιά δεν είναι μια ορατή αλλά μια ορώσα καρδιά, που θα πει, βλέπει ενεργητικά αλλά δεν μπορεί να ιδωθεί παθητικά. Φυσικά ενεργητικό βλέμμα εδώ δεν σημαίνει ένα βλέμμα με το αισθητήριο της όρασης αλλά ενεργητικότητα ως υποκείμενο όλων των σωματικών και πνευματικών λειτουργιών.⁵ Το βλέμμα της καρδιάς είναι ενεργητικό με την έννοια ότι όλες αυτές οι λειτουργίες πρέπει να ιδωθούν μέσα απ' αυτήν την καρδιά. Είναι λοιπόν ενεργητική ως ενιαίο υποκείμενο όλων των λειτουργιών. Ενδεχομένως κανείς θα σκεφτόταν τώρα πως η καρδιά είναι ενεργητική μόνο μέσα στον δυϊσμό ενεργητικού και παθητικού. Όμως καθώς αυτή η ενεργητικότητα της καρδιάς δεν σημαίνει κανέναν προσανατολισμό προς ένα αντικείμενο αλλά υποκειμενικότητα, δεν διακρίνεται από την παθητικότητα. Επομένως σ' αυτήν την καρδιά δεν υπάρχει καμιά διαφορά μεταξύ ενεργητικού και παθητικού. Όμως συχνά εκλαμβάνεται λανθασμένα σαν ενεργητικότητα που δεν διαχωρίζεται από την παθητικότητα, και θεωρείται αντικειμενικά ως πράγμα. Είναι υποκειμενική ύπαρξη που δεν έχει καμιά δραστηριότητα αναφερόμενη σ' ένα πράγμα.

>>

⁵ ΟΥΛΟΣ ΟΡΑ...

[43]

Das Herz, von dem hier die Rede ist, ist also nicht das Herz im gewöhnlichen Sinn, sondern das Herz, das zugleich Buddha ist. Dieses Buddha-Herz wird oft als transzendentes Objekt gesehen oder zu uns als Objektivierung des Anderen in Beziehung gesetzt. Wenn es wirklich als Gegenstand unserer Empfindung wahrgenommen werden könnte, wäre es etwas ganz Normales. Aber auch Buddha, wenn er zum Gegenstand des Gefühls, des Glaubens, des Willens oder der Vernunft wird, muß als eine Objektivierung des Anderen bezeichnet werden. In diesem Falle sind wir aber nicht selbst Buddha, sondern stehen Buddha gegenüber. Das Ich, das dem Buddha gegenübersteht, ist aber nicht das subjektive Selbst. Trotz dieser Erkenntnis werden in der Religion wie in der Metaphysik Gott oder Buddha meist gegenständlich als ein Anderes betrachtet. Wie Gott in der christlichen Religion, so wird sehr häufig auch im Mahāyāna-Buddhismus Buddha als das Andere, Gegenüberstehende angesehen. Wenn in der Sicht der Glaubensreligionen Gott oder Buddha den einzelnen Menschen in gewissem Sinne lenkt und der Mensch ihm deshalb folgt und sich ihm hingibt, so bedeutet das nichts anderes, als daß damit Gott oder Buddha nicht nur gegenständlich als das Andere aufzufassen sind, sondern daß sie das Andere, Gegenüberstehende und zugleich mein eigenes Subjekt sind. Wenn es in der Bibel heißt: "Ich lebe, doch nicht ich lebe, sondern Christus lebt in mir", oder die Jōdo-Shin-Sekte fordert, daß man nicht nach eigenem Ermessen handeln, sondern sich dem Buddha-Amitābha anheimgeben soll, dann kann man hier Christus und Amitābha als das Andere und zugleich als das Subjekt bezeichnen, das dem Menschen das wahre Leben verleiht. Aber der Herz-Buddha, von dem ich hier spreche, ist nicht das Subjekt des Anderen, Gegenüberstehenden, sondern ein Subjekt, bei dem dieses Andere zugleich mein eigenes Selbst ist. Es ist auch nicht das Subjekt als naives eigenes Selbst des neuzeitlichen Humanismus, sondern eben das Subjekt, bei dem das Andere zugleich das eigene Selbst ist. >>

[43] Η καρδιά, για την οποία γίνεται λόγος εδώ, δεν είναι λοιπόν η καρδιά με την συνηθισμένη έννοια αλλά η καρδιά που είναι συνάμα βούδα. Αυτή η καρδιά-βούδα θεωρείται συχνά σαν υπερβατικό αντικείμενο ή τίθεται σε αναφορά προς εμάς ως αντικειμενοποίηση του άλλου. Εάν πράγματι μπορούσε να γίνει αντιληπτή σαν αντικείμενο της αίσθησής μας, θα ήταν κάτι τελείως φυσιολογικό. Αλλά και ο βούδα, όταν γίνεται αντικείμενο του συναίσθηματος, της πίστης, της βούλησης ή του λογικού, πρέπει να χαρακτηριστεί ως αντικειμενοποίηση του άλλου. Όμως σ' αυτήν την περίπτωση δεν είμαστε βούδα καθ'αυτούς αλλά στέκουμε απέναντι στον βούδα. Όμως το εγώ που στέκει απέναντι στον βούδα δεν είναι ο υποκειμενικός εαυτός. Παρόλην αυτήν την γνώση, στην θρησκεία, όπως και στην μεταφυσική, ο θεός ή ο βούδα θεωρούνται ως επί το πλείστον αντικειμενικά σαν κάτι άλλο. Όπως ο θεός στην χριστιανική θρησκεία, και ο βούδα στον βουδισμό-mahāyāna πολύ συχνά θεωρείται σαν το άλλο, το ιστάμενο απέναντι. Όταν στην οπτική των θρησκειών πίστης ο θεός ή ο βούδα κατά ένα νόημα οδηγεί τον εκάστοτε άνθρωπο, και γι' αυτό ο άνθρωπος τον ακολουθεί και του αφιερώνεται, τότε αυτό δεν σημαίνει παρά το ότι ο θεός ή ο βούδα όχι μόνον συλλαμβάνονται αντικειμενικά ως το άλλο, αλλά ότι είναι το άλλο, αντικείμενο, και συνάμα το ίδιο μου το υποκείμενο. Όταν λέγεται στην βίβλο: "Ζω, όμως δεν ζω εγώ αλλά ο Χριστός ζει μέσα μου", όταν η αίρεση Jōdo-Shin απαιτεί κανείς να μην ενεργεί κατά την δική του εκτίμηση αλλά πρέπει να επαφθεθεί στον βούδα-Amitābha, τότε κανείς μπορεί να χαρακτηρίσει τον Χριστό και τον Amitābha σαν το άλλο και συνάμα σαν το υποκείμενο που παρέχει στον άνθρωπο την αληθινή ζωή. Όμως ο βούδα-καρδιά, για τον οποίο μιλώ εδώ, δεν είναι το υποκείμενο του άλλου, του απέναντι αλλά ένα υποκείμενο όπου αυτό το άλλο είναι συνάμα ο ίδιος μου ο εαυτός. Επίσης δεν είναι το υποκείμενο ως ο απλοϊκός εαυτός μου του σύγχρονου ουμανισμού, αλλά ακριβώς το υποκείμενο όπου το άλλο είναι συνάμα ο δικός μου εαυτός. >>

[44]

Der Herz-Buddha kann nicht etwas sein, dem das Ich unbedingt folgen muß, dem es sich hingibt und anvertraut; denn dann wäre der Buddha das den Menschen lenkende Subjekt und würde von innen nach außen transzendieren. Buddha ist aber nicht ein Subjekt, das über mir steht und mich lenkt; er ist vielmehr ein Subjekt, das mein eigenes Selbst ist. Im ersten Falle wäre Buddha gewissermaßen objektives Subjekt und schwerlich als reines Subjekt zu bezeichnen. Demgegenüber wäre er im zweiten Falle ein subjektives Subjekt, das heißt ein reines absolutes Subjekt. Aus diesem Grunde betont man im Zen-Buddhismus besonders die Selbstheit des Buddha, indem man sagt >Buddha ist das eigene Herz, ist Selbstheit, ist Selbstnatur< oder auch >Buddha soll man nicht zu erkennen suchen, sondern zuerst den Großen Tod sterben<. In dem Buch Shôbô-genzo, im Kapitel Geburt und Tod, von Dôgen finden sich die folgenden Worte:

"Erst wenn man Leib und Seele losläßt und vergißt und sie Buddha darbringt, erst wenn man sich in das schickt, was von Seiten des Buddha geschieht, kann man sich ohne Mühe für Körper und Geist von Leben und Tod freimachen und zum Buddha werden."

Wenn man diese Worte vom Gesichtspunkt der Erlösung durch eine äußere Kraft her versteht, wie es die Jôdo-Shin Sekte tut, und den Buddha als ein objektiviertes Subjekt ansieht, bleibt man an einer oberflächlichen Auslegung haften, die nicht zum wahren Gehalt der Worte Dôgens vordringt. Es ist eine besondere Eigentümlichkeit des Zen-Buddhismus und zugleich der Wesenszug, der ihn vor den anderen Sekten auszeichnet, daß er den Buddha ganz und gar zum subjektiven Subjekt, also zum absoluten Subjekt macht. >>

Ο βούδα-καρδιά δεν μπορεί να είναι κάτι το οποίο πρέπει το εγώ να ακολουθεί απαραίτητα, στο οποίο επαφηνεται και παραδίνεται· διότι τότε ο βούδα θα ήταν το υποκείμενο που κατευθύνει τον άνθρωπο και επιτελεί την υπέρβαση από μέσα προς τα έξω. Όμως ο βούδα δεν είναι υποκείμενο που στέκει υπεράνω μου και με κατευθύνει· είναι πολύ περισσότερο ένα υποκείμενο που είναι ο ίδιος ο εαυτός μου. Στην πρώτη περίπτωση ο βούδα θα ήταν τρόπον τινά ένα αντικειμενικό υποκείμενο και δύσκολα θα χαρακτηρίζονταν σαν καθαρό υποκείμενο. Στην δεύτερη περίπτωση θα ήταν αντίθετα υποκειμενικό υποκείμενο, που θα πει καθαρό απόλυτο υποκείμενο. Γι' αυτόν τον λόγο στον ζεν-βουδισμό κανείς τονίζει ιδιαίτερα την εαυτότητα του βούδα λέγοντας <βούδα είναι η καρδιά μου, είναι εαυτότητα, είναι εαυτός-φύση>, ή επίσης <τον βούδα δεν πρέπει κανείς να γυρεύει να τον γνωρίσει αλλά πρώτα να πεθάνει τον μεγάλο θάνατο>. Στο βιβλίο του Dôgen Shôbô-genzo, στο κεφάλαιο γέννηση και θάνατος, βρίσκονται τα εξής λόγια:

"Πρώτα όταν κανείς αφήσει και ξεχάσει ψυχή και σώμα και τα προσφέρει στον βούδα, πρώτα όταν κανείς δοθεί σ' αυτό που συμβαίνει από την πλευρά του βούδα, μπορεί, άκοπα για το σώμα και το πνεύμα, ν' απελευθερωθεί από ζωή και θάνατο και να γίνει βούδα."

Εάν κανείς καταλάβει αυτά τα λόγια από την οπτική της λύτρωσης μέσω μιας εξωτερικής δύναμης, όπως κάνει η αίρεση Jôdo-Shin, και θεωρήσει τον βούδα σαν αντικειμενοποιημένο υποκείμενο, παραμένει προσκολλημένος σε μια επιπόλαιη ερμηνεία που δεν προχωρεί στο αληθινό περιεχόμενο των λόγων του Dôgen. Είναι μια ιδιαίτερη ιδιομορφία του ζεν-βουδισμού και συνάμα το ουσιακό στοιχείο που τον διακρίνει από άλλες αιρέσεις, ότι καθιστά τον βούδα ολότελα υποκειμενικό υποκείμενο, επομένως απόλυτο υποκείμενο. >>

[45]

Es ist wohl nicht übertrieben zu sagen, daß der Hauptanlaß für den Aufschwung des Zen im Laufe der Geschichte des Buddhismus in der Tatsache zu suchen ist, daß das Zen sich des Herz- und Selbstheits-Charakters des Buddha inne geworden ist und diesen besonders betont hat. In dem Leitwort des Zen: >mit dem Finger auf das eigene Herzweisend, wird man im Anblick der eigenen Natur zum Buddha< wird letzten Endes nichts anderes hervorgehoben als der Herz- und Selbstheits-Charakter des Buddha. Im Hsüeh-mai-lun heißt es:

"Die verblendete Welt weiß nicht, daß ihr eigenes Herz selbst Buddha ist. So läuft sie von sich weg, um Buddha zu suchen und ist den ganzen Tag damit beschäftigt, Amithāba anzubeten und zu verehren. Wo aber sollte denn Buddha sein? Man darf auf keinen Fall solch einer Vorstellung erliegen, sondern muß nur bestrebt sein, sein eigenes Herz zu erkennen. Denn Buddha ist nirgends als im eigenen Herzen. "

Im Liu-tsu T'an-ching von Hui-nêng heißt es:

"Der Buddha in einem jeden Selbst ist der wahre Buddha. Wenn man selbst kein Buddha-Herz hat, wo sollte man dann den wahren Buddha suchen? Euer eigenes Herz selbst ist Buddha, sage ich. Zweifelt nicht daran!"

Im Cheng-tao-ko steht:

"Die ursprüngliche eigene Natur ist der wahre Buddha", und im Ch'uan-hsin fa-yao:

"Erkenne hier und jetzt, daß dein eigenes Herz ursprünglich Buddha ist. Dann gibt es nichts, was zu erreichen, und keine Übung, die durchzuführen wäre. Das eben ist der höchste Weg der Wahrheit."

Wenn demgemäß die alten Zen-Patriarchen vor allem betonten, daß sich außerhalb des Herzens kein Buddha befinde, so deshalb, weil sie den Buddha wieder in seinem wahren Wesen erkannt wissen wollten und nur allzugut wußten, daß die Menschen dazu neigen, ihn außerhalb ihrer selbst zu suchen. >>

Μάλιστα δεν είναι υπερβολικό να πούμε πως η κύρια αφορμή για την ανάδυση του ζεν στην ιστορία του βουδισμού πρέπει ν' αναζητηθεί στο γεγονός ότι το ζεν ενστερνίστηκε τον χαρακτήρα καρδιάς και εαυτότητας του βούδα και τον τόνισε ιδιαίτερα. Στον οδηγό λόγο του ζεν: <Δείχνοντας με το δάχτυλο στην καρδιά σου, στην θέαση της φύσης σου γίνεσαι βούδα> τελικά δεν προβάλλεται τίποτ' άλλο από τον χαρακτήρα καρδιάς και εαυτότητας του βούδα. Στο Hsüeh-mai-lun λέγεται:

"Ο θαμπωμένος κόσμος δεν γνωρίζει πως η δική του η καρδιά είναι βούδα. Έτσι φεύγει απ' αυτήν για να γυρέψει τον βούδα, κι ασχολείται όλη τη μέρα με το να προσεύχεται στον Amithāba και να τον προσκυνά. Όμως πού νά 'ναι ο βούδα; Σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει κανείς να υποκύψει σε μια τέτοια παράσταση, αλλά πρέπει μόνο να προσπαθεί να γνωρίσει την ίδια του την καρδιά. Διότι ο βούδα δεν είναι πουθενά αλλού παρά στην ίδια του την καρδιά."

Στο Liu-tsu T'an-ching του Hui-nêng λέγεται:

"Ο βούδα στον κάθε εαυτό είναι ο αληθινός βούδα. Αν κανείς δεν έχει καρδιά-βούδα ο ίδιος, πού θα μπορούσε να βρει τον αληθινό βούδα; Η ίδια η καρδιά σας είναι βούδα, λέω εγώ. Μην αμφιβάλλετε!"

Στο Cheng-tao-ko λέγεται:

"Η πρωτογενής φύση σου είναι ο αληθινός βούδα", και στο Ch'uan-hsin fa-yao:

"Αναγνώρισε εδώ και τώρα πως η καρδιά σου είναι πρωταρχικά βούδα. Τότε δεν υπάρχει τίποτα να φτάσεις και καμιά άσκηση να εκτελέσεις. Αυτός ακριβώς είναι ο υψηλότερος δρόμος της αλήθειας."

Όταν σύμφωνα μ' αυτά οι παλαιοί πατριάρχες του ζεν τονίζουν προπάντων το ότι έξω από την καρδιά δεν υπάρχει βούδα, τούτο διότι ήθελαν να ξέρουν ότι ο βούδα αναγνωρίζεται και πάλι στην αληθινή του οντότητα και γνώριζαν πολύ καλά πως οι άνθρωποι τείνουν να τον γυρέσουν έξω από τον εαυτό τους. >>

[46]

Tempelbauten, das Gießen von Buddha-Statuen, das Übersetzen von Sutren, das Schreiben von Kommentaren, Betrachtungen und dergleichen bringen uns dem wahren Buddha nicht näher. Bodhidharma erklärte dem chinesischen Kaiser Wu Ti, all dies bringe kein Verdienst, und er legte eindeutig klar, daß Tempelbauten, Buddha-Statuen, Buddha-Verehrung, Gedenkmessen und dergleichen, – die damals im Buddhismus vorherrschende Tendenz, – kein Weg seien, zum wahren Buddha zu gelangen; er wollte den wahren Buddha als jenseits solchen Verdienststrebens vor Augen führen. – Auch Huang-po sagt:

"Auch die zweiunddreißig Attribute des Buddha sind nur äußere Erscheinungen, und alle Erscheinungen sind Täuschung; selbst die achtzig verschiedenen Merkmale der Vollendeten (Thathāgata) sind nichts anderes als Sinneseigenschaften. Wenn man aber diese Sinneseigenschaften für den wahren Buddha hält, dann gerät man auf den falschen Weg und kann die Vollendeten niemals wirklich sehen. "

Diese Worte bedeuten, daß auch die Thathāgata mit ihren noch so vollkommenen zweiunddreißig Attributen und ihren achtzig verschiedenen Merkmalen doch nur gegenständlich und noch außerhalb des Herzens sind, und somit noch keine wahren Buddhas.

Daß der wahre Buddha weder ein naives Selbst noch ein Anderer, ein Gegenüberstehender ist, daß er kein objektives Subjekt, sondern nur subjektives, also absolutes Subjekt ist, das eben ist aus dem Selbstheits-Charakter des zen-buddhistischen Nichts ersichtlich.

Οικοδομήματα ναών, η περίχυση αγαλμάτων του βούδα, η μετάφραση των σούτρα, η γραφή σχολίων, θεωρήσεων και τα παρόμοια δεν μας φέρνουν κοντύτερα στον βούδα. Ο Bodhidharma δήλωσε στον κινέζο καίσαρα Wu Ti πως όλ' αυτά δεν προσφέρουν τίποτα και το έθεσε με σαφήνεια και καθαρότητα πως ναοί, αγάλματα του βούδα, λατρεία του βούδα, λειτουργίες και τα παρόμοια – η τάση που τότε επικρατούσε στον βουδισμό – δεν είναι κανένας δρόμος να φτάσει κανείς στον αληθινό βούδα· ήθελε να καταδείξει τον βούδα πέρα από τέτοια εφεση υπηρέτησής του. – Επίσης ο Huang-po λέει:

"Ακόμα και τα τριάντα δύο κατηγορήματα του βούδα είναι μόνο εξωτερικά φαινόμενα, κι όλα τα φαινόμενα είναι απάτες· ακόμα και τα ογδόντα διαφορετικά σημάδια των Συντελεσμένων (Thathāgata) δεν είναι παρά αισθητηριακές ιδιότητες. Όμως όταν κάνει εκλάβει αυτές τις αισθητηριακές ιδιότητες για τον αληθινό βούδα, τότε βρίσκεται στον λάθος δρόμο και ποτέ δεν μπορεί πραγματικά να δει τους Συντελεσμένους."

Αυτά τα λόγια σημαίνουν πως και οι τόσο ολοκληρωμένοι Thathāgata με τα τριάντα δύο τους κατηγορήματα και τα ογδόντα διαφορετικά σημάδια τους είναι και πάλι μόνο αντικειμενικοί και έξω από την καρδιά, κι επομένως δεν είναι ακόμα αληθινοί βούδα.

Το ότι ο αληθινός βούδα δεν είναι ούτε απλοϊκός εαυτός ούτε άλλος, στεκόμενος απέναντι, το ότι δεν είναι αντικειμενικό υποκείμενο αλλά μόνον υποκειμενικό, δηλαδή απόλυτο υποκείμενο, αυτό ακριβώς γίνεται φανερό με τον χαρακτήρα της εαυτότητας του ζεν-βουδιστικού μηδενός.

Das Nichts des Zen-Buddhismus ist subjektives Subjekt, und das heißt hier: unbefangenes Subjekt. Da es aber verschiedene Arten der Unbefangenheit oder Freiheit gibt, erhebt sich die Frage, welche denn die des zen-buddhistischen Nichts ist.

Im Zen-Buddhismus sagt man oft:

"Wenn du gehen willst, dann geh; wenn du dich setzen willst, dann setz dich."

oder:

"Wenn du Hunger hast, so iß; wenn du erschöpft bist, so leg dich schlafen."

Nimmt man diese Ausdrücke wörtlich, dann kann man sie so auffassen, als ob man wirklich alles tun könne, was man wolle. Tiere und kleine Kinder versuchen alles zu tun, was sie tun wollen, alles zu essen, was sie essen wollen, und sie haben es gar nicht gern, wenn man sie daran hindert. Denn Tiere und kleine Kinder begehren unbefangen ihre Freiheit. Aber mit dem Heranwachsen schwächt sich bei den Kindern dieser Freiheitsdrang immer mehr ab. Zuletzt kommen die Menschen sogar an den Punkt, an dem sie beginnen, die Freiheit zu hemmen. Von dem, was sie nicht tun sollen, lassen sie sich abhalten, auch wenn sie es gerne täten; und das, was sie tun sollen, beginnen sie eifrig auszuführen, auch wenn es nicht nach ihrem Wunsch und Willen ist. So kommt es sogar dahin, daß sie freiwillig tun, was sie tun sollen, und freiwillig unterlassen, was sie nicht tun sollen. Im Gegensatz zu der Freiheit, die die kleinen Kinder zu erzwingen versuchen, wollen die Erwachsenen eine Freiheit, die der Kritik und der Kontrolle unterworfen ist. Und eben darin, daß sie sich selbst diese sogenannte Freiheit auferlegen, unterscheiden sie sich von den Tieren und den kleinen Kindern. >>

Το μηδέν του ζεν-βουδισμού είναι υποκειμενικό υποκείμενο, κι αυτό θα πει εδώ: απροκατάληπτο υποκείμενο. Καθώς όμως υπάρχουν διάφορα είδη απροκατάληψης ή ελευθερίας, ανακύπτει το ερώτημα ποια να είναι αυτή του ζεν-βουδιστικού μηδένος.

Στον ζεν-βουδισμό λένε συχνά:

"Αν θες να πας, τότε πήγαινε· αν θες να κάτσεις, τότε κάτσε."

ή:

"Αν πεινάς, φάε· αν είσαι εξαντλημένος, ξάπλωσε να κοιμηθείς."

Αν πάρει κανείς κατά λέξη αυτές τις εκφράσεις, μπορεί να τις καταλάβει σαν κανείς πραγματικά να μπορεί να κάνει ό,τι θέλει. Ζώα και μικρά παιδιά κοιτάζουν να κάνουν όλα όσα θέλουν, να φάνε όλα όσα θέλουν να φάνε, και δεν τους αρέσει όταν τα εμποδίζουν. Διότι ζώα και μικρά παιδιά ορέγονται την ελευθερία τους απροκατάληπτα. Όμως στα παιδιά, μεγαλώνοντας, αυτή η ώση προς ελευθερία αποδυναμώνεται όλο και περισσότερο. Στο τέλος μάλιστα οι άνθρωποι φθάνουν στο σημείο ν' αρχίζουν να αναστέλλουν την ελευθερία. Αφήνουν να αποστασιοποιούνται απ' αυτό που τους λένε ότι δεν πρέπει να κάνουν, ακόμα κι αν τ'όχι ευχαρίστως· κι αυτό που πρέπει να κάνουν, αρχίζουν να το εκτελούν με ζήλο, ακόμα κι αν δεν συμφωνεί με την επιθυμία και με την θέληση τους. Έτσι φτάνουν ακόμα και να κάνουν εθελοντικά αυτά που πρέπει να κάνουν, και εθελοντικά ν' αφήνουν αυτά που δεν πρέπει να κάνουν. Σε αντίθεση με την ελευθερία που τα μικρά παιδιά προσπαθούν να επιβάλλουν, οι μεγάλοι θέλουν μια ελευθερία που υπόκειται στην κριτική και στον έλεγχο. Και ως προς αυτό ακριβώς, ότι αυτοεπιφορτίζονται αυτήν την λεγόμενη ελευθερία, διαφέρουν από τα ζώα και τα μικρά παιδιά. >>

[48]

Was den Menschen zum vernünftigen Wesen macht, ist seine Fähigkeit, den Freiheitstrieb zu kritisieren und zu kontrollieren, der den Tieren und kleinen Kindern eigen ist. Was die kleinen Kinder wollen, ist die sinnliche Freiheit; was die Erwachsenen anstreben, ist die auf Vernunft begründete Freiheit. Diese vernünftige Freiheit ist das, was Kant Willensfreiheit nennt, und die er in ihrer Vollkommenheit als >heilig< bezeichnet. Auch wenn Konfuzius sagt: >Ich gehorche dem Willen meines Herzens und übertrete dabei doch nicht das Gesetz<, so ist auch das die vernünftige Freiheit. Diese vernünftige Freiheit ist die wahre Freiheit des Menschen, und diese zu wollen, ist das, was den Menschen zum Menschen macht. Tugend und Sittlichkeit der Menschen haben das Ziel, diese vernünftige Freiheit zu erlangen. Doch für uns handelt es sich hier um die Frage, ob diese vernünftige Freiheit mit dem übereinstimmt, was man im religiösen Bereich unter Freiheit versteht.//Der religiöse Begriff der Freiheit bedeutet eine Ablehnung der menschlichen Vernunft, ja, er setzt sich sogar über sie hinweg. Im Christentum sagt man, daß die Ursache für die Vertreibung der Menschen aus dem Paradies die Erlangung der menschlichen Vernunft gewesen sei. Auch im Buddhismus wird die menschliche Vernunft in Form des unterscheidenden Verstandes als der Ursprung aller Irrtümer bezeichnet. Da die Vernunft Unterscheidungen trifft, kommt sie niemals über die Dualität hinaus. Es gibt keine Vernunft, die nicht Recht und Unrecht, Gut und Böse, Gemein und Heilig, Welt und Buddha, Sein und Nichtsein einander gegenüberstellt. Die eigentliche Aufgabe der Religion ist es jedoch, über derartige Unterscheidungen hinauszugehen und sich von ihnen zu lösen. Überall da, wo Recht nur als Recht, Unrecht als Unrecht, Gutes als Gutes, Böses als Böses, Schuld als Schuld angesehen wird, besteht kein Grund, Schuld zu vergeben oder einen bösen Menschen aus dem Zustand des Bösen zu befreien wie im Christentum und in der Jōdo-Shin-Sekte des Buddhismus. >>

Αυτό που κάνει τον άνθρωπο έλλογο ον είναι η ικανότητά του να κρίνει και να ελέγχει την ορμή της ελευθερίας που προσιδιάζει στα ζώα και στα μικρά παιδιά. Αυτό που θέλουν τα μικρά παιδιά είναι αισθητηριακή ελευθερία· αυτό που επιδιώκουν οι μεγάλοι είναι η ελευθερία που βασίζεται στο λογικό. Αυτή η έλλογη ελευθερία είναι που ο Kant ονομάζει ελευθερία της βούλησης και την οποία, στην ολοκληρωμένη μορφή της, χαρακτηρίζει <ιερή>. Επίσης όταν ο Κομφούκιος λέει: <Υπακούω στην θέληση της καρδιάς μου, και πάλι εδώ δεν παραβαίνω τον νόμο>, τότε κι αυτό είναι η έλλογη ελευθερία. Αυτή η έλλογη ελευθερία είναι η αληθινή ελευθερία του ανθρώπου, και το να θέλει αυτήν ο άνθρωπος είναι που τον κάνει άνθρωπο. Αρετή και ηθικότητα του ανθρώπου έχουν σκοπό την απόκτηση αυτής της έλλογης ελευθερίας. Όμως για μας εδώ πρόκειται για το ερώτημα εάν αυτή η έλλογη ελευθερία συμφωνεί μ' αυτό που κανείς καταλαβαίνει ως ελευθερία στον χώρο της θρησκείας.

Η θρησκευτική έννοια της ελευθερίας σημαίνει απόρριψη του ανθρώπινου λογικού, μάλιστα το αντιπαρέρχεται. Στον χριστιανισμό λέγεται πως ο λόγος για την εξορία των ανθρώπων από τον παράδεισο ήταν η απόκτηση του ανθρώπινου λογικού. Στον βουδισμό επίσης το ανθρώπινο λογικό με την μορφή της διακρίνουσας διάνοιας χαρακτηρίζεται ως η πηγή κάθε πλάνης. Καθώς το λογικό κάνει διακρίσεις, ποτέ δεν προχωρεί πέρα από τον δυισμό. Δεν υπάρχει λογικό που να μην αντιπαράθετει μεταξύ τους δίκαιο και άδικο, καλό και κακό, κοσμικό και ιερό, κόσμο και βούδα, είναι και μη-είναι. Πάντως η ιδιαίτερη αποστολή της θρησκείας είναι να υπερβεί τέτοιες διακρίσεις και να λυθεί απ' αυτές. Παντού όπου το δίκαιο θεωρείται μόνο ως δίκαιο, το άδικο ως άδικο, το καλό ως καλό, το κακό ως κακό, η αμαρτία ως αμαρτία, δεν υφίσταται λόγος να συχωρευθεί η αμαρτία ή να ελευθερωθεί ένας κακός άνθρωπος από την κατάσταση του κακού* όπως στον χριστιανισμό ή στην αίρεση του βουδισμού Jōdo-Shin. >>

[49]

Die Erlösung des Sünders muß auf einer Ebene vor sich gehen, die über dem Dualismus von Gut und Böse liegt. Vor allem im Zen soll man Gut und Böse nicht abwägen, soll man noch nicht einmal einen Unterschied machen zwischen Gemeinem und Heiligem, Welt und Buddha. Sogar das heilige Gesetz, Dharma, und erst recht das Gegenteil, das Nicht-Dharma, soll man überschreiten. Die christliche Religion und im Buddhismus wiederum vor allem die Jôdo-Shin-Sekte gehen zwar über Gut und Böse hinaus, aber Gott und Mensch, Buddha und Welt werden durchgehend scharf unterschieden, und Gott und Buddha werden in jedem Fall dem Menschen oder der Welt als transzendente Objekte gegenübergestellt. Da man es im Zen dagegen als ein die Freiheit einschnürendes Band empfände, wenn man Buddha gegenständlich und transzendent außerhalb der Welt ansiedeln würde, versucht man, auch noch Buddha und seine Lehre als Zielpunkte zu überschreiten.

Deshalb sagt <Lin-chi>, wenn man in sich einem Buddha begegnet, soll man ihn töten; wenn man einem alten Meister begegnet, soll man ihn töten. Auch in der "Niederschrift von der Smaragdnen Felswand", dem Pi-yen-lu <Bi-yän-lu> heißt es:

"Verweile nicht, wo Buddha wohnt; denn wenn man dort ansässig wird, wachsen einem Hörner auf dem Kopf (das heißt, man wird zum Dämon). Eile auch schnell vorüber, wo Buddha nicht wohnt; denn eilt man nicht vorüber, so wachsen dort die Gräser (die Sünden) drei Meter hoch."

Nur in diesem Sinne kann sich die innere Entwicklung zur wahren Freiheit vollenden, die weder von den Menschen noch von Buddha gefesselt oder behindert wird.

>>

Η λύτρωση του αμαρτωλού πρέπει να συμβεί σ' ένα επίπεδο που βρίσκεται υπεράνω του δυϊσμού καλού και κακού. Προπάντων στο ζεν κανείς δεν πρέπει να ζυγίζει καλό και κακό, δεν πρέπει καν να κάνει διάκριση μεταξύ κοσμικού και ιερού, κόσμου και βούδα. Πρέπει να υπερβεί ακόμα και τον ιερό νόμο, dharma, και ούτως ή άλλως το αντίθετο, το μη-dharma. Η χριστιανική θρησκεία, και στον βουδισμό πάλι προπάντων η αίρεση Jôdo-Shin υπερβαίνουν μεν καλό και κακό, όμως θεός και άνθρωπος, βούδα και κόσμος διακρίνονται σαφώς και ολότελα μεταξύ τους, και σε κάθε περίπτωση θεός και βούδα ως υπερβατικά αντικείμενα αντιπαρατίθενται στον άνθρωπο ή στον κόσμο. Αντίθετα καθώς στο ζεν κανείς θα το ένοιωθε σαν δεσμό όπου η ελευθερία θ' ασφυκτιούσε, αν αντικειμενικά και υπερβατικά τοποθετήσει τον βούδα έξω από τον κόσμο, επιχειρούν να υπερβούν ακόμη και τον βούδα και την διδαχή του. Γι' αυτό λέει <ο Lin-chi>, όταν κανείς συναντά έναν βούδα, πρέπει να τον σκοτώσει, όταν κανείς συναντά έναν παλιό μαΐ στορα, πρέπει να τον σκοτώσει· επίσης στην "Γραφή της Σμαραγδένιας Βραχοπλαγιάς" στον Pi-yen-lu <Bi-yän-lu> λέγεται:

"Μη μένεις εκεί που κατοικεί ο βούδα· γιατί όταν κανείς στεριώνει εκεί, του φυτρώνουν στο κεφάλι κέρατα <που θα πει, γίνεται δαίμονας>. Επίσης πέρνα γρήγορα από κει που ο βούδα δεν κατοικεί· γιατί αν κανείς δεν περάσει γρήγορα, τα χόρτα (τα αμαρτήματα) θα γίνουν τρία μέτρα ψηλά."

Μόνο μ' αυτήν την έννοια η εσωτερική εξέλιξη μπορεί να ολοκληρωθεί σε αληθινή ελευθερία που δεν δεσμεύεται και δεν εμποδίζεται ούτε από τους ανθρώπους ούτε από τον βούδα. >>

[50]

Dies ist die Freiheit und Unbefangenheit des zen-buddhistischen Nichts. Im Buddhismus kann sich die wahre Befreiung erst aus dieser Unbefangenheit und Freiheit vollständig entfalten. Hier liegt der Unterschied zur Erlösungslehre des Christentums und anderer Religionen. Zwar scheint, äußerlich betrachtet, die christliche Erlösungslehre der der Jōdo-Shin-Sekte ähnlich zu sein; aber die buddhistische Erlösungslehre der Jōdo-Shin-Sekte unterscheidet sich von der christlichen insofern, als sie letztlich doch in der Freiheit und Unbefangenheit des zen-buddhistischen Nichts wurzelt. Diese Unbefangenheit und Freiheit des Zen möchte ich die absolut subjektive Unbefangenheit nennen. Im Zen erlangt man diese Unbefangenheit durch die Betrachtung der eigenen Natur. Dabei ist die Betrachtung selbst das freie unbefangene Subjekt. Der Sechste Patriarch Hui-nêng sagt:

"Wer einmal seine eigene Natur geschaut hat, kann stehen, wenn er will, und steht nicht, wenn er nicht will; er kann ungehindert kommen und gehen; es gibt für ihn keine Verzögerung, keine Behinderung. Er handelt den Umständen entsprechend, er antwortet, wie es die Frage erfordert. Er geht Verwandlungen ein und verläßt doch nicht seine eigene Natur. So erlangt er das Samādhi der Unbefangenheit und Freiheit und das Samādhi des wunderwirkenden Spiels. Das nennt man die Betrachtung der eigenen Natur."

Hieraus wird die im Schauen der eigenen Natur begründete Unbefangenheit und Freiheit deutlich. Hui-nêng sagt auch: "Die Gedanken entspringen der absoluten Wahrheit, der innersten Natur. Obwohl deren sechs Sinne die vier Funktionen: Sehen, Hören, Empfinden und Erkennen haben, wird sie doch von den zehntausend Erscheinungen der Welt nicht beeinflußt. Die wahre Natur ist immer frei."

Das Anschauen der innersten Natur ist also nicht in allem, und ist doch alles; denn es ist alles sowohl wie nicht alles. >>

Αυτή είναι η ελευθερία και το απροκατάληπτο του ζεν-βουδιστικού μηδενός. Στον βουδισμό η αληθινή απελευθέρωση μπορεί ν' αναπτυχθεί ολοκληρωτικά πρώτα μέσα απ' αυτό το απροκατάληπτο και απ' αυτήν την ελευθερία. Εδώ βρίσκεται η διαφορά από την διδαχή της λύτρωσης στον χριστιανισμό και άλλες θρησκείες. Βέβαια, εξωτερικά ιδωμένη, η χριστιανική διδαχή λύτρωσης φαίνεται πως είναι όμοια μ' αυτήν της αίρεσης Jōdo-Shin· όμως η βουδιστική διδαχή λύτρωσης της αίρεσης Jōdo-Shin διαφέρει από την χριστιανική καθόσον τελικά όντως έχει τις ρίζες της στην ελευθερία και το απροκατάληπτο του ζεν-βουδιστικού μηδενός. Αυτό το απροκατάληπτο και την ελευθερία του ζεν θα το αποκαλούσα το απόλυτα υποκειμενικό απροκατάληπτο. Στο ζεν κανείς φτάνει σ' αυτό το απροκατάληπτο μέσα από την θέαση της δικής φύσης. Όπου η θέαση καθαυτήν είναι το ελεύθερο απροκατάληπτο υποκείμενο. Ο έκτος πατριάρχης Hui-nêng λέει:

"Όποιος θεαθήκε για μια φορά την δική του φύση, μπορεί να στέκει όταν θέλει και να μην στέκει όταν δεν θέλει· μπορεί να πηγαينوέρχεται ανεμπόδιστα· γι' αυτόν δεν υπάρχει καμιά καθυστέρηση και καμιά παρακώλυση. Οι πράξεις του ανταποκρίνονται στις συνθήκες, απαντά όπως το απαιτεί η ερώτηση. Υψίσταται μεταλλαγές, και πάλι δεν εγκαταλείπει την δική του φύση. Έτσι αποκτά το samādhi του απροκατάληπτου και της ελευθερίας και το samādhi του παιχνιδιού που κάνει θαύματα. Αυτό λέγεται θέαση της δικής φύσης."

Από εδώ γίνονται σαφή το απροκατάληπτο κι η ελευθερία που θεμελιώνονται στην θέαση της δικής φύσης. Επίσης ο Hui-nêng λέει:

"Οι σκέψεις εκπηγάζουν από την απόλυτη αλήθεια, την ενδότατη φύση. Αν και οι έξι αισθήσεις της έχουν τις τέσσερις λειτουργίες: όραση, ακοή, αντίληψη και γνώση, παρολαυτά δεν επηρεάζεται από τα δέκα χιλιάδες φαινόμενα του κόσμου. Η αληθινή φύση είναι πάντα ελεύθερη."//Η θέαση της ενδότατης φύσης δεν είναι λοιπόν στα πάντα, και πάλι είναι τα πάντα· διότι είναι τόσο τα πάντα όσο και δεν είναι τα πάντα.

[51]

Das bedeutet nichts anderes als: Absolute Verneinung ist absolute Bejahung, und absolute Bejahung ist absolute Verneinung. >Indem man in keiner Erscheinung verweilt, offenbart sich das Herz<. Das heißt nicht einfach, daß man nirgends weilt, sondern das man nirgends weilt und daß gleichzeitig sich das Herz offenbart. Es heißt auch nicht einfach, daß das Herz sich offenbart, sondern daß das Herz sich offenbart und gleichzeitig nirgends verweilt.

Lin-chi sagt:

"In die Farbe eingehen und doch nicht von ihr gereizt werden, in die Stimme eingehen und doch nicht von ihr betört werden, in den Geschmack eingehen und doch nicht danach begierig werden, in den Duft eingehen und doch nicht von ihm berauscht werden, in die Berührung eingehen und doch nicht davon angesteckt werden, in die Welt des Dharma eingehen und doch nicht von ihr gefangen werden, – das ist die Art der Menschen, die erkannt haben, daß die sechs Erscheinungen: Farbe, Ton, Duft, Geschmack, Berührung und das Dharma nur Äußerlichkeiten sind. Es ist unmöglich, solche an nichts haftenden Menschen an etwas zu fesseln."

So zeichnet Lin-chi den an nichts haftenden Menschen als das absolut freie unbefangene Subjekt. Ferner sagt er: "Buddhas Lehre kennt kein Verdienst. Es ist nichts anderes als die täglichen Verrichtungen: seine Notdurft verrichten und Wasser lassen, sich kleiden und essen und, wenn man müde ist, sich schlafen legen."

Dasselbe besagen auch die folgenden, bereits erwähnten Worte:

"Wenn du gehen willst, dann geh; wenn du dich setzen willst, dann setz dich."

oder:

"Wenn du Hunger hast, so iß; wenn du erschöpft bist, so leg dich schlafen."

Αυτό δεν σημαίνει τίποτα περισσότερο από: απόλυτη άρνηση είναι απόλυτη κατάφαση, και απόλυτη κατάφαση είναι απόλυτη άρνηση. <Όταν δεν παραμένεις σε κανένα φαινόμενο, αποκαλύπτεται η καρδιά>. Αυτό δεν σημαίνει απλά ότι κανείς δεν παραμένει πουθενά, αλλά ότι κανείς δεν παραμένει πουθενά κι ότι συγχρόνως αποκαλύπτεται η καρδιά. Ούτε θα πει απλά ότι αποκαλύπτεται η καρδιά, αλλά ότι η καρδιά αποκαλύπτεται και συγχρόνως δεν παραμένει πουθενά.

Ο Lin-chi λέει:

"Να υπεισέρχεσαι στο χρώμα και πάλι να μην ερεθίζεσαι απ' αυτό, να υπεισέρχεσαι στη φωνή και πάλι να μην ξεγελιέσαι απ' αυτήν, να υπεισέρχεσαι στην γεύση και πάλι να μην την ορέγεσαι, να υπεισέρχεσαι στην ευωδιά και πάλι να μη σε μεθάει, να υπεισέρχεσαι στο άγγιγμα και πάλι να μη σου μετρίνεται, να υπεισέρχεσαι στον κόσμο του dharma και πάλι να μη σ' αιχμαλωτίζει – αυτός είναι ο τρόπος των ανθρώπων που αναγνώρισαν ότι τα έξι φαινόμενα: χρώμα, ήχος, οσμή, γεύση, αφή και το dharma είναι επιπολαιότητες μόνο. Είναι αδύνατο να δεσμεύσεις κάπου τέτοιους ανθρώπους που δεν προσκολλώνται πουθενά."

Έτσι περιγράφει ο Lin-chi τον άνθρωπο που δεν προσκολλάται πουθενά ως το απόλυτα ελεύθερο απροκατάληπτο υποκείμενο. Λέει ακόμα:

"Η διδαχή του βούδα δεν γνωρίζει ανταμοιβή. Δεν είναι άλλο από τις καθημερινές ασχολίες: να αφοδεύεις και να κατουράς, να ντύνεσαι και να τρως και, όταν είσαι κουρασμένος, να ξαπλώνεις και να κοιμάσαι."

Το ίδιο λένε και τα ακόλουθα λόγια που ήδη αναφέρθηκαν:

"Αν θες να πας, τότε πήγαινε· αν θες να κάτσεις, τότε κάτσε."

ή:

"Αν πεινάς, φάγε· αν είσαι εξαντλημένος, ξάπλωσε να κοιμηθείς."

[52]

Dies alles bedeutet, im Sinne des Zen angewendet, nicht einfach willkürliche Freiheit, sondern die von sich selbst losgelöste, von allem unabhängige und an nichts haftende Freiheit und Unbefangenheit.

Die schöpferische Kraft

Wenn man sagt, der Mensch unterscheide sich von den anderen Lebewesen dadurch, daß er sich Werkzeuge schaffen kann, so hebt man damit das Schöpferische als ein Hauptmerkmal des Menschen hervor. Seit Anfangbeginn beruht die menschliche Kultur auf der schöpferischen Kraft des Menschen, und diese schöpferische Kraft entwickelt sich mit dem Fortschritt der Menschheit in einem Maße, das fast keine Grenzen kennt. Das Voranschreiten der Wissenschaft allein vom letzten Jahrhundert an ist Beweis genug für ihr Ausmaß. Die schöpferische Kraft des Menschen muß gigantisch genannt werden, und doch ist sie von anderer Warte aus betrachtet recht unbedeutend. Zwar kann der Mensch aus Pflanzen Fasern gewinnen, diese zu Garn und Zwirn verarbeiten und daraus Kleider machen, aber die Pflanzen kann er nicht erschaffen. Es gelingt ihm nicht einmal einen einzelligen Mikroorganismus zu erzeugen. Wenn es sich nun gar um die ganze Schöpfung handelt, muß er sein völliges Unvermögen eingestehen. Der Mensch kann nur eine Sache in eine andere umsetzen, aber er kann nichts Ursprüngliches erschaffen. Was er auch hervorbringt, es enthält immer einen Kern, den zu erzeugen er nicht imstande ist. Die schöpferische Kraft des Menschen kann also nicht ursprünglich absolut sein. Im Christentum wird die schöpferische Kraft Gottes als absolut angesehen. So heißt es: Gott habe aus dem Nichts Himmel und Erde, Pflanzen und Menschen und die ganze Welt erschaffen. Vor Gottes Schöpfung habe es nichts gegeben; >>

Όλα αυτά, εφαρμοσμένα με το νόημα του ζεν, δεν σημαίνουν απλώς αυθαίρετη ελευθερία αλλά την ελευθερία και το απροκατάληπτο που έχει λυθεί από τον εαυτό της, είναι ανεξάρτητη από τα πάντα και δεν προσκολλάται πουθενά.

Η δημιουργική δύναμη

Όταν λέγεται πως ο άνθρωπος διαφέρει από τα άλλα ζωντανά κατά το ότι μπορεί να δημιουργεί εργαλεία⁶, τότε μ' αυτό τονίζει το δημιουργικό σαν κύριο χαρακτηριστικό του ανθρώπου. Ο ανθρώπινος πολιτισμός έγκειται εξ αρχής στην δημιουργική δύναμη του ανθρώπου, κι αυτή η δημιουργική δύναμη εξελίσσεται με την πρόοδο του ανθρώπου σ' έναν βαθμό που σχεδόν δεν γνωρίζει όρια. Η πρόοδος της επιστήμης από τον προηγούμενο αιώνα είναι από μόνη της ικανή απόδειξη του μεγέθους της. Η δημιουργική δύναμη του ανθρώπου πρέπει να αποκληθεί γιγάντια, και πάλι, σε μιαν άλλη οπτική, είναι τελείως ασήμαντη. Ο άνθρωπος μπορεί μεν από φυτά να αποκτήσει ίνες, αυτές να τις επεξεργαστεί και να κάνει νήμα και κλωστή κι απ' αυτά ρούχα, όμως τα φυτά δεν μπορεί να τα φτιάξει. Δεν καταφέρνει καν να παράγει έναν μονοκύτταρο οργανισμό. Όταν μάλιστα πρόκειται για όλη την πλάση, πρέπει να ομολογήσει την ολοκληρωτική του ανικανότητα. Ο άνθρωπος μπορεί μόνο να μετατρέψει ένα πράγμα σ' ένα άλλο, όμως δεν μπορεί να δημιουργήσει τίποτα πρωταρχικό. Ό,τι και να παράγει, αυτό πάντα περιέχει έναν πυρήνα που αυτός δεν είναι σε θέση να τον γεννήσει. Η δημιουργική δύναμη του ανθρώπου δεν μπορεί λοιπόν να είναι πρωταρχικά απόλυτη. Στον χριστιανισμό η δημιουργική δύναμη του θεού θεωρείται ως απόλυτη. Έτσι λέγεται: Ο θεός έπλασε από το μηδέν ουρανό και γη, φυτά και ανθρώπους κι όλον τον κόσμο. Πριν από την δημιουργία του θεού δεν υπήρχε τίποτα · >>

⁶ Πλάτων: ΠΟΙΕΙΝ

[53]

und nur, was aus dem Nichts erschaffen wird, kann man wahre Schöpfung nennen.

So können wir den Gott des Christentums als das vollkommene Ideal des Schöpfers ansehen. Scotus Eriugena teilt die Natur in vier Kategorien ein: Das Erzeugende und das Nichterzeugte; das Erzeugte und das Erzeugende; das Erzeugte und das Nichterzeugende; das Nichterzeugende und das Nichterzeugte. Dabei ist der Mensch ein Erzeugter und ein Erzeugender, Gott aber ein Erzeugender und Nichterzeugter. Der Erzeugte und Erzeugende ist zwar ein Erschaffender, da er aber selbst erzeugt ist, kann er nicht der vollkommene Schöpfer sein. Nur bei einem nichterzeugten Erzeugenden kann die schöpferische Fähigkeit als ursprünglich und absolut angesehen werden. Der nichterzeugte Erzeugende ist also der vollkommene Schöpfer; aber das ist für uns nicht zu beweisen. Infolgedessen handelt es sich um ein Wunschbild oder eine Idealisierung von der Erschaffung des Menschen, die erst bewiesen werden müßte; andernfalls bleibt sie einfach eine Hypothese oder ein Glaube. Als bloßes Wunschbild oder Ideal ist sie nichts weiter als eine Schöpfung genannte vollendete Fiktion und besitzt keine wirklich schöpferische Kraft. Bloßer Glaube ist kein Beweis für seine Realisierbarkeit. Eine Idee von einem Schöpfer kann entstehen, aber sie muß Idee bleiben, da sie keine Möglichkeit zur schöpferischen Verwirklichung besitzt.

Im Buddhismus gibt es das Wort:

"Alles, was ist, ist aus dem einzigen Herzen hervorgebracht." Das ist nicht ein bloßes Wunschbild oder reiner Glaube, sondern die wahrhaftige Bestätigung des einzigen Herzens. Unsere täglich erfahrene Wirklichkeit ist, wie Kant sagt, nicht von unserem Herzen völlig unabhängig und außerhalb des selben existent, wie wir uns das gewöhnlich vorstellen, sondern sie ist das, was aus unserem Herzen entsprungen ist. >>

Και μόνον αυτό που δημιουργείται από το μηδέν μπορεί ν' αποκληθεί αληθινή δημιουργία.

Έτσι μπορούμε να δούμε τον θεό του χριστιανισμού σαν το ολοκληρωμένο ιδεώδες του δημιουργού. Ο Scotus Eriugena χωρίζει την φύση σε τέσσερις κατηγορίες: Το δημιουργούν και το μη-δημιουργημένο· το δημιουργημένο και το δημιουργούν· το δημιουργημένο και το μη-δημιουργούν· το μη-δημιουργούν και το μη-δημιουργημένο. Όπου ο άνθρωπος είναι ο δημιουργημένος και δημιουργών, όμως ο θεός δημιουργών και μη-δημιουργημένος. Ο δημιουργημένος και δημιουργών επιτελεί μεν έργο, καθώς όμως είναι ο ίδιος δημιουργημένος, δεν μπορεί να είναι ο ολοκληρωμένος δημιουργός. Μόνον σε έναν μη-δημιουργημένο δημιουργούντα μπορεί η δημιουργική δύναμη να θεωρηθεί ως πρωταρχική και απόλυτη. Ο μη-δημιουργημένος δημιουργών είναι λοιπόν ο ολοκληρωμένος δημιουργός· όμως για μας αυτό δεν αποδεικνύεται. Επομένως πρόκειται για εικόνα μιας επιθυμίας ή για μια εξιδανίκευση της δημιουργίας του ανθρώπου, που πρώτα θά 'πρεπε ν' αποδειχτεί· διαφορετικά μένει απλώς υπόθεση ή πίστη. Σαν απλή εικόνα επιθυμίας ή ιδανικό δεν είναι παρά μια τέλεια φαντασία που λέγεται δημιουργία και δεν έχει καμιά πραγματική δημιουργική δύναμη. Η απλή πίστη δεν είναι απόδειξη για την δυναμική της πραγματοποίησης. Η ιδέα ενός δημιουργού μπορεί να προκύψει, όμως πρέπει να μείνει ιδέα καθώς δεν έχει δυνατότητα δημιουργικής πραγμάτωσης.//Στον βουδισμό υπάρχει ο λόγος:

"Όλα, όσα είναι⁷, έχουν παραχθεί από την μία-και-μόνη καρδιά." Αυτό δεν είναι απλή εικόνα επιθυμίας η καθαρή πίστη αλλά η αληθινή επιβεβαίωση της μίας-μοναδικής-καρδιάς. Η πραγματικότητα που εμπειρωμαστέ καθημερινά δεν είναι, όπως λέει ο Kant, τελείως ανεξάρτητη από την καρδιά μας και δεν υπάρχει έξω απ' αυτήν, όπως συνήθως την παρασταίνουμε, αλλά είναι αυτό που έχει εκπηγασεί από την καρδιά μας. >>

⁷ όχι και: δεν είναι!

[54]

Wenn wir also, was wir Außenwelt nennen, durch das Wort >alles, was ist< ersetzen, kommen wir zu der Aussage, daß alles, was ist, von unserem Herzen erschaffen wurde, oder daß alles, was ist, aus dem einzigen Herzen hervorgebracht wird. Doch das >alles hervorbringende Herz< des Buddhismus ist Kants sogenanntes >Bewußtsein überhaupt<, und das ist nichts anderes als das Herz, das sich zusammensetzt aus dem, was aus dem Kant'schen >Ding an sich< aufgenommen wird vermittels seiner Kategorie >Bewußtsein überhaupt<. So ein Herz ist wie ein Spiegel, der alle Dinge, die von außen in ihn einfallen, unverändert widerspiegelt. Was sich im Spiegel spiegelt, ist daher nicht von ihm zu trennen, solange es sich nur durch die Spiegelung selbst verändert. Wenn nur ein Spiegel vorhanden ist, aber nichts, das von außen in ihn einfällt, so kann kein Spiegelbild entstehen; denn aus dem Innern des Spiegels kann kein Bild hervortreten. Aber im Buddhismus kommt das, was sich im Spiegel zeigt, nicht von außen, sondern es entspringt seinem Innern. Es entspringt dem Spiegel selbst, spiegelt sich in ihm wider und tritt damit in Erscheinung; es verschwindet im Innern des Spiegels und hinterläßt beim Vergehen in ihm keine Spur. Im Buddhismus ist das Herz, welches mit >Alles was ist, ist aus dem einzigen Herzen hervorgebracht< gemeint ist, diesem Spiegel gleich. Das sich Spiegelnde kommt niemals von außen, und deshalb ist auch dieses >Herz< von dem Kant'schen >Bewußtsein überhaupt< vollkommen verschieden. Aber ein Spiegel, aus dessen Innerem das Spiegelbild entspringt, kann niemals Wirklichkeit sein; deshalb ist für das Herz des Buddha das Gleichnis vom Spiegel nur ein Notbehelf. So benutzt man im Buddhismus oft den Vergleich mit der Welle, die als Sinnbild für die schöpferische Kraft des Herzens besser geeignet ist. >>

Εάν λοιπόν αντικαταστήσουμε ό,τι αποκαλούμε εσωτερικό κόσμο με την λέξη <όλα, όσα είναι>, καταλήγουμε στην απόφανση πως όλα, όσα είναι, δημιουργήθηκαν από την καρδιά μας, η πως όλα, όσα είναι, έχουν παραχθεί από την μία-και-μόνη καρδιά. Όμως η <τα πάντα παράγουσα καρδιά> του βουδισμού είναι η λεγόμενη <συνείδηση καθόλου> του Kant, κι αυτή δεν είναι άλλο από την καρδιά η οποία συντίθεται απ' αυτό που προσλαμβάνεται από το καντιανό <πράγμα καθεαυτό> μέσω της κατηγορίας του <συνείδηση καθόλου>. Έτσι μια καρδιά είναι όπως ένας καθρέφτης που αντικαθρεφτίζει αναλλοίωτα όλα τα πράγματα που έρχονται μέσα του απ' έξω. Ό,τι καθρεφτίζεται στον καθρέφτη, δεν μπορεί επομένως να διαχωριστεί απ' αυτόν εφόσον δεν μεταβάλλεται από το ίδιο το καθρέφτισμα. Όταν υπάρχει μόνο ένας καθρέφτης, και τίποτα απ' έξω που να βρεθεί μπροστά του, τότε κανένα είδωλο δεν μπορεί να προκύψει· διότι από το εσωτερικό του καθρέφτη καμιά εικόνα δεν μπορεί να ξεπροβάλει. Όμως στον βουδισμό αυτό που δείχνεται στον καθρέφτη δεν έρχεται απ' έξω αλλά εκπηγαζει από το εσωτερικό του. Εκπηγαζει από τον καθρέφτη καθαυτόν, αντικαθρεφτίζεται σ' αυτόν, και έτσι εμφανίζεται· εξαφανίζεται στο εσωτερικό του καθρέφτη και, στην πάροδό του, δεν αφήνει κανένα ίχνος σ' αυτόν. Στον βουδισμό η καρδιά, που εννοείται με το <ό,τι είναι, παράγεται από την μία-και-μόνη καρδιά>, είναι όμοια μ' αυτόν τον καθρέφτη. Το καθρεφτιζόμενο δεν έρχεται ποτέ απ' έξω, και γι' αυτό και αυτή η <καρδιά> είναι τελείως διανοητική από την <συνείδηση καθόλου> του Kant. Όμως ένας καθρέφτης, από το εσωτερικό του οποίου εκπηγαζει το είδωλο, ποτέ δεν μπορεί να είναι πραγματικότητα· γι' αυτό, για την καρδιά του βούδα, η παρομοίωση με τον καθρέφτη είναι μόνο λύση ανάγκης. Έτσι στον βουδισμό κανείς χρησιμοποιεί συχνά την σύγκριση με το κύμα, που ενδείκνυται καλύτερα σαν νοηματική εικόνα για την δημιουργική δύναμη της καρδιάς. >>

[55–56]

Eine Welle fällt nicht von außen in das Wasser ein, sondern sie entsteht aus dem Wasser, ohne sich von ihm zu trennen; sie verschwindet und kehrt in das Wasser als ihren Ursprung zurück und hinterläßt dabei im Wasser nicht die geringste Spur. Von der Welle aus betrachtet, erhebt sie sich aus dem Wasser und kehrt wieder dahin zurück. Vom Wasser aus betrachtet, ist die Welle die Bewegung des Wassers. Das Wasser bildet eine Einheit mit der Welle, und doch entsteht und vergeht das Wasser nicht mit dem Entstehen und Vergehen der Wellen, noch nimmt es damit ab oder zu. Als Welle zwar entsteht und vergeht das Wasser, doch entsteht und vergeht es nicht als Wasser. So bildet das Wasser tausendfach und zehntausendfach Wellen und bleibt doch in sich selbst beständig und unverändert. Das einzige Herz, aus dem alles hervorgebracht wird, ist dem Wasser gleich. Der Sechste Patriarch Hui-nêng sagt:

"Die eigene Natur ist in ihrem Wesen unbewegt und kann doch zehntausend Dinge hervorbringen."

und

"Alle zehntausend Dinge sind nicht von der eigenen Natur getrennt. "

Im Yui-ma-kyô steht:

"Auf dem nirgends weilenden Urgrund (der eigenen Natur) erstehen alle Dinge."

Diese Worte geben uns Kunde von der Beschaffenheit dieses Herzens. Das Nichts des Zen-Buddhismus ist dieses Herz, das mit dem Wasser als der unveränderlichen Substanz sinnbildlich dargestellt werden kann. Die schöpferische Kraft des Nichts findet im weitesten Sinne ihr Gleichnis in der ursächlichen Beziehung der Welle zum Wasser, aus dem sie besteht. Die entstehende und vergehende Welle, als Subjekt genommen, gleicht dem gewöhnlichen Selbst des Menschen. Daß dieses Subjekt aus der Welle immer wieder in das Wasser als seinen Ursprung zurückkehrt, das eben ist das Wesen des zen-buddhistischen Nichts.

Ένα κύμα δεν πέφτει στο νερό απ' έξω αλλά βγαίνει απ' το νερό δίχως να χωριστεί απ' αυτό· εξαφανίζεται κι επιστρέφει στο νερό ως την προέλευσή του, όπου δεν αφήνει στο νερό το παραμικρό ίχνος. Ιδωμένο από το κύμα, αυτό σηκώνεται από το νερό κι επιστρέφει πάλι πίσω σ' αυτό. Ιδωμένο απ' το νερό, το κύμα είναι η κίνηση του νερού. Το νερό απαρτίζει με το κύμα μια ενότητα, και πάλι το νερό δεν έρχεται και παρέρχεται με τον ερχομό και την πάροδο των κυμάτων, ούτε αυξάνει μ' αυτό ούτε ελαττώνεται. Σαν κύμα, το νερό έρχεται μεν και παρέρχεται, όμως δεν έρχεται και παρέρχεται σαν νερό. Έτσι το νερό σχηματίζει χιλιάδες χιλιάδων κύματα, και πάλι μένει σταθερό στον εαυτό του και αναλλοίωτο. Η μία-και-μόνη καρδιά, από την οποία παράγονται τα πάντα, είναι όμοια με το νερό. Ο έκτος πατριάρχης Hui-nêng λέει:

"Η δική καρδιά είναι στην ουσία της ακίνητη, και πάλι μπορεί να παράγει χίλια πράγματα."

Στο Yui-ma-kyô διαβάζουμε:

"Από τον πουθενά διαμένοντα πρώτο βυθό (την δική φύση) προκύπτουν όλα τα πράγματα."

Αυτά τα λόγια μας δίνουν μια ιδέα για την υφή αυτής της καρδιάς. Το μηδέν του ζεν-βουδισμού είναι αυτή η καρδιά, που σαν νοηματική εικόνα μπορεί να παρασταθεί με το νερό ως την αναλλοίωτη υπόσταση. Η δημιουργική δύναμη του μηδενός, με την ευρύτατη έννοια, βρίσκει το ομοίωμά της στην αιτιακή σχέση του κύματος με το νερό, από το οποίο συνίσταται. Το ερχόμενο και παρερχόμενο κύμα, εκλαμβανόμενο ως υποκείμενο, μοιάζει με τον συνηθισμένο εαυτό του ανθρώπου. Το ότι αυτό το υποκείμενο πάλι και πάλι επιστρέφει από το κύμα στο νερό ως την προέλευσή του, αυτή ακριβώς είναι η ουσία του ζεν-βουδιστικού μηδενός.

[57]

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΟΝΟΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΙΤΛΟΥΣ, ΚΑΘΩΣ ΚΑΙ ΓΙΑ ΜΕΡΙΚΕΣ ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΕΣ ΕΝΝΟΙΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

[...]

Buddha Amitabba

κιν: O-mi-t'o-fo

ιαπ: Amida-butsu

"Ο βούδα της απροσμέτρητης λάμψης του φωτός". Σύμφωνα με τον θρύλο, ο ευσεβής μοναχός Dharmakara, ένας ινδός βασιλιάς που άφησε τον θρόνο του, προσπαθούσε ν' αποκτήσει την βουδικότητα. Όμως έταξε να δεχτεί την πλήρη φώτιση μόνο όταν, ως βούδα, εξουσιάσει ένα ουράνιο βασίλειο στο οποίο μέσα θα γεννιόνταν όλοι που πιστεύουν σ' αυτόν για να βρουν εκεί την σωτηρία τους με τις οδηγίες του. Το τάμα του εκπληρώθηκε, κι έτσι έγινε το Sukhavati, η <χώρα της ευτυχίας>.

Bodhidharma

κιν: Pu-t'i ta-mo

ιαπ: Bo-dai daruma

Κατά την παράδοση ο Bodhidharma ήταν γιος ενός βασιλιά στην νότια Ινδία και το έτος 520μ.Χ. ήρθε στην Κίνα. Θεωρείται ως ο ιδρυτής του ιδιαίτερου διαλογιστικού βουδισμού, Dhyanā-βουδισμός <κιν: Ch'an-βουδισμός, ιαπ: ζεν-βουδισμός> και αντίστοιχα ως ο 28ος πατριάρχης της Ινδίας και ο πρώτος πατριάρχης της Κίνας. Σύμφωνα με τον μύθο, ήδη σε ηλικία μεγαλύτερη των εξήντα ετών, έκανε διαλογισμό στο μοναστήρι Shao-lin στην βόρεια Κίνα κοιτώντας ακίνητος έναν βράχο για εννιά χρόνια. [58] Για να μην του κλείνουν τα μάτια λέγεται πως είχε κόψει τα πάνω βλέφαρα. Γι' αυτό μέχρι σήμερα παρασταίνεται επανειλημμένα ως ο άγιος με το φοβερό βλέμμα.

Ch'an-yuan-chu-ch'uan-chi

Συλλογή από επεξηγήσεις των πηγών του ζεν-βουδισμού από τον 5ο πατριάρχη της αίρεσης Hua-yen <ιαπ: αίρεση Kegon> ονόματι Tsung-mi <αποκαλούμενος επίσης Kuei-feng ch'an-shih>, που έζησε από το 780 ως το 840 στην βόρεια Κίνα υπό την δυναστεία T'ang.

Chao-lun

ιαπ: Jo-ron

Πραγματείες για τον mahayana-βουδισμό, γραμμένες από τον κινέζο ιερέα Seng chao <ιαπ: So-jo>. έζησε από το 384 έως το 414 και ήταν μαθητής του διάσημου Kumarajiva από το Kucha στην κεντρική Ασία.

Cheng-tao-ko

ιαπ: Sho-do-ka

"Τραγούδι για την βίωση του δρόμου" του Yung-chia hsuan-chiao <ιαπ: Yo-ka gen-gaku> από το Yung-chia στην νοτιοανατολική Κίνα, που έζησε από το 665 έως το 713.

Ch'i-hsin-lun

ιαπ: Ki-shin-ron

πλήρης τίτλος: Ta-ch'eng ch'i-hsin-lun

Βουδιστικό σχόλιο για εισαγωγή στον mahayana-βουδισμό από τον Asvaghosa, τον διάσημο βουδιστή ποιητή από την κεντρική Ινδία, που έζησε περί το 100 μ.χ. Αρχικός τίτλος: Mahayana-sraddhopada-sastra. Ήδη στην δυναστεία Liang <502-56> το κείμενο μεταφράστηκε στα κινεζικά, και αργότερα μια φορά ακόμη στην δυ-

ναστεία Tang <618-906>.

Ch'uan-Hsin Fa-Yao

ιαπ: Den-shin ho-yo

Συλλογή κηρυγμάτων που περιέχει τα βασικά της διδαχής του >Huang-po hsi-yun.

[59]

Dharma

κιν: Fa

ιαπ: Ho

Αυτή η σανσκριτική λέξη ανάγεται σ' ένα ρήμα που σημαίνει <κρατώ>. Αυτό το <κρατώ> χωρίζεται σε δυο έννοιες, δηλαδή σ' αυτό που κρατιέται και σ' αυτό που κρατά. Αυτό που κρατιέται είναι τα όντα, κι αυτό που κρατά είναι αυτό που κρατάει τα όντα <πρβλ. την δυτική έννοια ΛΟΓΟΣ>

Do-gen

Πλήρες όνομα: Do-gen ki-gen

οικογενειακό όνομα: Kuga

Ο ιδρυτής της αίρεσης του ζεν-βουδισμού Soto στην Ιαπωνία, κατάγονταν από το Κγτο και έζησε από το 1200 έως το 1253. Από το 1223-1227 μελέτησε το ζεν στην Κίνα και το 1244 ίδρυσε στην Ιαπωνία στην επαρχία Fukui το σημερινό Eiheji ως τόπο λατρείας της αίρεσης Soto. Είναι ο συγγραφέας του >Sho-bo gen-zo.

Hsueh-mai-lun

Αυτό το έργο υποτίθεται το έγραψε ο Bodhidharma, ο πρώτος πατριάρχης της κινεζικής παράδοσης του ζεν, κάτι όμως που επιστημονικά δεν αποδεικνύεται. Ως ουσιώδες περιέχει την φράση: <Κανείς πρέπει να φτάσει έως την θέαση της δικής ιδιαίτερης φύσης.>

Hsin-hsin-ming

ιαπ: Shin-jin-mei

Ένα έργο του τρίτου πατριάρχη την κινεζικής παράδοσης του ζεν Seng-ts'an <ιαπ: So-san>, που πέθανε το 606. - Ο W. Gundert μεταφράζει τον τίτλο της γραφής: "Λαξεμένη γραφή της πιστής καρδιάς".

Huang-po hsi-hun

ιαπ: O-baku ki-un

Πατριάρχης του ζεν που έζησε στην νότια Κίνα στην δυναστεία Tang. Πέθανε το 850 και θεωρείται ο συγγραφέας του >Ch'uan-Hsin Fa-Yao.

Hui-k'o

πλήρες όνομα: Erh-tsu hui-k'o

ιαπ: Ei-so e-ka

Ο δεύτερος πατριάρχης της κινεζικής παράδοσης του ζεν μετά τον Bodhidharma έζησε από το 487-593. Το 520 πήγε στο Ch'ang-an στην βόρεια Κίνα. [60] υποτίθεται πως έγινε δεκτός σαν μαθητής και διάδοχος του Bodhidharma αφού πρώτα έκοψε το χέρι του.

Hui-nêng

πλήρες ονομα: Liu-tsu Hui-nêng

η: Ta-chien Hui-nêng

ιαπ: Roku-so e-no ή

Dai-kan-e-no

Ο έκτος πατριάρχης <=Liu-tsu, δηλ. Roku-so, εδώ ο χαρακτηρισμός έγινε όνομα> της κινεζικής παράδοσης του ζεν θεωρείται ως ο πραγματικός ιδρυτής του κινεζικού ζεν-βουδισμού. έζησε από το 638 έως το 713, έδρασε στον βορρά της νοτιοκινεζικής επαρχίας Kuangtung και είχε πολλούς μαθητές. Είναι ο συγγραφέας του >Tan-Ching.

Jôdo-shin-shu

"Η αληθινή αίρεση της καθαρής γης" ιδρύθηκε από τον ιάπωνα μοναχό Shinran shonin το 1224. Στην Ιαπωνία χρησιμοποιούν γι' αυτήν την αίρεση συχνά την συντόμευση: Shin-shu <η αληθινή αίρεση>

Karma

Δημώδες για: Karman

κιν: Yeh-yin ιαπ: Go-in

Η "πράξη" του ανθρώπου η οποία, με την δύναμη της επενέργειάς της, βραβώνει τον υπαίτιό της και οδηγεί στον αιώνιο κύκλο δυνητικών μετεμψυχώσεων.

K'ung-<fu->tzu

εκλατινισμένο: Konfuzius

ιαπ: Ko-shi

Ο διάσημος κινέζος φιλόσοφος γεννήθηκε το 551 π.χ. στο κράτος Lu <Shantung>. ήταν υπάλληλος, εξορίστηκε και στην εξορία ανέπτυξε μεγάλη διδακτική δραστηριότητα. Πέθανε το 478 π.χ. στην πατρίδα του. - Το παράθεμα στο κείμενο προέρχεται από το δεύτερο κεφάλαιο των "διαλόγων" του Lun-ju <ιαπ: Ron-go>.

Leng-chia-ching

ιαπ: Ruo-ga-kyo

είναι το Lankavatara-sutra που ο βούδα λέγεται πως κήρυξε στο όρος Lanka στην νότια Ινδία ή στην Κεϋλάνη.

Lin-chi

πλήρες όνομα: Lin-chi-i-hsuan

ιαπ: Rin-zai gi-gen

Ο ιδρυτής της κινεζικής αίρεσης Lin-chi <ιαπ: αίρεση Rinzai> του ζεν-βουδισμού ήταν μαθητής του >Huang-po hsi-yun κι από το 854 έζησε στο μοναστήρι Lin-chi στο Hopei <βόρεια Κίνα>. Πέθανε το 867. - Η διδασχία του εισήχθη στην Ιαπωνία αρχές του 13ου αιώνα από τον ιάπωνα ιερέα Eisai.

Mahayana

κιν: Ta-cheng

ιαπ: Dai-jo

Η σανσκριτική έκφραση σημαίνει "μεγάλο όχημα", σε αντίθεση με το hinayana, το "μικρό όχημα". Αυτά είναι τα δύο κύρια ρεύματα του ινδικού βουδισμού. Ο τελικός σκοπός του mahayana δεν έγκειται μόνο στην σωτηρία του δικού εγώ, όπως στο hinayana, αλλά πέραν αυτού στην σωτηρία όλης της πλάσης. Το mahayana εμφανίστηκε μεταξύ πρώτου και δεύτερου αιώνα μετά Χριστό. Εξαπλώθηκε από την κεντρική Ασία στην

κίνα, την Κορέα και την Ιαπωνία.

Ma-tsu

πλήρες όνομα: Ma-tsu tao-i

ιαπ: Ba-so do-ich

Κινέζος πατριάρχης του ζεν 8ης γενιάς που έζησε από το 709 έως το 788 επί δυναστείας tang στην νότια Κίνα.

Nieh-p'an-ching

Πλήρες όνομα: Ta-po nieh-p'an-ching

ιαπ: Dai-hatsu ne-han-kyo

Μ' αυτό εννοείται το Mahapari-nirvana-sutra που, σύμφωνα με τον mahayana-βουδισμό, λέγεται πως περιέχει τις τελευταίες οδηγίες του βούδα. Πλην αποσπασμάτων στα σανσκριτικά, διατηρείται μόνο σε κινεζικές μεταφράσεις.

Nirvana

κιν: Nieh-p'an

ιαπ: Ne-han

Σημασία της σανσκριτικής λέξης "κατασβένω".

Είναι η πνευματική κατάσταση όπου έχουν κατασβεσθεί όλα τα πάθη του ανθρώπου. Σ' αυτήν την κατάσταση του πνεύματος θεάται κανείς το κενό του είναι.

Pai-chang huai-hai

ιαπ: Huaku-jo e-kai

Κινέζος πατριάρχης του ζεν και μαθητής του Ma-tsu tao-i. Έζησε από το 720 έως το 814 στην νότια Κίνα επί δυναστείας Tang.

Pai-Lun

ιαπ: Huaku-ron

Πρόκειται για το κύριο έργο sata-sastra του 15ου πατριάρχη της ινδικής παράδοσης, που έζησε τον 3ο αιώνα στην νότια κίνα <Συντόμηση του ονόματός του: Deva, ιαπ: Daiba.>

P'ang kung

Γνωστός και ως P'ang-chu-shih <ιαπ: Ho koji>. Διάσημος ερασιτέχνης του ζεν της εποχής Tang, που βασικά ήταν λόγιος κονφουκιανιστής. Κάτω από την καθοδήγηση του τότε μεγάλου δασκάλου >Ma-tsu έφτασε στο satori και παρέλαβε την σφραγίδα του πνεύματος του βούδα. Υπάρχει μια συλλογή των ομιλιών του σε τρεις τόμους.

Πατριάρχης

κιν: Tsu-shih

ιαπ: So-shi

Ιδρυτής μιας βουδιστικής αίρεσης ή σχολής ή επίσημος διάδοχός της.

Pi-jen-lu <Bi-yan-lu>

ιαπ: Heki-gan-roku

"Καταγραφή της σμαραγδένιας βραχοπλαγιάς", γραμμένη από τον κινέζο δάσκαλο Yuang-wu μεταξύ 1111 και 1115, τυπώθηκε πρώτη φορά το 1300. Μεταφράστηκε στα γερμανικά με σχολιασμό από τον Wilhelm Gundert. Οι τόμοι 1-3 εκδόθηκαν το 1960, 1967 και <από τα κατάλοιπα του μεταφραστή> 1973 από τον Carl Hanser, Μόναχο. – Από τα 100 παραδείγματα του έργου περιέχονται σ' αυτούς τους τρεις τόμους 68.

Rinzai

βλ. >Lin-chi

Samādhi

κιν: San-mei

ιαπ: San-mai

Η σανσκριτική λέξη σημαίνει: "συνάρμωση". Αυτή η σανσκριτική έννοια εννοεί μια πνευματική κατάσταση όπου η καρδιά συγκεντρώνεται αποκλειστικά σ' ένα σημείο, όπου και αποκτά την πλήρη γαλήνη.

[63] Satori

κιν: Wu

Η αφύπνιση στην δική φύση του ανθρώπου. – Η μετάφραση "φώτιση" για αυτήν την έννοια, που την παράλαβουμε από την ιαπωνική γλώσσα, δεν είναι σωστή.

Johannes Scotus Eriugena

Ιρλανδός φιλόσοφος και θεολόγος που ήρθε από την Ιρλανδία στην Γαλλία στην αυλή του Karl des Kahlen και πέθανε περί το 877. Στάθηκε αντίθετος με την εκκλησιαστική παράδοση και έγραψε την πρώτη λατινική μετάφραση του μυστικού ψευδο-Διονυσίου Αρεοπαγίτη. Το ιδιόρρυθμο κύριο έργο του "De divisione naturae" απαγορεύτηκε από την εκκλησία το 1210. Μέσω αυτού το νεοπλατωνικό-μυστικό λεξιλόγιο έγινε κοινό κτήμα της Δύσης.

Shih-mo-ho-yen-lu

ιαπ: Shaku ma-ka-en ron

Σχόλιο στο <Ta-ch'eng> >Ch'i-hsin-lun που αποδίδεται στον μεγάλο φιλόσοφο του mahayana-βουδισμού Nagarjuna, που έζησε περί το 300 μ.χ. στην νότια Κίνα. – Η κινεζική εκδοχή ήρθε στην Ιαπωνία τον 8ο αιώνα.

Sho-bo gen-zo

"Μάτι και θησαυρός του γνήσιου νόμου", από τα βασικά έργα του >Dôgen.

Ta-chu

Πλήρες όνομα: Ta-chu hui-hai

ιαπ: Dai-shu <Dai-ju> E-kai

μαθητής του μεγάλου δασκάλου >Ma-tsu. Είναι ο συγγραφέας του "Πραγματεία για την πύλη στην αιφνίδια αφύπνιση" <μεταφρασμένο στα αγγλικά από τον John Blofeld: "The path to sudden attainment", London 1948>.

Taku-an

Ο ιερέας της αίρεσης Rinzai του ζεν-βουδισμού από την ιαπωνική περιφέρεια Huogo, έζησε από το 1573

έως το 1645. Σπούδασε στο Daitoku-ji στο Kyoto και αργότερα, το 1607, έγινε προκαθήμενος αυτού του ναού, ενός από τα κέντρα της αίρεσης Rinzai. Το 1638 έγινε "ιδρυτής" <ιαπ: kai-zan> του μεγάλου ναού του ζεν Tokai-ji, που έχτισε ο Tokugawa Jemitsu στο Edo <το σημερινό Τόκιο>. - είναι ο συγγραφέας του >To-kai ya-wa.

[64] T'an-ching

ή: Liu-tsu t'an-ching

Συλλογή ερωτήσεων και απαντήσεων. Συγγραφέας είναι ο >Hui-nêng, ο 6ος πατριάρχης.

Tathagata

κιν: Ju-lai

ιαπ: Nyo-rai

"Ο ούτως απελθών ή ούτως ελθών", δηλαδή εκείνος που ήδη έκανε ο ίδιος τον δρόμο της πρόσβασης στο άβατο μέχρι τέλους. Άρα: ο τετελεσμένος.

To-kai ya-wa

"Νυχτερινές συνομιλίες από το Tokai-ji".

Συγγραφέας: >Taku-an.

Tsung-ching-lu

Έργο του δασκάλου του ζεν της μονής Yung-min στην νότια Κίνα ονόματι Yen-chou, που πέθανε αρχές της εποχής Sung <από το 960> το έτος 975 72 ετών.

Wu-hsing-lun

Η γραφή αυτή, όπως το >Hsueh-mai-lun, αποδίδεται στον πρώτο πατριάρχη Bodhidharma. Όμως κι εδώ αυτό δεν αποδεικνύεται. Έτσι, για παράδειγμα, η φράση απ' αυτήν την γραφή "Από την ακίνητη σκέψη φυτρώνουν 3000 σκέψεις" ανήκει βασικά στο δόγμα της αίρεσης Tendai <κιν: T'ien-tai> που εμφανίστηκε στην Κίνα πρώτα κάπου πενήντα χρόνια μετά τον Bodhidharma.

Wu-ti

ή: Liang wu-ti

Ο αυτοκράτορας Wu της νοτιοκινεζικής δυναστείας Liang το 502 κατέλαβε τον θρόνο ως Hsiao yen. Ίδρυσε στην νότια Κίνα την δυναστεία Liang και πέρασε στην ιστορία υπό το αυτοκρατορικό όνομα Wu ti ως μέγας προωθητής του βουδισμού. Βουδιστής εκ πεποιθήσεως, πολλές φορές αποσύρθηκε από την κυβέρνηση στην μονή ως μοναχός. Η 48ετης εποχή της διακυβέρνησής του ήταν περίοδος άνθισης βουδιστικής τέχνης και λογοτεχνίας.

Wu-liang-shou-ching

ιαπ: Mu-ryo-ju kyo

Το λεγόμενο "μείζον" sukhanati-sutra, ένα από τα τρία amida-sutras που περιγράφουν την "καθαρή γη" ή τον "δυτικό παράδεισο".

[65] Yeh-tso-chieh

κεφάλαιο του >Wu-hsing-lu

Yung-ming

Συντόμευση για: Δάσκαλος του ζεν Yen-chou από τον ναό Yung-ming. Είναι ο συγγραφέας του >Tsong-ching-lu.

Yui-ma-kyo

Κιν: Wei-mo-ching

είναι το vilamakirti-sutra, που μελέτησε ο διάσημος ιάπωνας πρίγκιπας Shotoku taishi και το διέδωσε τον 7ο αιώνα στην Ιαπωνία ως οδηγία για έναν ερασιτεχνικό βουδισμό ανοιχτό στον κόσμο, και πάλι σοβαρό. – κύρια μορφή σ' αυτό το κείμενο είναι ένας εύπορος ερασιτέχνης και οξύνους φιλόσοφος από την εποχή του ιστορικού βούδα.

Zen

Η έκφραση έρχεται από την σανσκριτική λέξη Dhyaana, που αποδόθηκε στα κινεζικά με Ch'an-na. Στην πάροδο του χρόνου το <na> εγκαταλείφθηκε και χρησιμοποιήθηκε η συντομευμένη έννοια Ch'an, που στα ιαπωνικά προφέρεται ζεν. Η σημασία της σανσκριτικής λέξης Dhyaana είναι: συγκέντρωση της συνείδησης. Ο ζεν-βουδισμός <Ch'an> αναπτύχθηκε στην Κίνα σαν ιδιαίτερη βουδιστική σχολή και από κει μεταφέρθηκε στην Ιαπωνία.

Ο ιάπωνας δάσκαλος του ζεν και φιλόσοφος Hoseki Shinichi Hisamatsu γεννήθηκε το 1889 στην Nagara. Μεγάλωσε σε μια βουδιστική οικογένεια και το 1912 ξεκίνησε σπουδές φιλοσοφίας στο πανεπιστήμιο του Κγιοτο. Το 1915, απογοητευμένος από την ακαδημαϊκή φιλοσοφία, στρέφηκε στον ζεν-βουδισμό και μετά το πέρας των σπουδών του πήγε στην μονή Rinzaί του δασκάλου του ζεν Ikegami Shosan. Μετά από έναν τριήμερο διαλογισμό έφτασε στο satori, την μεγάλη αφύπνιση. Το 1928 ξεκίνησε την διδακτική του δραστηριότητα σαν καθηγητής στην Βουδιστική Ακαδημία. Μετά το 1932 δίδασκε στο παβειπιστήμιο του Κγιοτο και από το 1943 έως το 1949 ήταν εκεί έκτακτος καθηγητής του βουδισμού και της φιλοσοφίας της θρησκείας. Από το 1957 έως το 1958 ταξίδεψε στην Ευρώπη και την Αμερική και συναντήθηκε με σημαντικούς φιλοσοφους: Tillich, Buber, Bultmann, Heidegger, Jung και Marcel. Το 1958 ίδρυσε το ζεν-Ινστιτούτο F.A.S. που ασχολείται με την ανάπτυξη μιας πρακτικής του ζεν ως μορφής ζωής προσαρμοσμένης στους όρους της μοντέρνας ζωής. Περιγράφει την φιλοσοφία του της Αφύπνισης ως τον φυσικό και ιδιαίτερο τρόπο του είναι του ανθρώπου. "Κατά τον Hisamatsu στο σημερινό ζεν δεν μπορεί να πρόκειται απλά για την Αφύπνιση που αφορά μόνο το άτομο και παραδίδεται από δάσκαλο σε δάσκαλο. Πολύ περισσότερο πρόκειται για το να διασπαστούν εκ θεμελίων τα όρια και η προβληματική του μοντέρνου κόσμου και του ανθρώπινου είναι, ώστε απ' αυτό το σημείο της Αφύπνισης να διαμορφωθεί η απ' αυτόν αποκαλούμενη μεταμοντέρνα εποχή. Αφύπνιση δίχως απ' αυτήν προερχόμενη ζωντανή διαμόρφωση του ζωντανού, πραγματικού κόσμου, για τον Hisamatsu θεωρείται νεκρή μόνον αφύπνιση, που την βρίσκει στον παραδοσιακό ζενβουδισμό που τον αποσυρμένο στην μονή." <Στο *Η Φιλοσοφία της σχολής του Κγιοτο*, επιμ. Ryosuke Ohashi>. Ο Shinichi Hisamatsu ήταν επίσης καλλιτέχνης της καλλιγραφίας και της ποίησης. Χαρακτήριζε τον εαυτό του ως "μεταμοντερνιστή". Πέθανε το 1980 σε ηλικία 91 ετών.